

Na tomto místě bych ráda poděkovala především panu JUDr. Vladimíru Handlovi, CSc. za všechny jeho cenné připomínky a rady, stejně jako za doporučení i poskytnutí různých studijních materiálů a některých důležitých pramenů při zpracovávání této práce. Podobně děkuji panu Prof. PhDr. Jiřímu Peškovi, CSc. a panu PhDr. Miroslavu Kunštátovi, Ph.D. za poskytnutí hodnotných konzultací a připomínek, dále pracovníkům knihovny na univerzitě v Düsseldorfu za jejich ochotu a svému příteli Janu-P. Kierovi za jeho nápomoc při vyhledávání vhodných pramenů v Německu.

Obsah

1. Úvod
 - 1.1. Metodologický přístup
 - 1.2. Rozbor literatury
2. Vývoj německé politiky vůči Izraeli a Blízkému Východu
 - 2.1. Cesta k navázání diplomatických styků s Izraelem
 - 2.2. Od navázání diplomatických styků k jejich stabilizaci
 - 2.2.1. Blízkovýchodní politika Willyho Brandta
 - 2.2.2. Blízkovýchodní politika za Helmuta Schmidta
 - 2.2.3. Kohlova blízkovýchodní politika do znovusjednocení Německa
 - 2.2.4. Německé znovusjednocení
 - 2.3. Blízkovýchodní politika Kohlovy vlády po znovusjednocení
 - 2.3.1. Válka v Zálivu
 - 2.3.2. Finanční pomoc Izraeli
 - 2.3.3. Pravicový extremismus v Německu
 - 2.3.4. Madridský mírový proces a podpora palestinských území
 - 2.3.5. Asociační dohoda Izraele s Evropskou unií
 - 2.3.6. Barcelonský proces
 - 2.3.7. Návrat k bodu mrazu?
 - 2.4. Německá blízkovýchodní politika za rudo-zelené koalice
 - 2.4.1. Tradiční německé angažmá na Blízkém Východě
 - 2.4.2. Německé předsednictví v Evropské unii
 - 2.4.3. Aktivizace německého angažmá na Blízkém Východě
 - 2.4.4. Fischerovy návrhy pro mír a „road map“
 - 2.4.5. Aktivní německé angažmá na ústupu?
3. Interpretace německé blízkovýchodní politiky na přelomu tisíciletí
 - 3.1. Reálně politické postuláty německé politiky na Blízkém Východě
 - 3.1.1. Bezpečnostní politika
 - 3.1.1.1. Zbraně hromadného ničení
 - 3.1.1.2. Budoucnost bezpečnostně politických zájmů
 - 3.1.2. Hospodářská politika
 - 3.1.2.1. Ropa

- 3.1.2.2. Rozvojová pomoc
- 3.1.2.3. Souvislost politických a hospodářských vztahů
- 3.1.2.4. Budoucnost hospodářských vztahů
- 3.2. Historická zátěž německé politiky na Blízkém Východě
 - 3.2.1. Kritický pohled na německé dějiny versus kritika Izraele
 - 3.2.2. Antisemitismus v Německu
 - 3.2.3. Udržování ‚zvláštního‘ vztahu
- 3.3. Zakotvení německé blízkovýchodní politiky v mezinárodním systému
 - 3.3.1. Role Spojených států amerických
 - 3.3.2. Evropská pozice v blízkovýchodním konfliktu
 - 3.3.3. Perspektivy německé zahraniční politiky na Blízkém Východě
- 4. Závěr
- 5. Resümee
- 6. Prameny a literatura

1 Úvod

V květnu 1965 došlo k navázání diplomatických vztahů mezi Spolkovou republikou Německo a Izraelem a tím začala nová epocha mezistátního vztahu v německo-izraelské politice. Asi žádným jiným ložiskem krize na světě se Spolková republika od svého založení nezabývala tak trvale a intenzivně jako Blízkým Východem.¹ Existuje tendence tuto pozornost lehkovážně odvozovat z hospodářských zájmů, především ze zájmu o arabskou ropu, nebo jako důsledek nacistické minulosti a ‚zvláštního vztahu‘ k Izraeli. Takový pohled je ovšem velmi zjednodušený a nesprávný.

Zejména v prvních desetiletích své existence se Spolková republika z nedostatku konsekventně sledované blízkovýchodní koncepce nebo chybějící koncepce německé blízkovýchodní politiky často dostávala pod tlak obou konfliktních stran na Blízkém Východě. Spolková republika se takto ve své blízkovýchodní politice často ocitala v potížích mezi izraelskými a na druhé straně arabskými očekáváními a každý pokus o to, osvobodit se od tohoto dilema, mělo občas za následek neklid ve vnitřní i zahraniční politice, a to hlavně během období eskalace násilí na Blízkém Východě. Oboustranné kontakty Spolkové republiky v dané intenzitě na druhou stranu představovaly mezi ostatními vlivnými státy světa jistou zvláštnost.

V uplynulých pěti desetiletích provázelo německou blízkovýchodní politiku mimo jiné rozdělení světa na Západ a Východ v době studené války a problém rozděleného Německa, evropský integrační proces i význam jednotlivých politiků. Všechny tyto vlivy formovaly kontinuum německo-izraelské politiky, přičemž se poměry mezi nimi během poválečné doby měnily především v závislosti na tom, jak k nim přistupovala každá spolková vláda.

Německou politiku na Blízkém Východě neurčují jen „zřejmá rizika a ohrožení zahraničněpolitických a bezpečnostně politických zájmů Spolkové republiky, které vychází z tohoto regionu: (...) ohrožení zásobování energií vnitropolitickou nestabilitou a mezistátními konflikty stejně jako politická a bezpečnostně politická rizika způsobená rozšiřováním násilných

¹ Blízký Východ autorka vymezuje na stát Izrael a země s ním sousedící.

fundamentalistických tendencí v dané oblasti a dále do Evropy, teroristickou sítí, organizovaným zločinem, migrací a proliferací zbraní hromadného ničení v oblasti“². Neméně důležitá a určující je pro německou zahraniční politiku na Blízkém Východě skutečnost existence státu Izrael v regionu, čímž je zde Německo konfrontováno ve zvláštní míře se svou nacionálně socialistickou minulostí. Blízkovýchodní konflikt – přesněji zmíněný antagonismus izraelských a palestinsko-arabských očekávání od Spolkové republiky – je tedy jen jedním faktorem německo-izraelských vztahů vedle dalších, mezi které patří především nacionálněsocialistická minulost Německa.

Aktivnější působení Spolkové republiky na Blízkém Východě, které nastalo především od devadesátých let, je více náhodným než zamýšleným plodem německé blízkovýchodní politiky předcházejících desetiletí.

Středem zájmu této práce je zaměření zahraniční politiky Spolkové republiky na Blízkém Východě na přelomu 20. a 21. století s časovým rámcem do spolkových voleb v roce 2002. Jak a proč se německá blízkovýchodní politika změnila od předchozích desetiletí a jakou je možno sledovat kontinuitu? Jaké faktory byly v této souvislosti určující?

Tématem předložené práce je reflexe německé politiky na Blízkém Východě z německého pohledu; izraelský, palestinský nebo jiný úhel pohledu je zohledněn jen doplňkově a na vybraných místech, ale není hlavním smyslem a cílem zkoumání.

1.1 Metodologický přístup

Pro fundovaný výklad o německé zahraniční politice a vztazích k Blízkému Východu na přelomu tisíciletí je nezbytná reflexe delšího časového období. Tento předpoklad je splněn zohledněním vývoje německé blízkovýchodní politiky od padesátých let do konce devadesátých let, ačkoli těžiště výkladu leží až v samotných devadesátých letech. Chronologický výklad celého daného období ulehčuje osvětlení nastíněných otázek.

² Maull, Hanns W.: Die deutsche Nahostpolitik: Gescheiterte Ambitionen, s. 121-131, zde s. 121, in: Maull, Hanns W. (Hg.): Deutschland im Abseits? Rot-grüne Außenpolitik 1998-2003, Nomos Verlag, Baden-Baden 2003, s. 193. ISBN 3-8329-0180-9

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí.

První část je pozitivistickým výkladem, který se soustředí na obsah a charakter německé blízkovýchodní politiky tak, jak ji formovaly, proměňovaly a uskutečňovaly spolkové vlády od počátku padesátých let. Nejde o výklad blízkovýchodních událostí, na příklad izraelsko-arabských válek, protože takový postup by vycházel z předpokladu, že německou blízkovýchodní politiku tvarují a mění jen vnější události, na které spolkové vlády pouze reagují, aniž by určovaly vlastní akcenty. Takovou hypotézu autorka zamítla již v průběhu svého bádání. Je zjevné, že německá blízkovýchodní politika nereaguje pouze na vnucené vnější události, nýbrž sleduje i vědomá rozhodnutí vedoucích vládních politiků Spolkové republiky.

Druhá část předložené práce poskytuje interpretaci německé blízkovýchodní politiky na přelomu tisíciletí. Tato část nastiňuje a vysvětluje tři teze, které lze v německé blízkovýchodní politice definovat, a které se vzájemně doplňují.

Trvání izraelsko-arabského, respektive izraelsko-palestinského konfliktu, a nestabilita v blízkovýchodním regionu naznačuje, že formování německé blízkovýchodní politiky vyžaduje reálně-politické definování německých zájmů. S ohledem na německou nacistickou minulost a odpovědnost za holocaust a vzhledem k existenci židovského státu na Blízkém Východě lze na druhou stranu předpokládat, že německá blízkovýchodní politika je ovlivňována a spoluurčována i výraznými morálně-politickými aspekty.

Reálně-politická teze předpokládá především analýzu bezpečnostní politiky Německa ve vztahu k Blízkému Východu v duchu realistické tradice, protože „mezinárodní konflikty jsou nejdůkladněji zpracovávány na půdě realismu“.³ Jak ovšem uvádí Petr Drulák, ekonomické otřesy v sedmdesátých letech (surovinová krize, první ropný šok, krize dolaru) ukázaly, „že (...) výlučná pozornost výzkumu mezinárodních vztahů, která se zaměřovala na bezpečnostní a politické otázky, pomíjí důležitou dimenzi mezinárodních

³ Drulák, Petr: Teorie mezinárodních vztahů, Portál, Praha 2003, s. 224, ISBN 80-7178-725-6, s. 205; srov. také Theorien der internationalen Beziehungen, s. 403-430, zde s. 418-419, in: Woyke, Richard (Hg.): Handwörterbuch internationaler Politik, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 2004, 676 s.

vztahů“⁴, kterou je výzkum mezinárodní ekonomiky. Přítomnost ropy na Blízkém Východě a její strategický význam pro většinu států světa proto vyžaduje také analýzu hospodářské politiky Německa na Blízkém Východě. Interpretace hospodářské politiky přitom náleží spíše liberálně-idealistické tradici, která se snaží „ukázat možnosti reforem mezinárodní politiky cestou vytváření a posilování mezinárodních institucí (...) a cestou rozšiřování ekonomické spolupráce.“⁵

Morálně-politická teze je definována na základě historické zátěže Německa ve vztahu k Židům a tedy židovskému státu. Genocida evropských Židů za druhé světové války, ve které se ve výjimečné podobě odrazil hluboce zakořeněný německý a obecně evropský antisemitismus, byla uskutečněna ve jménu německého národa. Z této historické události proto vyplývá hluboký morální dluh Německa vůči Izraeli, se kterým dnes Spolková republika udržuje přátelství na úrovni ‚zvláštního‘ vztahu. Morální dimenze, která je liberálně-idealistickou tradicí chápána jako součást mezinárodních vztahů⁶, je tedy další rovinou, na které musí být německé angažmá na Blízkém Východě analyzováno.

Blízkovýchodní konflikt je již po několik desetiletí středem mezinárodní pozornosti. Jessica Tauchman Mathews píše: „[S]ince the Second World War, with the rise of Arab nationalism, the gradual disappearance of British and French influence, the failure of the West to control arms flows into the region, the rise of the state of Israel, the entrance of the Soviet Union as a willing partner to states in the region, and the rise of Islam, the Middle East region has become an increasing area of concern, in particular to the U.S.“⁷ Americké angažmá na Blízkém Východě je zásadní, a protože Německo je důležitým spojencem Spojených států, lze stanovit hypotézu, že americké blízkovýchodní angažmá má vliv i na formování německé blízkovýchodní politiky. Spolková republika je zároveň členským státem Evropské unie, jejíž

⁴ tamtéž, s. 50; srov. také Julius, DeAnne: Economic Interests and Policy, s. 169-176, in: Clinton Olson, William (Ed.): The Theory and Practise of international Relations, Practice Hall, New Jersey 1991,406 s., ISBN 0-13-913161-2

⁵ Drulák, Petr: Teorie mezinárodních vztahů, Portál, Praha 2003, 224 s., ISBN 80-7178-725-6, s. 47

⁶ Srov. Drulák, Petr: Teorie mezinárodních vztahů, Portál, Praha 2003, 224 s., ISBN 80-7178-725-6, s. 73; Theorien der internationalen Beziehungen, s. 403-430, zde s. 418-419, in: Woyke, Richard (Hg.): Handwörterbuch internationaler Politik, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 2004, 676 s.

⁷ The Relevance of Realism in the Search for Security, s. 234-241, zde s. 237, in: Clinton Olson, William (Ed.): The Theory and Practise of international Relations, Practice Hall, New Jersey 1991,406 s., ISBN 0-13-913161-2

integrační vývoj a zahraničněpolitické zájmy jejích dalších členů mohou rovněž ovlivňovat formování německé zahraniční politiky. Tato teze, která je založena na předpokladu zakotvení německé blízkovýchodní politiky v rámci mezinárodních vazeb, nakonec odráží přístup liberálních institucionalistů, kteří „mohou očekávat posílení role (...) mezinárodních institucí“⁸.

Rozdělením interpretace do tří zmíněných tezí autorka zohledňuje, jak se německá blízkovýchodní politika na přelomu tisíciletí projevovala coby součást celkové zahraniční politiky Spolkové republiky, jaká relevance přitom náleží mezinárodnímu vývoji (především vývoji Evropské unie), a jaký vliv na německou blízkovýchodní politiku mají další státy (především USA). Německá blízkovýchodní politika se nedá oddělit od odpovědnosti Německa za nacistickou minulost, která se od počátku existence Spolkové republiky projevuje také v bilaterálních vztazích se státy na Blízkém Východě. Nabízí se tedy i otázka po změně významu nacistické minulosti pro německou blízkovýchodní politiku za rudo-zelené koalice.

Karl R. Popper jednou poukázal na to, že „die Theorie das Netz sei, das wir auswerfen, um ‚die Welt‘ einfangen, sie zu rationalisieren und zu erklären.“⁹ Z tohoto tvrzení vyplývá, že rozdílné teorie podávají každá odlišné vysvětlení mezinárodních vztahů. Je tedy nutno vzít na vědomí, že „při kombinaci různých teorií při studiu konkrétního problému do určitého integrovaného celku (...) bude docházet k napětí mezi ne zcela slučitelnými předpoklady interpretací přijímaných na různých hladinách.“¹⁰ Autorka přijímá hypotézu, že realita německé blízkovýchodní politiky je vnitřně rozporná, a že pluralita různých teorií mezinárodních vztahů tuto rozpornost odráží.

1.2 Rozbor literatury

Navzdory množství literatury o německo-izraelských vztazích obecně lze s podivem konstatovat, že se jen málo autorů zabývá výslovně politikou

⁸ Drulák, Petr: Teorie mezinárodních vztahů, Portál, Praha 2003, 224 s., ISBN 80-7178-725-6, s. 157

⁹ Popper, Karl R.: Logik der Forschung, Tübingen 1976, in: Theorien der internationalen Beziehungen, s. 403-430, zde s. 418-419, in: Woyke, Richard (Hg.): Handwörterbuch internationaler Politik, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 2004, 676 s.

¹⁰ Drulák, s. 205

Spolkové republiky vůči Izraeli a Blízkému Východu. Existující literatura je navíc často psána ve stylu biografie nebo memoárů; vědecká měřítko jako věcná přehlednost a ověřitelnost jsou většinou podřízena osobním názorům, často aniž by na to bylo poukázáno.

Tato práce má čtenáři umožnit, aby mohl posoudit současnou německou blízkovýchodní politiku bez zaslepení aktuálními hesly a titulky. Vládní bilaterální vztahy mezi Spolkovou republikou a státem Izrael jsou vyloženy v souvislosti s blízkovýchodním konfliktem, ale i dalšími mezistátními vztahy Německa a různým mezinárodním i národním děním.

Vzhledem k těžišti časového rámce v období od devadesátých let a vzhledem ke skutečnosti, že spisy v archivech jsou zpravidla zpřístupňovány až po uplynutí 30 let, bylo nutné bádání soustředit převážně na sekundární literaturu. Výzkumné práce k tomuto období se navíc zřídka soustředí výhradně na německou vládní politiku ve vztahu k Izraeli a Blízkému Východu a bylo proto nevyhnutelné použít i literaturu, která se zabývá spíše okrajovými tématy této práce a německou blízkovýchodní politiku prioritně neposuzuje¹¹.

Další potíží dostupné sekundární literatury je potom často žurnalistický charakter a styl, který je silně ovlivňován osobními postoji jednotlivých autorů, což přispívá buď k tíži vědecké ověřitelnosti, nebo k tíži objektivitě líčení¹².

Vedle výročních zpráv spolkových vlád¹³, pravidelně vycházejících časopisů a novin¹⁴, sekundární literatury a internetových zdrojů různých institucí¹⁵ lze označit za stěžejní prameny této práce především knihu

¹¹ Maull, Hanns W. (Hg.): Deutschland im Abseits? Rot-grüne Außenpolitik 1998-2003, Nomos Verlag, Baden-Baden 2003, 193 s. ISBN 3-8329-0180-9; Harnisch, Sebastian/Christos Katsioulis/Overhaus, Marco (Hrsg.): Deutsche Sicherheitspolitik. Eine Bilanz der Regierung Schröder, Nomos Verlag, Baden Baden 2004, 267 s., ISBN 3-8329-0689-4

¹² Dachs, Gisela (Hg.): Deutsche, Israelis und Palästinenser, Ein schwieriges Verhältnis, Palmyra, Heidelberg 1999, 296 s., ISBN 3930378256; Ben-Natan, Asher / Niels Hansen: Israel und Deutschland, Dorniger Weg zur Partnerschaft, Böhlau Verlag, Köln/Weimar/Wien 2005, 301 s., ISBN 3-412-13105-9

¹³ Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin

¹⁴ Především: Internationale Politik; Die Welt; Die Zeit; Archiv der Gegenwart; Der Spiegel; Frankfurter Allgemeine Zeitung; Frankfurter Rundschau

¹⁵ Především webové stránky: Auswärtiges Amt [online] c1995-2006 Dostupný z WWW:

<<http://www.auswaertiges-amt.de>>; European Commission [online] c1995-2007 Dostupný z WWW:

<<http://ec.europa.eu>>; Stiftung Wissenschaft und Politik: Deutsches Institut für internationale Politik und

Sicherheit, c2003 Dostupný z WWW: <<http://www.swp-berlin.org/>>; Bundeszentrale für politische Bildung: Aus Politik und Zeitgeschichte [online] Dostupný z WWW: <<http://www.bpb.de>>; Die Zeit [online] Dostupný z

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

„Deutsche Israel- und Nahostpolitik. Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949“ od Markuse A. Weingardta, která vyšla v roce 2002¹⁶, a knihu „Deutsche Nahostpolitik. Interessen und Optionen“ se zajímavými příspěvky od různých autorů, kterou v roce 2001 vydal Volker Perthes¹⁷.

WWW: <<http://www.zeit.de/>>; Die Welt [online] Dostupný z WWW: <<http://www.welt.de/>>; Das Parlament [online] Dostupný z WWW: <<http://www.das-parlament.de/>>

¹⁶ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X

¹⁷ Perthes, Volker (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s., ISBN 3-87902-068-8

2 Vývoj německé politiky vůči Izraeli a Blízkému Východu

2.1 Cesta k navázání diplomatických styků s Izraelem

Německá blízkovýchodní politika v prvních dvou desetiletích po druhé světové válce stála zcela ve službách obecného stanoveného zahraničně politického cílu, kterým bylo obnovit prestiž Německa, integrovat Spolkovou republiku do západních struktur a umožnit rozkvět německého hospodářství.¹⁸ Přiměřeně se německá blízkovýchodní politika za Adenauera a Edharda na mezinárodním poli orientovala především podle politiky a přání západních mocností, to znamená v první řadě Spojených států amerických. A západní spojenci, zejména Spojené státy, daly Spolkové republice jasně najevo, že to, zda bude Německu navrácena suverenita, záleží na tom, jestli Německo iniciuje krok směrem k Židům.¹⁹

Adenauer tedy nejen z pocitu morální povinnosti, ale hlavně i z potřeby politické rehabilitace Německa vypracoval koncepci politiky přístupu k Izraeli v čistě bilaterální oblasti.²⁰ Jeho přáním bylo, „napomáhat v Izraeli obrazu nového demokratického Německa“²¹, který měl umožnit přiblížení obou zemí a střednědobě normalizaci vztahů mezi oběma státy, což Německu mělo opět otevřít dveře k suverénnímu postavení mezi ostatními národy, a umožnit mu dosáhnout i svých dalších zahraničně politických cílů.

Proces narovnání vztahu mezi Německem a Izraelem započal formálními prohlášeními, která vysvětlovala klíčové historické otázky. Ve vládním prohlášení před Bundestagem 27. září 1951 Adenauer uznal utrpení židovského lidu, nevyslovitelnou povahu zločinů spáchaných proti němu a potřebu morální a materiální kompenzace²²; i když se Adenauer navzdory

¹⁸ Haftendorn, Helga: Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000, Dva 2001, 536 s., ISBN 3421052190, zejména s. 60, 219, 432-447

¹⁹ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 74

²⁰ O svých motivech se Adenauer rozepisuje ve vlastních memoárech v kapitole Das Luxemburger Abkommen. Ordnung unseres Verhältnisses zu den Juden, s. 132-162, zde s. 158, in: Konrad Adenauer: Erinnerungen. Bd. 2, 1953-1955, Stuttgart 1966, 556 s., ISBN 3-421-01396-9

²¹ Jekutieli Deligdisch: Die Einstellung der Bundesrepublik Deutschland zum Staate Israel, Bonn/Bad Godesberg 1974, s. 47, in: Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 172

²² Viz Regierungserklärung des Bundeskanzlers Konrad Adenauer zur Wiedergutmachung vom 27.9.1951, in: Weber, Jürgen: Die Bundesrepublik wird souverän 1950-1955, (Geschichte der Bundesrepublik Deutschland,

židovským žádostem vyhnul otázce kolektivní viny. Toto prohlášení bylo poté přijato svorně všemi stranami zastoupenými v Bundestagu.²³

Velmi „důležitou součástí rehabilitačního procesu“²⁴ byla tzv. lucemburská odškodňovací smlouva.²⁵ Ta byla navzdory opozici v Bundestagu i v Adenauerově kabinetu v září 1952 po složitých vyjednáváních uzavřena velkou měrou jako výsledek německých ústupků. V souladu s jejími ujednáními získával potom Izrael po dobu dvou desetiletí ročně přes 200 milionů DM. Po vypršení dvaceti let byla tato podpora přeměněna na zvýhodněné půjčky ve formě rozvojové pomoci, která nakonec vypršela až koncem devadesátých let.²⁶

Koneckonců i na izraelské straně formovala počátky nových vztahů s Německem nejen historická zátěž, ale i racionální úvaha. David Ben Gurion tak pro uzavření této dohody o odškodnění se Spolkovou republikou argumentoval, že si mladý stát Izrael nemůže dovolit nepřijmout ruku, která chce pomoci. Jako šéf vlády mladého izraelského státu se pochopitelně zajímal v první řadě o konsolidaci a zabezpečení existence nového státu. Úvahy, které z morálních důvodů odmítaly kontakt s Německem, proto důsledně odmítal a po hořké hádce mezi různými židovskými organizacemi ve světě přistoupil Izrael nakonec na nabídku přímého vyjednávání, z velké části v důsledku naléhavosti a rozměru ekonomické nouze. V době vyjednávání o odškodnění v Lucemburku však Izrael zejména z morálních důvodů odmítl nabídku Německa na výměnu diplomatických zastupitelů a chtěl prozatím zachovat neformální podobu vztahu.²⁷

Band IV), Bayerische Landeszentrale für politische Bildungsarbeit, München 1991, s. 360, zde s. 343-344; nebo také Erklärung vom Bundeskanzler Konrad Adenauer am 27.9.1951 vom Deutschen Bundestag, in: Reinhard Bettzuege (Hg.): Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Dokumente 1949-1994. Hrsg. Im Auftrag des Auswärtigen Amtes, Köln 1995, 1160 s., ISBN 3-8046-8822-5

²³ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 79

²⁴ Büren, Rainer: Bemerkungen zum Stellenwert der arabischen Staaten in der Konzeption der Bundesrepublik Deutschland, in: Beiträge zur Konfliktforschung, Nr. 4, 1974, s. 48, in: Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 174

²⁵ Luxemburger Abkommen. Wiedergutmachungs-Vertrag der Bundesrepublik Deutschland mit Israel, Lucemburk 10. září 1952, Haus der Geschichte, Bonn, EB-Nr.: 1994/05/0256

²⁶ Ben-Natan, Asher / Niels Hansen: Israel und Deutschland, Dorniger Weg zur Partnerschaft, Böhlau Verlag, Köln/Weimar/Wien 2005, 301 s., ISBN 3-412-13105-9

²⁷ Gardner Feldman, Lily: The principle and practice of ‘reconciliation’ in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech Republic, International Affairs 75, 1999, no. 2, s. 335-356, ISSN 0020-5850, zde s. 340

Německo dlouho usilovalo o formální narovnání vztahů s Izraelem, které mu mohlo přinést větší uznání na poli mezinárodní politiky, ale na druhé straně nebylo navázání diplomatických vztahů s Izraelem ani pro Spolkovou republiku ze zahraničně-politických důvodů samozřejmostí. Lucemburská dohoda vedla svými přímými i nepřímými důsledky, které vyžadovaly nevyhnutelnou spolupráci při jejím plnění, brzo k zřetelnému mezistátnímu přiblížení. To sledovaly s nedůvěrou arabské státy, které pro případ, že by se německo-izraelské kontakty dále zintenzivněly, hrozily uznáním DDR a tedy zpochybněním nároku Spolkové republiky na výhradní zastupování německého národa. Ve snaze ubránit se takovým hrozbám a osvobodit se od arabského tlaku vyhlásila spolková vláda ‚Hallsteinovu doktrínu‘, která Spolkovou republiku zavazovala omezit nebo odmítnout diplomatické vazby na vlády, které formálně uznaly východoněmecký režim.²⁸ Pragmatická úroveň německé zahraniční politiky se v následujících letech pokoušela silně hájit německý národní zájem a sama prosadit svůj nárok na zastupování všech Němců. Ze strachu před tím, že by formalizování vztahu s Izraelem mohlo vyprovokovat arabské státy k uznání Německé demokratické republiky, si proto Spolková republika ani příliš nepřála, aby byla propagována intenzita a přednostní povaha vztahu s Izraelem.²⁹

Tím se spolková vláda sama vmanévrovala do pozice, která jí nemohla dovolit, aby budovala vztahy s Izraelem, ačkoli izraelská vláda už od druhé poloviny 50. let tlačila na navázání intenzivnějších a dokonce diplomatických vztahů.³⁰ Hallsteinova doktrína spolkovou vládu nutila k pasivitě na Blízkém Východě. Působivá demonstrace vůle k pokání a ke smíření ve formě lucemburské dohody, přizpůsobení se blízkovýchodní strategii západních mocností, geografická a geostrategická poloha, která Spolkové republice od začátku studené války přiřadila pro Západ velký význam, a navíc rychlý hospodářský rozkvět, který měl brzo za následek opětovnou mezinárodní váhu a sílu Německa, poskytly Spolkové republice záhy poměrně pevnou pozici ve

²⁸ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 107

²⁹ Gardner Feldman, Lily: The principle and practice of ‘reconciliation’ in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech Republic, International Affairs 75, 1999, no. 2, s. 335-356, ISSN 0020-5850, zde s. 344

³⁰ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 110

vztahu k židovskému státu. Navázání diplomatických vztahů s Izraelem jako vstupní lístek do rodiny národů už přestalo být potřebné a německá vláda proto od druhé poloviny padesátých let přestala na tyto vztahy tlačit.³¹

Nepřicházející oficiální uznání Izraele bylo vyváženo německými prodeji a dodávkami zbraní, které měly podle mínění Ben Guriona a jeho zástupce Šimona Perese v těchto letech pro Izrael bez toho důležitější význam než diplomatické vztahy.³² Zdrženlivý kontakt se Spolkovou republikou zaručoval z Německa dodávky zbraní.

Pro Spolkovou republiku bylo důležité, že především Ben Gurion díky svým dlouholetým kontaktům s německými zastupiteli došel k přesvědčení, že se Spolková republika nedá srovnávat s Hitlerovou Německou říší. Obzvláště důležité pro formování nového německého image v Izraeli bylo plnění lucemburské dohody i v době suezské krize a neméně i osobní setkání Ben Guriona s Adenauerem.³³

Pochybnosti o vývoji v Německu vyvolala v 50. letech činnost německých raketových expertů v egyptských službách, proti kterým spolková vláda několik let nechtěla nic podniknout.³⁴ Izrael ovšem neměl zájem na poškození intenzivních vazeb. Pro vývoj a bezpečnost Izraele bylo velmi důležité odškodnění, dalekosáhlá půjčka domluvená na schůzce Adenauera s Ben Gurionem a tajné dodávky zbraní.³⁵ Skepsi posílila až debata německého Bundestagu o promlčení nacistických zločinů³⁶, a když potom kancléř Edhard v reakci na tuto skepsi stornoval dodávky zbraní do Izraele,

³¹ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 175

³² tamtéž, s. 175

³³ tamtéž, s. 176

³⁴ Srov. Ben-Natan, Asher: Herausforderung im Schatten der Geschichte, s. 24-41, zde s. 28, in: Ben-Natan, Asher / Niels Hansen: Israel und Deutschland, Dorniger Weg zur Partnerschaft, Böhlau Verlag, Köln/Weimar/Wien 2005, 301 s., ISBN 3-412-13105-9; Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 138-144

³⁵ Srov. Ben-Natan, Asher: Herausforderung im Schatten der Geschichte, s. 24-41, zde s. 24, in: Ben-Natan, Asher / Niels Hansen: Israel und Deutschland, Dorniger Weg zur Partnerschaft, Böhlau Verlag, Köln/Weimar/Wien 2005, 301 s., ISBN 3-412-13105-9; Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 115-132

³⁶ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 144-147

vyvolalo to nejen v Izraeli dojem, že se Německo stále ještě nepoučilo z dějin.³⁷ Neméně se navíc postupem let narušily vztahy k arabskému světu.

Spolková vláda se dostala do takové defenzivy, že jistý prostor k jednání mohla získat zpět jedině „útlékem dopředu“, což znamenalo navázání diplomatických vztahů s Izraelem a udržení těchto vztahů s arabskými státy.³⁸ Nebylo to promyšlené rozhodnutí, nýbrž zahraničně politická nutnost ve fakticky téměř bezvýchodné situaci. O výměně velvyslanců s Izraelem se ve Spolkové republice rozhodlo teprve, když došlo ke sblížení Egypta s DDR, a to po ostré politické debatě. Arabské reakce se ukázaly jako poměrně neškodné a blízkovýchodní debakl dopadnul nakonec relativně snesitelně.

Adenauer usiloval o to, aby morální odpovědnost dostala formu, která by neomezovala schopnost Spolkové republiky jednat v mezinárodních vztazích svobodně a politicky.³⁹ Diplomatické vztahy s Izraelem měly napomoci udržet odděleně morálku a reálnou politiku. Adenauerova politika ve vztahu k Izraeli, v jejímž duchu pokračoval i kancléř Edhard, vedla tedy po šestnácti letech k formalizaci německo-izraelských vládních vztahů. Tím se období Adenauera skončilo. Nová vláda v roce 1966 začala obsahově a charakterově podstatně jinou blízkovýchodní politiku. Formálně normální konstrukce vztahů musela být naplněna politickým obsahem a morální věrohodností.

2.2 Od navázání diplomatických styků k jejich stabilizaci

Dne 12. května 1965 Spolková republika Německo a Stát Izrael navázaly diplomatické vztahy a podle očekávání byla tato událost v Izraeli vnímána jako sporný krok. První německý velvyslanec Rolf Friedemann Pauls byl v Tel Avivu přijímán převážně zdrženlivě a částečně i nepřátelsky.⁴⁰ Předání jeho pověřovacích listin u izraelského prezidenta v Jeruzalémě provázely

³⁷ tamtéž, s. 176

³⁸ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 177

³⁹ Das Luxemburger Abkommen. Ordnung unseres Verhältnisses zu den Juden, s. 132-162, zde s. 158, in: Konrad Adenauer: Erinnerungen. Bd. 2, 1953-1955, Stuttgart 1966, 556 s., ISBN 3-421-01396-9

⁴⁰ Pauls, Rolf Friedemann: Mühsamer Start voran (1965-1968), s. 5-23, zde s. 6-9, in: Ben-Natan, Asher / Niels Hansen: Israel und Deutschland, Dorniger Weg zur Partnerschaft, Böhlau Verlag, Köln/Weimar/Wien 2005, 301 s., ISBN 3-412-13105-9

zuřivé demonstrace. Svědkové té doby uvádějí, že jeho první veřejná vystoupení a recepce v jeho rezidenci odrážely velkou zdrženlivost Izraelců a většina pozvaných se na ně ani nedostavila. To se však v poměrně krátké době změnilo. Když velvyslanec Pauls po třech letech opouštěl Izrael, napnutý bilaterální vztah se už podivuhodně uvolnil.⁴¹

2.2.1 Blízkovýchodní politika za Willyho Brandta

Po volbách v roce 1966 se ve Spolkové republice vytvořila velká koalice a do spolkové vlády poprvé vstoupili sociální demokraté. Do křesla ministra zahraničí usedl Willy Brandt a nový zahraničně politický koncept dostal název „Wandel durch Annäherung“.⁴² K tomu patřil záměr, podle kterého se Spolková republika měla (především na hospodářském základě) opatrně otevřít směrem na Východ a také obnovit diplomatické vztahy s arabskými státy. Styky s Izraelem začaly být znatelně sebevědomější.

Významný mezník ve vývoji na Blízkém Východě znamenala šestidenní válka v roce 1967, která má od založení státu Izrael dodnes největší následky. Triumf Izraele byl ohromný a stejně ohromné bylo i ponížení arabského světa, což jen zостřilo konflikt na Blízkém Východě a znemožnilo mírové řešení prostřednictvím vyjednávání. Na palestinské straně se také v důsledku této války rozšířil názor, že se Palestinci nemohou spoléhat na arabské spojence, ale musí se o sebe postarat spíše sami, a to pomocí teroru proti Izraeli a pomocí mezinárodní podpory. Posílil se význam strany Fatah, která převzala vedení uvnitř Organizace pro osvobození Palestiny, jejímž předsedou se v roce 1969 stal Jásir Arafat. Izraelsko-arabský konflikt se od šestidenní války proměnil ve spíše izraelsko-palestinský konflikt, i když tento vývoj stvrdil až výsledek jomkipurské války v roce 1973, která Arabům ani tentokrát nepřinesla úspěch.

Následkem šestidenní války se do zorného pole mezinárodní politiky silněji dostal osud palestinských uprchlíků. Francie, která byla dlouho spolehlivým spojencem Izraele, se od Izraelců radikálně odklonila a

⁴¹ tamtéž, s. 20

⁴² Nový zahraniční koncept SPD formuloval Egon Bahr ve svém referátu „Změna sblížením“ v přednášce na Evangelické Akademii v Tutzingu 16. července 1963. Egon Bahr: Referát „Wandel durch Annäherung“, Tutzing 15. července 1963, in: Deutschland Archiv 8/1973, s. 862 a násl.

přiklonila se na stranu Arabů.⁴³ Ukázalo se také, že Spojené státy a Sovětský svaz jednoduše nemají nad aktéry blízkovýchodního konfliktu žádnou kontrolu a tato bezmocnost obě supervelmoci překvapila a udivila. Spojené státy proto v následujícím období vyvinuly rozsáhlé angažmá své země na Blízkém Východě a vlastně teprve v této době jednoznačně převzaly roli ochránce a podporovatele židovského státu.

Spolková vláda během šestidenní války vyhlásila neutralitu, ale neutrálně se nechovala ani nevyjadřovala, a německé obyvatelstvo se tvářilo neutrálně ještě méně.⁴⁴ Z Německa vyzařovala vlna solidarity s Izraelem a z arabské perspektivy byla Spolková republika považována za spojence Izraele. Spolková vláda proto v důsledku šestidenní války raději posílila svou strategii přiblížení k arabskému světu, aby v něm její postavení nebylo nenávratně poškozeno. Tato tendence se ještě posílila od roku 1969, kdy novou koalici se sociálními demokraty vytvořila spíše proarabsky zaměřená FDP, i když zahraničně politické akcenty stanovoval nadále i jako spolkový kancléř Willy Brandt.

Hlavní úkoly německé blízkovýchodní politiky poprvé přesněji formulovala sociálně-liberální vláda spolkového kancléře Willyho Brandta. Oficiálním mottem této politiky se napříště stala „vyváženost“⁴⁵, podle které se mělo usilovat o dobré vztahy ke všem státům regionu a o normalizaci vztahu k Izraeli. Tím byla definitivně odmítnuta Hallsteinova doktrína, která do té doby spojovala právo Spolkové republiky legitimně zastupovat na mezinárodním poli všechny Němce s požadavkem mezinárodního neuznání DDR, a do roku 1975 tak mohly být navázány vztahy i ke všem arabským státům.⁴⁶

⁴³ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 189

⁴⁴ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 190

⁴⁵ tamtéž, s. 237

⁴⁶ Jordánsko navázalo diplomatické styky s Bonnem už v roce 1967. Libanon, Spojené arabské emiráty a Egypt navázaly diplomatické vztahy se Spolkovou republikou v roce 1972, Kuvajt a Saudská Arábie v roce 1973, Irák, Sýrie a Jemen v roce 1974 a Sultanát Omán v roce 1975., in: Perthes, Volker, Volker: Die Beziehungen zur arabischen Welt, s. 99-109, zde s. 102, in: Perthes, Volker (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s., ISBN 3-87902-068-8

„Princip vyváženosti“⁴⁷ se odrážel nejen v politické koncepci, ale i v jistém rozdělení rolí mezi kancléřem a ministrem zahraničí. Ministr zahraničí Walter Scheel (FDP) mluvil bez velké zdrženlivosti (a ne vždy s citlivostí, jakou očekávala izraelská strana) o existenci „normálních vztahů“ mezi Spolkovou republikou a Izraelem.⁴⁸ Jeho výroky a pokusy o „normalizaci vztahů“ byly ovšem důrazně vyvažovány Brandtovými „prohlášeními o výjimečnosti vztahů“⁴⁹ a „připraveností ke smíření i symbolikou pokory ve vztahu k Židům a k východní Evropě“⁵⁰ – zejména Brandtovým symbolickým pokleknutím při návštěvě Varšavy.

Základy německé zahraniční politiky, kterou inicioval Brandt, bylo uvolnění napětí ve vztahu k Východu a Blízkému Východu, vyváženost s ohledem na Izraelce a Palestince, evropská jednota a společná zahraniční politika v rámci Evropské politické spolupráce a německé sblížení s Araby.⁵¹ Novou východní politikou se Spolková republika přidala k systémovému trendu a výrazně tak rozšířila volný prostor pro svou zahraniční politiku.

Další krize německé politiky na Blízkém Východě přišla ale ještě v tomto období. Zejména v šedesátých a sedmdesátých letech ovlivňoval německo-izraelské bilaterální vztahy atraktivní izraelský socialisticky ražený společenský model, který byl velmi přitažlivý pro německou levici, a hnutí kibuc se v Německu stalo symbolem nové podoby společnosti. Ve stejném časovém období ovšem na druhou stranu v Německu vznikl ještě jiný emocionální fenomén, který je dnes označován za levicový antisemitismus. Izrael, který byl krátce předtím obdivován jako vzor pro uspořádání socialistické společnosti, se po šestidenní válce v roce 1967 v očích části levice vybarvil najednou jako imperialistická země, která utlačuje své arabské sousedy. Z antiimperialisté diskuze se ve vztahu k Izraeli najednou stala

⁴⁷ Perthes, Volker, Volker: Die Beziehungen zur arabischen Welt, s. 99-109, zde s. 101, in: Perthes, Volker (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s., ISBN 3-87902-068-8

⁴⁸ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 237

⁴⁹ tamtéž, s. 237

⁵⁰ Wolffsohn, Michael: Ewige Schuld? 40 Jahre deutsch-jüdisch-israelische Beziehungen, München/Zürich 1993, s. 40, in: Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 237

⁵¹ Nový zahraniční koncept SPD formuloval Egon Bahr ve svém referátu „Změna sblížením“ v přednášce na Evangelické Akademii v Tutzingu 16. července 1963. Bahr, Egon: referát „Wandel durch Annäherung“, Tutzing 15. července 1963, in: Deutschland Archiv 8/1973, s. 862 násl.

debata antisionistická, a jak se ukázalo, byl přechod k antisemitismu poté často plynulý, i když se asi stěží všichni přívrženci antisionistického názoru dají označovat za antisemity. Za extrémní projev tohoto vývoje je mnohými považována „selekce“ židovských, resp. izraelských cestujících provedená německými levicovými teroristy na palubě uneseného letadla Lufthansy „Landshut“ v roce 1977, která problematiku této diskuze dramaticky přiosvětila a mnoho lidí na levici, kteří se cítili zavázáni Izraeli, postavila před bolestivě vyhocenou otázkou, „zda Němec smí kritizovat Izrael nebo ne“.⁵²

Během jomkipurské války v roce 1973 navíc došlo k obnovenému zhoršení vztahů k arabským státům, ke kterému tehdy přispěly dva faktory: Za prvé, americké zbraně pro Izrael byly dodávány přes Bremerhaven. Za druhé, arabští exportéři využili ropu jako zbraň a svým embargem vyvolali v západních státech ropnou krizi. Ropná krize krutě odhalila závislost Evropy na arabské ropě a zároveň zintenzivnila a urychlila evropský zájem na silnější spolupráci s arabskými státy v následujícím období. Státy Evropských společenství se v jejím důsledku začaly snažit o společný tendenčně proarabský postoj, který vyjádřily v prohlášení 6. listopadu 1973.

Náhlé Brandtovo odstoupení ukončilo další etapu německé blízkovýchodní politiky a s nástupem kancléře Helmuta Schmidta a ministra zahraničí Hanse-Dietricha Gieschera převzaly otěže německé zahraniční politiky dva od Brandta naprosto odlišné charaktery. Jejich blízkovýchodní politika se od Brandtovy koncepce podstatně lišila ve své formě i obsahu. Ropná krize nutila k vytříbenému angažmá na Blízkém Východě, především k intenzivnímu dialogu s arabskými státy a Palestinci, který ochaboval až s opětovným propadem cen ropy během osmdesátých let, kdy zásobování Evropy v dohledné době nepotřebovalo zvláštní politické zajištění. Evropsko-arabský dialog proto neztratil dynamiku ani tak kvůli rozdílům v názorech mezi evropskou a arabskou stranou, jako spíše kvůli vnitro-arabským rozepřím a nezájmu Evropanů.

⁵² Reinicke, Andreas: Die deutsch-israelischen Beziehungen, s. 58-70, zde s. 62, in: Perthes, Volker: Deutsche Nahostpolitik. Interessen und Optionen, Wochenschau-Verlag 2001, 190 s., ISBN 3879200688

2.2.2 Blízkovýchodní politika za Helmuta Schmidta

Charismatického vizionáře a odpůrce Hitlera v úřadu kancléře vystřídal v květnu 1974 chladný pragmatik a bývalý důstojník Wehrmachtu⁵³ – to značilo počátek nové fáze německo-izraelských vztahů, i když také kancléř Schmidt a ministr zahraničí Genscher (FDP) důrazně převzali odpovědnost vůči Izraeli, ke které se jako představitelé německé vlády cítili vzhledem k nacistické minulosti Německa morálně zavázáni.

V důsledku zintenzivnění a budování Evropské politické spolupráce (zejména společným hlasováním v OSN a při arabsko-evropském dialogu) „přesunula spolková vláda ještě rozhodněji svou blízkovýchodní politiku z bilaterální na multilaterální rovinu“.⁵⁴ V následujících letech se německá zahraniční politika čím dál více stavěla pod střechem společné zahraniční politiky Evropských společenství, což od ní na jedné straně vyžadovalo některé ústupky v jejím vztahu k Izraeli, ale na druhou stranu jí to také umožnilo ovlivňovat blízkovýchodní politiku jiných států Evropských společenství.

Pro Izrael bylo nejmarkantnější výhodou tohoto stavu zasazení německé vlády o hospodářské napojení Izraele na Evropská společenství, které se odrazilo především ve vyjednání preferenční smlouvy mezi Evropským společenstvím a Izraelem v roce 1975. Na druhou stranu měla i arabsko-palestinská strana ve Spolkové republice potenciálního přímluvce za osud a právo na sebeurčení Palestinců a zastávce účasti Organizace za osvobození Palestiny na vyjednáváním o míru. Ministr zahraničí Genscher (FDP) již v roce 1977 formuloval v německé zahraniční politice podporu práva na sebeurčení Palestinců.⁵⁵

⁵³ Helmut Schmidt dosáhl ve Wehrmachtu hodnosti Oberleutnant, což je druhá nejnižší důstojnická hodnost německé armády. in: Biographie: Helmut Schmidt, geb. 1918 [online] Deutsches Historisches Museum, 2000 [cit. 6.1.2007]. Dostupný z WWW: <<http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/SchmidtHelmut/>>

⁵⁴ Glöcker-Fuchs, Juliane: Institutionalisation der europäischen Außenpolitik, München/Wien 1997, s. 305, in: Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 302

⁵⁵ Hans-Dietrich Genscher během své návštěvy v Tunisku v listopadu 1977 prohlásil: "Das Selbstbestimmungsrecht, das wir auch für das deutsche Volk fordern, darf den Palästinensern nicht vorenthalten werden.", in: Jeager, Kinan: Der „Staat Palästina“: Herausforderung der deutschen Politik. [online]. Bundeszentrale für politische Bildung: Aus Politik und Zeitgeschichte (B 49/2000) [cit. 6.1.2007]. Dostupný z WWW: <<http://www.bpb.de/publikationen/6539ZS.html>>

Německá i evropská politika byla navíc přirozeně stále velkou měrou závislá na politice Spojených států amerických, zvláště když – jak ukázalo zprostředkování dohody v Camp Davidu, Američané na Blízkém Východě jednoznačně převzali vedoucí roli. Uzavření dohody v Camp Davidu výrazně stabilizovalo a zdůraznilo vedoucí roli USA na Blízkém Východě, zatímco se evropsko-arabský dialog hroutil a evropská blízkovýchodní politika se podstatně omezila na společná prohlášení a hospodářské vztahy ke státům na Blízkém Východě.

Evropská společenství v blízkovýchodním regionu nedisponovala „ani politickým vlivem, ani vojenským potenciálem na to, aby na Blízkém Východě mohla sledovat vlastní politiku“⁵⁶. Jejich politika mohla být úspěšná jedině tehdy, když byla kompatibilní s politikou Spojených států. Nicméně zatímco Schmidt a Genscher velmi záhy trvali na právu Palestinců na sebeurčení a zřetelně vyjadřovali, že se tohoto práva Palestincům může nejlépe dostat ve vlastním palestinském státu, vycházely Spojené státy stále z mírového uspořádání pro již existující státy a nepředpokládaly vznik žádného nového palestinského státu. Rozdílné hodnocení otázky palestinských uprchlíků uvádělo Spolkovou republiku do sporu se všemi americkými administrativami těchto let.

Spolková republika se přesto držela požadavku Palestinců na sebeurčení a v rámci Evropských společenství v této otázce dokonce zaujala přední úlohu. To vyplývalo převážně ze situace, v níž byla Spolková republika sama zavázána „sebeurčení německého národa“ a tak nechtěla, ani nemohla právo na sebeurčení upřít žádnému jinému národu. Ministr zahraničí Genscher upřesnil v tomto smyslu německou politiku vyrovnanosti následovně: „(D)ie legitimen Rechte des palästinensischen Volkes sowie das Recht Israels auf Existenz in sicheren und anerkannten Grenzen [haben] gleichen Rang (...) und [dürfen] einander nicht behindern (...), das heißt, eine Lösung ist nur

⁵⁶ Müllenmeister, Uwe: Die Nahostpolitik der sozial-liberalen Koalition 1969-1982, Frankfurt/M. 1988, s. 133 f., in: Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 301

möglich, wenn die Palästinenser das Existenzrecht Israels und Israel das Selbstbestimmungsrecht der Palästinenser anerkennen.“⁵⁷

Tato pozice byla poté 13. června 1980 přijata i v benátském prohlášení Evropské rady o situaci na Blízkém Východě.⁵⁸ Vedle práva na existenci všech států regionu a závazném zřeknutí se násilí požadovala Evropská rada také právo na sebeurčení Palestinců a poprvé žádala i účast Organizace pro osvobození Palestiny na vyjednáváních o míru. Prohlášení z Benátek představovalo začátek samostatné evropské blízkovýchodní politiky, v jejímž rámci se od té doby pohybuje i německá politika vůči tomuto regionu.

Celý tento vývoj ve svém důsledku rozšířil volnost politického jednání spolkové vlády, kterou jinak omezovala skutečná i pociťovaná očekávání nebo připomínky z Izraele, ohled na židovský národ a zpřítomňování nacistické minulosti.

Schmidtův pragmatismus zde přesto narazil na své hranice. Za vlády izraelského premiéra Jicchaka Rabina se sice nacismus a holocaust tematizovaly poměrně zdrženlivě a zdálo se, jakoby formální neutralita Spolkové republiky a Schmidtova věcnost mohly toto ožehavé téma udržet mimo současnou každodenní bilaterální politiku na vládní úrovni. S nástupem premiéra Menachema Begin se však nacistická minulost jako faktor náhle zase vynořila a tím více potom s otevřeným vypuknutím kontroverze mezi Beginem a Schmidtem.⁵⁹ Ve druhé polovině Schmidtova vládního období mezistátní vztahy na vládní úrovni stagnovaly a zastavilo se také angažmá Němců v rámci Evropských společenství.

Poté, co Izrael vpochoval do Libanonu, nemohly být vládní vztahy více zakaleny. V této době se sestávaly už jen z formálních kontaktů a struktur, z toho, co je v diplomatických stycích obvyklé a nutné. Navíc tehdy klesla i dříve velká solidarita německého obyvatelstva s Izraelem a „ve společnosti poprvé převážily propalestinské hlasy“.⁶⁰

⁵⁷ Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 143/1975, s. 1427, in: Perthes, Volker: Die Beziehungen zur arabischen Welt, s. 99-109, zde s. 104, in: Perthes, Volker (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s., ISBN 3-87902-068-8

⁵⁸ Prohlášení Evropské rady v Benátkách 13.6.1980 o Blízkém Východu, in: Presse- und Informationsamt der Bundesrepublik, Bulletin, 71/17.06.1980

⁵⁹ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 292-299

⁶⁰ tamtéž, s. 303

Vztah s židovským státem ztratil za vlády Schmidta na významu. Tato ztráta významu se projevila především po volbě a nástupu Begin v Izraeli, když osobní antipatie mezi šéfy obou vlád vedly k tomu, že spolkový kancléř vládní kontakty s Izraelem dalekosáhle zmrazil. Ve Schmidtově věcnosti převažoval v rozhodujících sporech dojem bezcitné tvrdosti a neporozumění. Genscherovo zanícení pro cestování do arabských států se v očích mnoha Izraelců projevovalo jako podbízení se arabskému světu.⁶¹

2.2.3 Kohlova blízkovýchodní politika do sjednocení Německa

Také kancléř Kohl nechtěl ve všední politice přijmout omezení působená odkazem holocaustu a chtěl rozšířit volný prostor pro jednání Spolkové republiky. Osobnost kancléře měla přitom ve všech Kohlových vládách jednoznačně větší důraz v německo-izraelské politice než ministr zahraničí, k čemuž přispěly jistě i těžko skrývané sympatie ministra zahraničí Hanse-Dietricha Genschera k arabským zemím.

Kohlovou vedoucí myšlenkou v německé blízkovýchodní politice byla během celého jeho kancléřského období „normalizace a vyváženost“⁶². Brzo po jeho nástupu se navíc utvrdilo, že za určující a směrodatnou platí blízkovýchodní strategie Spojených států, a „že zvláštní pozornost bude věnována přátelství s Izraelem“⁶³. Spolková republika se za vlád kancléře Helmuta Kohla přiklonila silněji k zahraničněpolitickým tezím USA, aniž by ale zanedbávala evropský integrační proces. To tedy předpokládalo výstavbu bilaterálních vztahů a silnější proizraelskou angažovanost uvnitř Evropských společenství.

Ale ani kancléř Kohl nebyl nejdříve vnímán jako skutečný zastánce Izraele. V první fázi od roku 1982 do roku 1987 Kohl viditelně podceňoval působení „demonstrativní normality“⁶⁴, kterou praktikoval dosti útočně a málo diplomaticky. Jeho první oficiální návštěva v Izraeli ve dnech 24. až 29.

⁶¹ tamtéž, s. 301

⁶² tamtéž, s. 371

⁶³ Gardner Feldman, Lily: The special relationship between West Germany and Israel, Boston 1984, str. XII, in: Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 371

⁶⁴ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 372

ledna 1984 byla skutečným debaklem. Zatížilo ji jak odhodlání německé vlády k zbrojním dodávkám do Saudské Arábie, tak kancléřovo prohlášení o „Gnaden der späten Geburt“⁶⁵ a v Izraeli a vůbec mezi Židy zanechala skutečně „hořkou pachut“.⁶⁶

Skutečnost, že spolková vláda udržovala vztah s Íránem za Ajatolláha Chomejního⁶⁷, vzpomínková oslava s americkým prezidentem Ronaldem Reaganem na vojenském hřbitově Bitburg (na kterém jsou pohřbeni také příslušníci jednotek SS)⁶⁸, stejně jako nejednoznačný postoj v debatě o významu data 8. května pro německé dějiny a společnost⁶⁹ byly dalšími dojmy, které jakoby dokazovaly Kohlovu snahu o zdánlivou normalitu v zacházení s odkazem nacistické minulosti a ve vztahu k Izraeli, což bylo pro židovskou stranu nepřijatelné.

Jedině to, že se kancléř v blízkovýchodní politice brzo začal držet zpátky a začal se více soustředit na prohlubování Evropských společenství a na vztahy k supervelmocím, zabránilo trvalému zakalení bilaterálních vztahů. Velmi pozitivní vliv mělo v těchto letech blahodárné působení prezidenta Richarda von Weizsäckera, který německo-izraelský vztah pomohl formovat a uvolnit.⁷⁰

Kohl po počátečních rozladěních v německo-izraelských vztazích pokračoval raději obezřetněji a požadoval obnovení polovládních a nevládních kontaktů, které ochably za vlády spolkového kancléře Schmidta a jeho izraelského protějšku Begina, resp. později i Šamira. Postupně se proto

⁶⁵ Podle vyjádření bývalého izraelského velvyslance v SRN Ashera Ben-Nathana, které se objevilo v rozhlasu Deutsche Welle 6. února 1984, in: Archiv der Gegenwart, Deutschland 1949 – 1999, Band 8 (Juni 1979-Dezember 1985), s. 7891-7896. ISSN 0003-8865

⁶⁶ tamtéž, s. 7891-7896

⁶⁷ Beziehungen zwischen Iran und Deutschland, března 2006. [online] Auswärtiges Amt. c1995-2006 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW:

<<http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Iran/Bilateral.html#t1>>

⁶⁸ Srov. Ben Ari, Jitzchak (Beitrag von Pnina Ben Ari): Wie beim Tango –zwei voran, eins zurück (1981-1988), s. 138-152, zde s. 147-148, in: Ben-Natan, Asher / Niels Hansen: Israel und Deutschland, Dorniger Weg zur Partnerschaft, Böhlau Verlag, Köln/Weimar/Wien 2005, 301 s., ISBN 3-412-13105-9; Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 309

⁶⁹ Wiegel, Gerd: Niederlage, Befreiung oder Sieg. Der 8. Mai im Spiegel seiner Jubiläen, in: Blätter für Deutsche und Internationale Politik, Analysen und Alternativen, 2005, no. 5, s. 564-570. ISSN 0006-4416

⁷⁰ Srov. Hansen, Niels: Eine Partnerschaft entwickelt sich weiter (1981-1985), s. 153-171, zde s. 170; Haas, Wilhelm: Jahre der Verstetigung (1985-1990), s. 172-186, zde s. 172; Ben Ari, Jitzchak (Beitrag von Pnina Ben Ari): Wie beim Tango –zwei voran, eins zurück (1981-1988), s. 138-152, zde s. 148-149, all in: Ben-Natan, Asher / Niels Hansen: Israel und Deutschland, Dorniger Weg zur Partnerschaft, Böhlau Verlag, Köln/Weimar/Wien 2005, 301 s., ISBN 3-412-13105-9

během jeho vládních období čím dál více rozvíjela hustá a spolehlivá síť kontaktů, která dnes představuje podstatnou oporu německo-izraelských bilaterálních vztahů.

Ještě více zdrženlivosti v blízkovýchodní politice Německa charakterizuje druhá fáze Kohlova kancléřství do roku 1991, kterou ovlivňovala palestinská intifáda. Jelikož blízkovýchodní konflikt získal vypuknutím palestinského povstání koncem roku 1987 na výbušnosti a Izrael se dostal do vzrůstající izolovanosti, byl vztah Německa k arabské straně vytvářen zejména poté zdrženlivěji.⁷¹ Spolková republika se vyhýbala politickým iniciativám k řešení blízkovýchodního konfliktu, aby neohrozila své vztahy k Izraeli, ani k arabským státům. Rovněž Evropská společenství se do značné míry omezovala na rezoluce a pěstování vědeckých vztahů se všemi státy regionu; v této souvislosti byla ovšem Spolková republika (jako už tradičně) nejdůležitějším zástupcem izraelských zájmů.⁷²

Kromě jiného se Kohl záhy chtěl dle možností vyhnout dodatečným zahraničněpolitickým rozruchům kolem Německa, aby tak umožnil překotný proces jeho sjednocení v roce 1990 bez mimořádných senzací a obav.

2.2.4 Německé znovusjednocení

Proces německého znovusjednocení představoval pro Izrael závažnou otázku, ve které se z jeho strany silně projevilo oficiální váhání a obavy. Nicméně už v létě 1990 začal Izrael německé sjednocení podporovat, částečně v reakci na způsob, jakým proces Německo se svými partnery uchopilo.

V DDR se až v polovině 80. let po dlouholetém nepřátelství a odmítání jakéhokoli kontaktu daly rozpoznat první náznaky k úpravě politiky vůči Izraeli a až v roce 1988 vyhlásila DDR svou připravenost odškodnit židovské oběti nacionálního socialismu, které měly německý původ a žily mimo DDR. Erich Honecker takto přitom jen reagoval na změnu kurzu v Sovětském svazu za Gorbačova. K vině a spoluodpovědnosti za holocaust se přihlásila až svobodně zvolená Lidová sněmovna DDR v březnu 1990 a až ona také

⁷¹ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 325-340

⁷² tamtéž, s. 325

postavila do výhledu odškodnění pro Izrael.⁷³ Vzhledem k tomuto pozdnímu doznání viny a dlouholeté podpoře arabsko-palestinské strany se tedy u mnoha Židů spojovala „se zmizením DDR spíše spokojenost“⁷⁴.

Závazné odkazy na poučení z nacionálněsocialistické minulosti a na odpovědnost vůči Izraeli ve Spolkové republice získaly postupem let na věrohodnosti. Kohlovo osobní nasazení za vzájemné německo-izraelské vztahy na společenské rovině mu v Izraeli postupně přineslo pověst spolehlivého a důvěryhodného politika. Kancléř byl považován za „verkörperte Entwarnung“⁷⁵. Zejména v Izraeli se tak Kohlovi poměrně dobře podařilo zmírnit obavy o národní velmocenské ambice znovusjednoceného Německa⁷⁶.

Rozšířená nechuť k znovusjednocenému Německu v Izraeli po spolkových volbách v prosinci 1990 rychle vymizela. Při pokračování koalice CDU/CSU a FDP a kancléřství Helmuta Kohla se od Spolkové republiky mohla i nadále očekávat podpora Izraele.

2.3 Blízkovýchodní politika Kohlovy vlády po znovusjednocení

2.3.1 Válka v Zálivu

Pro německo-izraelské vztahy byla větším testem než samotné sjednocení Německa válka v Perském zálivu. Spolková republika zůstala během celého konfliktu mimo širokou koalici spojenců, kteří se postavili proti Saddámovi Husajnovi. Německo, které na rozdíl od Francie a Británie nezasedalo v Radě bezpečnosti, se po celou předchozí dobu soustředilo jen na problémy, které souvisely s bezpečností v západní a střední Evropě. Podle

⁷³ 12. dubna 1990 se Lidová sněmovna DDR přihlásila k německé vině za národní socialismus. in: Kalendarium – 12. April. [online] Berlin: Stiftung zur Aufarbeitung der SED-Diktatur. Bundesunmittelbare des öffentlichen Rechts. c2007 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://www.stiftung-aufarbeitung.de/kalendarium>>

⁷⁴ Neustadt, Amnon: Eckpfeiler zum Verständnis - Differenzen auf beiden Seiten, in: Tribüne (1995) 133, s. 198, in: Weingardt, Markus A.: Deutsche Israelpolitik: Etappen und Kontinuitäten. [online] Bundeszentrale für politische Bildung: Aus Politik und Zeitgeschichte (APuZ 15/2005) [cit. 6.1.2007]. Dostupný z WWW: <http://www.bpb.de/publikationen/M9WU9T,0,0,Deutsche_Israelpolitik:_Etappen_und_Kontinuit%EA4ten.html>

⁷⁵ Leinemann, Jürgen: Die verkörperte Entwarnung. Der Kanzler Helmut Kohl, in: Der Spiegel, 17.5. 1999, no. 20, s. 214 – 219, zde s. 214. ISSN 0038-7452

⁷⁶ Před krátkou návštěvou Bonnu 15. března 1990 izraelský ministr zahraničí Moshe Arens prohlásil, že nemá výhrady proti budoucímu sjednocenému Německu. in: Archiv der Gegenwart. Deutschland 1949-1999: Band 9 (Januar 1986 – Juni 1994), S. 8764. ISSN 0003-8865

článku 87 Základního zákona se navíc Bundeswehr nesměl podílet na akcích, které nebyly „specificky povoleny ústavou“. Podle tehdy převládajícího výkladu německého Základního zákona, který vzápětí po vypuknutí krize v Zálivu podpořil svým stanoviskem i kancléř Kohl, to znamenalo, že se německé jednotky nemohou zúčastnit konfliktů mimo severoatlantickou oblast.⁷⁷

Přesto, nebo možná i právě proto, se válka v Perském zálivu nemohla obejít bez dopadů na německou blízkovýchodní politiku. Německo-izraelské vztahy zatížily především dvě záležitosti: účast německých firem na iráckém zbrojním programu a německé demonstrace proti válce s Irákem.

V Izraeli vzbudilo ohromné pohoršení, když v lednu 1991 vyšlo najevo, že německé firmy podporovaly Irák ve výrobě jedovatého plynu a jiných chemických zbraní, a že němečtí technici spolupracovali na prodloužení dosahu letu iráckých raket Scud, takže nyní mohly zasáhnout i Izrael. Tyto aktivity sice překračovaly německé zákony, ale nezjistilo se, do jaké míry se děly s přispěním nedbalosti nebo i tichého souhlasu německé vlády a kontrolních úřadů.⁷⁸

S ohledem na irácké raketové útoky přijel proto Genscher kvapně na krátkou „solidární návštěvu“ do Izraele, aby židovskému státu vyjádřil „solidarititu, úctu a sympatie“.⁷⁹ Genscher zdůraznil, že jeho návštěva samozřejmě nemá jen politický charakter, a zopakoval, že se rozumí i „z historických a morálních důvodů“.⁸⁰ Jak se dalo předpokládat, na návštěvu vrhly stín početné demonstrace proti roli německých firem při zbrojení Iráku a také Genscherův izraelský protějšek David Levy diplomatically vyslovil stejné obavy a pohoršení, jaká zaznívala na těchto demonstracích. Trapnou situaci, do které se německá vláda dostala, charakterizuje i povzdech předsedkyně frakce Likudu v Knesetu, která se v těchto dnech svěřila

⁷⁷ Tento výklad byl odvolán rozhodnutím Spolkového ústavního soudu v červenci 1994. BVerfGE 90, 286 – Bundeswehreinsatz, 12.07.1994 in: Axel Tschenschner: Deutsches Fallrecht, 22.5.2005 [online] Bern: Institut für öffentliches Recht, Universität Bern, c1994-2005 [cit. 6.1.2007] Dostupné z WWW: <<http://www.oefre.unibe.ch/law/dfi/bv090286.html>>

⁷⁸ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 345

⁷⁹ Ve dnech 24.-25. ledna 1991 přijel Genscher na krátkou „solidární návštěvu“ do Izraele., in: Archiv der Gegenwart. Deutschland 1949-1999: Band 9 (Januar 1986 – Juni 1994), S. 8910. ISSN 0003-8865

⁸⁰ Genscher při své návštěvě Izraele ve dnech 24.-25. ledna 1991, in: Archiv der Gegenwart. Deutschland 1949-1999: Band 9 (Januar 1986 – Juni 1994), s. 8910. ISSN 0003-8865

jednomu německému zahraničnímu korespondentovi, že by si bývala nemyslela, „že ve svém životě ještě někdy uslyší slova Německo a plyn v jedné větě“.⁸¹

Jako „kompenzaci“ předala německá delegace starostovi města Tel Aviv Šlomu Lahatovi coby okamžitou pomoc na znovuvýstavbu budov zničených iráckými raketami Scud v Tel Avivu a Ramat Gan šek na 5 milionů DM a dále se Spolková vláda zavázala poskytnout židovskému státu celkem 250 milionů DM k překonání následků války v celé zemi.⁸² Vedoucí politici Izraele sice Genscherovi poděkovali za návštěvu v těžkých časech, zároveň ovšem vyjádřili i zklamání z podle jejich názoru vlažného postoje SRN vůči podpoře proti-irácké koalice.

Koncem ledna potom spolková vláda, kterou v jejím postoji podporovala také opoziční SPD, přislíbila Izraeli dodávky velké části požadovaných zbraní, přístrojů a léčiv, které měly celkovou hodnotu kolem 880 milionů DM. K dodávkám patřilo osm tanků typu Fuchs, které byly určeny pro včasné rozeznání nasazení otravného plynu, a k jejichž používání byl izraelský personál vyškolen v Bavorsku. Bonn slíbil rovněž dodávky dvou ponorek, které měly být do poloviny 90. let vystavěny německými loděnicemi a zaplacený německou vládou; jejich nasazení mělo sloužit výlučně ochraně izraelských pobřežních vod. Vedle toho Bonn přislíbil dodání 100.000 ochranných obleků proti bojovým látkám a jedné miliardy filtrů pro plynové masky. Ze zůstatků bývalé Národní lidové armády DDR mohli izraelští odborníci obdržet další zbrojní předměty k ochraně proti nasazení plynových zbraní. S příslibem nedodat více než osm startovacích odpalovacích zřízení a celkem 64 raket protiletdecké obrany typu Patriot, zůstal Bonn dále za přáními Jeruzaléma, stejně jako s odmítnutím poskytnout k dispozici deset velkých helikoptér typu CH-53, protože by mohly být použity i k jiným účelům než jen k obraně. Bonn nebyl ochoten dovézt ani dvě stě požadovaných přenosných protiletadlových střel Stinger, ani dvě stě raket Hawk, ani vybavení pro čtyři letadla typu Boeing 707.

⁸¹ Schreiber, Friedrich: Als ARD-Korrespondent in einem historisch-politisch-moralischen Dreieck, in: Dachs, Gisela (Hg.): Deutsche, Israelis und Palästinenser, Ein schwieriges Verhältnis, Palmyra, Heidelberg 1999, 296 s., ISBN 3930378256, s.63

⁸² 13 Izraelců zemřelo, 239 bylo zraněno, asi 20.000 bytů bylo poškozeno nebo zničeno. In: Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 339

Noviny Frankfurter Allgemeine Zeitung jednání spolkové vlády za války v Zálivu rozhodně považovaly za těžkou porážku německé diplomacie a ve svém úvodníku 25. ledna 1991 napsaly:

„Mit seiner Erklärung, Deutschland sei bereit, Israel Waffen zu liefern, stößt Genscher einen Grundsatz um, an den sich seit 25 Jahren alle Bundesregierungen zu halten versucht haben: keine Waffenlieferungen in Spannungsgebiete. Über Nacht gilt diese Maxime nicht mehr in Bonn. (...) Genscher bekam auf seiner Sühnmission nach Jerusalem den Zorn der Israelis zu spüren, und die Bundesregierung versucht nun, sich mit Geld aus der Affäre zu ziehen und bekennt ‚Solidarität‘ mit Israel. Die Israelis werden vermutlich mehr auf deutsche Mithilfe bei der Niederringung Saddam Husseins als auf deutsche Solidaritätsbekenntnisse Wert legen. Noch größer ist der Schaden, den deutsche Politiker der Regierung und der Opposition dem Bündnis und sich selbst zugefügt haben... In der Bundesrepublik brach eine öffentliche Debatte los, ob man überhaupt verpflichtet sei, der Türkei beizustehen, ob der NATO-Fall eintreten werde, ob der NATO-Rat ihn überhaupt gegen die Stimme Bonns feststellen könne und dergleichen mehr. Die fatale Wirkung war, dass sich den Verbündeten der Eindruck einprägte, auf Bonn sei in der Not kein Verlass. Ob das wirklich so ist, ist eine andere Frage. Der Eindruck ist, dass die Bundesrepublik sich im Bündnis als ‚unkameradschaftlich‘ erwiesen hat, und das wird man ihr übler nehmen als einen politischen Fehler. (...) In Wirklichkeit ist die Bundesrepublik längst Partner der Koalition gegen Saddam Hussain. (...) Aber sie tut alles eher heimlich als offen. Dann wird sie auch nicht gesehen, und die Beschwerden kommen. Wenn der Schaden unter den Verbündeten eingetreten ist, werden nachträgliche Mehrleistungen unvermeidlich – doch ohne dass der Bundesrepublik dies dann noch als Beitrag angerechnet würde. Sie will sich heraushalten und kann es als eine der Mächte, auf die es ankommt, doch nicht. Zum Schluss landet sie zwischen allen Stühlen und ist dann heilfroh, wenigstens zu Boden gekommen zu sein.“⁸³

Německo-izraelské vztahy navíc zároveň narušily i početné demonstrace mírového hnutí ve Spolkové republice proti válce proti Iráku,

⁸³ Gillissen, Günther: Zwischen allen Stühlen, in: Frankfurter Allgemeine Zeitung, 31.1.1991, no. 26/5D, s. 1

kteří v Izraeli vyvolávaly udivení a nevoli, protože „šlo přeci také o existenci nebo alespoň bezpečnost státu Izrael“.⁸⁴ K celé krizi došlo téměř současně s dokončením německého znovusjednocení a z izraelské perspektivy začalo být počínání Němců o to více znepokojující.

Přesto je ale třeba říci, že se tehdejší mezistátní napětí omezilo z větší části jen na společenskou rovinu a i v tomto případě se postupně uklidnilo. Na vládní úrovni se postupně vyvinula jistá rutina, kterou podporovala také kontinuita v úřadech šéfů vlád na obou stranách,⁸⁵ a německo-izraelský vztah se tedy na vládní úrovni celkově do určité míry uklidnil. Teprve výměna vlády v Izraeli v roce 1992 dodala vzájemným vztahům postupně nové podněty.

2.3.2 Finanční pomoc Izraeli

Po válce v Zálivu přislíbil Bonn Izraeli dalekosáhlou finanční pomoc. Vzhledem k neshodám v izraelsko-amerických vztazích po válce v Perském zálivu a vzhledem k tomu, že se americká vláda zřekla ručení za úvěr pro Izrael, vyvstala tedy brzo otázka, zda by místo USA mohla toto ručení ve výši 10 miliard dolarů převzít Spolková republika Německo. Izraelská vláda se s takovým přáním na Bonn obrátila v roce 1991 a opakovaně v lednu 1992. V dubnu 1994 německý kabinet oznámil, že v současné době není připraven poskytnout Izraeli finanční pomoc, respektive za zemi převzít ručení úvěru. Kohl finanční pomoc Izraeli odmítl s odkazem na finanční zatížení SRN vyplývajícího z německého sjednocení. Navíc poukázal na to, že se při odmítavém stanovisku USA a sporné izraelské politice osidlování v obsazených oblastech musí na otázku záruk úvěru pro Izrael nahlížet „v mezinárodním kontextu“.⁸⁶

Na své návštěvě v Německu na podzim roku 1992 nový předseda izraelské vlády Jicchak Rabin proto zdůraznil, že nepřijel do SRN, aby

⁸⁴ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 347

⁸⁵ Kohl byl kancléřem spolkových vlád v letech 1982-1983, 1983-1987, 1987-1991, 1991-1994, 1994-1998. Šamir předsedal izraelským vládám v letech 1983-1984 a poté 1986-1992.

⁸⁶ 21.4.1992 kancléř Kohl odmítl finanční pomoc Izraeli s poukazem na finanční zatížení Spolkové republiky, které způsobilo německé znovusjednocení. In: Archiv der Gegenwart. Deutschland 1949 – 1999, Band 9 (Januar 1986-Juni 1994), S. 9023. ISSN 0003-8865

vyprosil ručení za úvěr, nýbrž mnohem spíše, aby vylíčil hospodářskou a sociální situaci své země a poprosil o podporu na příklad ve formě investičních úlev, aby izraelská vláda mohla vytvořit nová pracovní místa a tím mohla lépe vyhovět potřebám nových přistěhovalců.⁸⁷ Izrael zaplavila po pádu komunismu ve východní Evropě a rozpadu sovětského impéria mohutná vlna zejména ruských přistěhovalců. Během Kinkelovi návštěvy v Izraeli na konci téhož roku bylo ovšem už jen dojednáno pokračování rozhovorů o německé finanční pomoci a už se nediskutovalo o výši sum.

Na jaře roku 1993 Bonn vzhledem k trvajícím izraelským očekáváním německé podpory na integraci nových přistěhovalců opět ozřejmil, že se Spolková republika dostala na hranici svých finančních možností a není ve stavu poskytnout Izraeli další peníze. Spolková vláda ovšem zároveň vyjádřila záměr urychleně podepsat dohodu o ochraně investic, která byla vyjednána již v roce 1982, a která měla usnadnit aktivity německých investorů v židovském státě.⁸⁸ Kvůli spornému statutu Jeruzaléma, který Izrael proklamoval za své hlavní město, tato smlouva nebyla dříve podepsána, protože spolková vláda do té doby váhala podepisovat mezinárodně právní smlouvy v tomto městě; mezitím se Bonn přestal vzpírat a přistoupil na možnost provádět v Jeruzalémě i takové protokolární akty.

2.3.3 Pravicový extremismus v Německu

Vedle zapletení německých firem do iráckého zbrojního programu bohužel vrhly stín na vztah s Izraelem přibývající neonacistické útoky ve sjednoceném Německu. Nárůst pravicového extremismu ve Spolkové republice se na začátku 90. let projevoval častějšími projevy rasové a antisemitské nesnášenlivosti i rostoucími preferencemi extrémně pravicových stran. Koncem roku 1992 začali už izraelští politici, které tento jev mezitím

⁸⁷ Izraelský premiér Yitzhak Rabin přijel na návštěvu do Bonnu 14.-16.9.1992, in: Archiv der Gegenwart. Deutschland 1949 – 1999, Band 9 (Januar 1986-Juni 1994), S. 9067. ISSN 0003-8865

⁸⁸ Tento záměr vyjádřil Klaus Kinkel se svým izraelským protějškem během návštěvy izraelského ministra zahraničí Šimona Perese v Bonnu ve dnech 10.-11.3.1993, in: Archiv der Gegenwart. Deutschland 1949 – 1999, Band 9 (Januar 1986-Juni 1994), S. 9116. ISSN 0003-8865

poněkud znepokojil, poukazovat na dané tendence i při vzájemných německo-izraelských oficiálních a pracovních návštěvách.⁸⁹

Tato problematika ve vztazích důrazněji přetrvávala do konce roku 1994 a německá vláda si při jejím zdolávání dala rozhodně záležet na opatrném a věrohodném rozptýlení izraelských obav. Už na podzim roku 1992 se tedy od ministra zahraničí Klause Kinkela dostalo izraelské straně vyjádření hlubokého studu za násilnosti cizinecké nesnášenlivosti a pravicového extremismu v Německu a ujištění o rozhodném jednání justice proti pachatelům.⁹⁰

Široká společnost byla „omlouvána“ tím, že se důsledně zdůrazňovalo, že se u pravicového extremismu jedná o malý, naprosto zvláštní fenomén německé společnosti, a celkově se v německé politice daly rozhodně rozeznat tendence, které případy pravicového extremismu v Německu marginalizovaly. Tento přístup německých politiků přispěl k ještě většímu oddělení nacistické minulosti od současné politiky, takže se nacismus čím dál méně posuzoval v souvislosti s německou vládní politikou. Volný prostor pro blízkovýchodní politiku spolkové vlády zůstal i díky tomu v rámci možností zachován.

2.3.4 Madridský mírový proces a podpora palestinských území

Nové možnosti účinné angažovanosti na Blízkém Východě otevřel mírový proces mezi Izraelem a Organizací pro osvobození Palestiny (PLO) i Jordánskem, který zahájila konference v Madridu na konci října 1991. V madridském procesu se silně angažovaly USA, přičemž ani Spojené státy, ani Izrael neměly zájem na aktivnější účasti Evropské unie, protože podezíraly Brusel z příliš proarabských postojů. Navíc byla zřejmá nejednotnost v názorech a přístupech různých členských států EU k blízkovýchodnímu konfliktu.

⁸⁹ Srov. Návštěva izraelského premiéra Yitzhaka Rabina v Bonnu 14.-16.9.1992, návštěva německého ministra zahraničí Klause Kinkela v Izraeli 17.-19.11.1992, návštěva izraelského ministra zahraničí Šimona Perese v Bonnu 10.-11.3.1993 a 22.-24.8.1994, in: Archiv der Gegenwart. Deutschland 1949 – 1999, Band 9 (Januar 1986-Juni 1994), S. 9067, 9089, 9116. ISSN 0003-8865 ; Archiv der Gegenwart. Deutschland 1949 – 1999, Band 10 (Juli 1994–Dezember 1999), S. 9275. ISSN 0003-8865

⁹⁰ Klaus Kinkel v Izraeli 17.-19.11.1992, in: Archiv der Gegenwart, Deutschland 1949 – 1999, Band 9 (Januar 1986-Juni 1994), S. 9089. ISSN 0003-8865

Ani první přímá jednání mezi Izraelem a OOP v Oslu, jež znamenala vyvrcholení dlouhodobého evropského zájmu, se nestala průlomem, ale spíše úspěchem neformální diplomacie Norska, jež nebylo členem EU. Slavnostní podepsání dohod z Osla v Bílém domě v září 1993 jen potvrdilo absolutní dominantní roli USA v blízkovýchodním mírovém procesu.

Rychle se rozvíjející mírový proces za premiéra Rabina a Perese otevřel Německu další možnosti, jak se na Blízkém Východě angažovat. I když německá politika vždy usilovala o získání pochopení arabských států pro „zvláštní“ vztah Německa k Izraeli, madridská konference v roce 1991 a z ní vzešlý mírový proces toto usnadnil. Koncept „vyváženosti“ navíc mezitím poměrně našel pochopení už i u vlády v Jeruzalémě a mohl se realizovat po dohodě s ní, takže Německo se na Blízkém Východě představilo dokonce v roli diplomatického zprostředkovatele výměny zajatců a pozůstatků padlých mezi Izraelem a Hizballáhem v jižním Libanonu.

S mírovým procesem a zejména od podepsání dohod z Osla izraelskou a palestinskou stranou v září 1993 se značně vylepšil i německo-palestinský vztah. Už v prosinci 1993 navštívil na pozvání ministra zahraničí Klause Kinkelera Spolkovou republiku šéf OOP Arafat. O rok později otevřelo Německo se souhlasem i podporou izraelské vlády jako první stát svou reprezentační kancelář na palestinských územích.⁹¹

Vláda židovského státu měla v rámci mírového procesu zájem, aby také sousední státy dělaly ekonomické pokroky a v tomto smyslu proto izraelský ministr zahraničí na své návštěvě v Bonnu v srpnu 1994 vyzval Spolkovou republiku, aby se silněji než dosud angažovala na Blízkém Východě. Navrhl větší angažovanost německého hospodářství na Blízkém Východě i účast německých vojáků na mírových misích OSN v regionu.⁹² Od poloviny 90. let Spolková republika tedy významně podporovala výstavbu hospodářství a infrastruktury v palestinských oblastech, aby na výslovné přání izraelské vlády tímto způsobem posilovala mírový proces.⁹³ Němci přitom rádi vyzvedají, že jsou svou bilaterální pomocí a podílem na pomoci od Evropské

⁹¹ Bertele, Franz: Zu den bilateralen Beziehungen kommt unsere Rolle im Friedensprozess Nahost (1993-1995), s. 210-227, zde s. 220, in: Ben-Natan, Asher / Niels Hansen: Israel und Deutschland, Dorniger Weg zur Partnerschaft, Böhlau Verlag, Köln/Weimar/Wien 2005, 301 s., ISBN 3-412-13105-9

⁹² Šimon Peres na návštěvě v Bonnu 22.-24.8.1994, in: Archiv der Gegenwart. Deutschland 1949 – 1999, Band 10 (Juli 1994-Dezember 1999), s. 9275. ISSN 0003-8865

⁹³ tamtéž, s. 9275

unie od té doby největším samostatným dárcem finanční podpory pro palestinskou samosprávu.

Jinak se Spolková republika Německo i tentokrát vyhýbala vlastním iniciativám a omezovala se na pokusy o společný přístup států Evropské unie k dané problematice.

2.3.5 Asociační dohoda Izraele s Evropskou unií

Příznivý hospodářský vývoj států Evropské unie v letech 1993 až 1995 a přijetí tří nových členů k 1. lednu 1995, potvrdilo přitažlivost evropského sjednocovacího procesu i pro další země. Také vláda Izraele měla v těchto letech silící zájem na prohloubení spolupráce s EU. Cílem Izraele bylo silnější institucionální napojení na Evropskou unii, která by vedle Spojených států měla být druhou oporou Izraele na Blízkém Východě. Vývoj na Blízkém Východě by se podle představy Izraele měl formovat společně i ve spolupráci s Evropany, v jejichž vlastním zájmu mělo být větší angažmá v blízkovýchodním mírovém procesu.

Zájem evropských států se od počátku 90. let čím dál intenzivněji upíral k Středomoří a v rámci tohoto vývoje se Německo výrazně postavilo za izraelské zájmy a požadovalo sblížení Evropské unie s Izraelem. Na summitu Evropské unie v Essenu v prosinci 1994 se tedy během německého předsednictví EU podařilo kancléři Kohlovi pro Izrael vyjednat „zvláštní privilegovaný statut“ v rámci Evropské unie.

Toto sblížení vyvrcholilo v asociační smlouvě, která formulovala nový základ vztahů mezi Evropskou unií a Izraelem⁹⁴. Státy Evropské unie ji s Izraelem uzavřely 20. listopadu 1995 už v rámci evropsko-středomořského partnerství, které otevřel barcelonský proces, a vstoupila v platnost 1. června 2000.⁹⁵ Asociační smlouva nahradila smlouvu o spolupráci z roku 1976,

⁹⁴ Gemeinsames Pressecommuniqué anlässlich der Unterzeichnung des Europa-Mittelmeer-Assoziationsabkommens zwischen den Europäischen Gemeinschaften und Israel am 20. November 1995 in Brüssel, in: Internationale Politik, únor 1996, no. 2, s. 100-103

⁹⁵ Srov. 2000/384/EG, EGKS: Beschluß des Rates und der Kommission vom 19. April 2000 über den Abschluß des Europa-Mittelmeer-Abkommens zur Gründung einer Assoziation zwischen den Europäischen Gemeinschaften und ihren Mitgliedstaaten einerseits und dem Staat Israel andererseits, in: databáze EUR-Lex [online] Úřad pro úřední tisky, Evropská společenství, c1995-2007 [cit. 6.1.2007]. Dostupný z WWW: <<http://eur->

v jejímž rámci byla už v roce 1989 v průmyslovém odvětví vytvořena zóna volného obchodu. Nad rámec volného obchodu v průmyslovém odvětví jsou v asociační smlouvě připuštěny celní preference v zemědělském odvětví a dohoda obsahuje i závazek k další postupné liberalizaci zemědělského obchodu. V politické oblasti odkazuje na pravidelný politický dialog, který má být založen na společném závazku k demokracii a respektu lidských práv. Navíc předpokládá rozšíření spolupráce v oblastech hospodářství, vědy, spravedlnosti a vnitra i v kulturních a sociálních záležitostech.

Pro malou a zpočátku chudou zemi jako Izrael bylo od začátku výhodné nechat se podporovat hospodářsky a finančně zemí jako je Německo, ale poměrně rychle se ukázalo, že spolupráce má výhody i pro Spolkovou republiku. Z německo-izraelské spolupráce Evropská unie poznala, že vývoj spolupráce s Izraelem je prospěšný zejména v oborech vědy, a rovněž Izrael pochopil, že propojit domácí výzkum s výzkumnými pracemi v Evropě je pro něj důležité. Ještě v roce 1995 proto Evropská unie vedle asociační smlouvy uzavřela s Izraelem jako s prvním mimoevropským státem zároveň i smlouvu o vědecké a technické spolupráci, která Izrael plně integrovala do výzkumných prací v Evropě.⁹⁶

2.3.6 Barcelonský proces

Spolková republika se během 90. let stále více koncentrovala na rozšíření a prohloubení Evropské unie a v tomto rámci se pohybovala i německá blízkovýchodní politika. Zároveň se už v polovině 90. let jeví evropské angažmá na Blízkém Východě vzhledem ke geografické blízkosti mezi Evropou a Středomořím a k politické výbušnosti převážně arabského regionu jako nevyhnutelné.

lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=de&type_doc=Decision&an_doc=2000&nu_doc=384#top>;

Beziehungen zwischen der EU und Israel, duben 2006. [online] Auswärtiges Amt. c1995-2006 [cit. 6.1.2007]
Dostupný z WWW:

<<http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Israel/BeziehungenZurEU.html>>

⁹⁶ Srov. Beziehungen zwischen der EU und Israel, duben 2006. [online] Auswärtiges Amt. c1995-2006 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW:

<<http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Israel/BeziehungenZurEU.html>>; Die Beziehungen zwischen der EU und Israel: Das Assoziationsabkommen vom Typ "Europa-Mittelmeer", 13.1.2002 [online]. Mnichov – Tel Aviv: haGalil onLine, c1995-2004 [cit. 6.1.2007], Dostupný z WWW: <<http://www.nahost-politik.de/europa/israel-europa.htm>>

V listopadu 1995 se v Barceloně uskutečnila první konference zemí Evropské unie a Středomoří, na jejímž závěru byla schválena deklaráce, v níž se účastníci dohodli, že do roku 2010 vytvoří zónu volného obchodu a budou usilovat o to, aby se region stal oblastí politické a hospodářské stability.⁹⁷ Cílem Evropské unie se stalo vytvoření stabilního a mírového prostředí v bezprostředním okolí svých hranic, a EU se proto rozhodla podporovat rozvoj okolních zemí a principy demokracie, lidských práv, dobrého vládnutí a právního státu formou multilaterálního evropsko-středomořského partnerství. To by zpětně mělo ovlivňovat vztahy mezi zeměmi středomořského regionu a Evropskou unií a vytvářet tak prostor pro intenzivní spolupráci, jak v oblasti bezpečnostní a politické, tak i ekonomické, sociální či kulturní.

Základní kámen k tomuto vývoji byl položen již koncem roku 1994, kdy Evropská rada přijala strategii Euro-středomořského partnerství a tím byl otevřen tzv. barcelonský proces, v jehož rámci se Evropská unie v následujících letech stala největším dárcem nevojenské pomoci pro mírový proces (mezi léty 1995 až 1999 šlo o částku 713 milionů eur).⁹⁸ Partnerství má být permanentním rámcem pro spolupráci a sdílení problémů středomořské oblasti. Chce zintenzívnit a dát novou dimenzi vazbám Evropy na její blízké a strategicky významné sousedy, a jakožto multilaterální fórum stojí vedle dvoustranných dohod Evropského společenství a středozezemních států.

Členské země Unie v rámci tohoto procesu potvrzují své historické role, které v posledních staletích hrály v oblasti Severní Afriky a Blízkého Východu a v případě Německa je opět patrný syndrom vyplývající z pocitů zodpovědnosti za hrůzy holocaustu, které neustále ovlivňují jeho postoje k řešení konfliktu. Palestinci a arabské země proto Spolkové republice už mnohokrát vyčítali jistý druh filosemitismu, který jí brání, aby ostřeji odsoudila či kritizovala politiku Izraele. Evropsko-středozezemské partnerství je nicméně doposud jediným multilaterálním fórem, ve kterém Izrael a arabské státy zasedají u jednoho stolu.

⁹⁷ Termer, Erich: Stát Izrael, Kora, Pardubice 1996, 184 s., ISBN 80-85644-14-2, s. 127

⁹⁸ Bureš, Jaroslav: Evropská unie a blízkovýchodní mírový proces, 24.11.2004 [online], Praha: Institut pro evropskou politiku EUROPEUM [cit. 6.1.2007]. Dostupný z WWW: <http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=751&cid=0&nolang=0&page=7&type=0>

2.3.7 Návrat k bodu mrazu?

Pozitivní vývoj v německo-izraelských a německo-palestinských vztazích náhle zbrzdilo zvolení Benjamina Netanjahua izraelským premiérem, který sestavil pravicově-nacionalistickou vládu. Liga arabských států na to ke dni 1. dubnu 1997 reagovala pozastavením normalizace vztahů s Izraelem⁹⁹ a blízkovýchodní mírový proces se tak v podstatě zastavil. Německo-izraelská spolupráce i německo-palestinský vztah se sice dal oddělit od izraelské vládní politiky, resp. od situace na Blízkém Východě, a dosažená úroveň vztahů proto byla zhruba udržována, ale trend rozvoje vztahů na vládní úrovni se tím skončil.

Přesto bylo na konci období Kohlových vlád možné konstatovat, že německo-izraelský vztah nelze snadno narušit. Obě strany se mezitím dobře seznámily s postoji a choulostivostmi toho druhého a naučily se je respektovat. To v žádném případě nevyklučovalo vzájemnou kritiku a přechodná rozladění, ale projevy nesouladu automaticky nevedly ke zpochybňování samotných vztahů.

Pro kancléře Kohla byla charakteristická nejdříve zdrženlivá, později intenzivnější blízkovýchodní politika spolkové vlády, která se stále projevovala zejména finančně-hospodářskou podporou Izraele i arabských států. Tato jasná politická linie, která stála mimo diskuzi i v těžkých časech, prokázala spolehlivost Spolkové republiky.

Na začátku Kohlovy vlády se sice zdálo, že po desetiletí proměnlivý vývoj bilaterálních vztahů s Izraelem bude v tomto nestabilním duchu i nadále pokračovat, ale Kohl v průběhu svého celého vládního období nakonec přispěl ke skutečné konsolidaci německo-izraelských vztahů. Při odchodu Kohlovy vládní koalice v roce 1998 byly německo-izraelské vztahy sice zbržděny negativním vývojem v mírovém procesu na Blízkém Východě a izraelskou politikou v ní, ale s ohledem na nelehké postavení Německa vůči Izraeli je pokrok, jaký ve vzájemných vztazích německá politika za šestnáct let vlád kancléře Kohla učinila, zásadní a znamenal definitivní stabilizaci německo-

⁹⁹ Bureš, Jaroslav: Evropská unie a blízkovýchodní mírový proces, 24.11.2004 [online], Praha: Institut pro evropskou politiku EUROPEUM [cit. 6.1.2007]. Dostupný z WWW: <http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=751&cid=0&nolang=0&page=7&type=0 >

izraelských vztahů. Následující vláda tímto získala připravenou půdu pro další případný rozvoj německé blízkovýchodní politiky.

2.4 Německá blízkovýchodní politika za rudo-zelené koalice

Ani rudo-zelená spolková vláda nenechala nikoho na pochybách, že Německo vzhledem ke své minulosti nese spoluodpovědnost za existenci a bezpečnost Izraele. Na mezinárodní úrovni se spolková vláda stále spíše vyhýbala zvláštní samostatné roli, v pozadí ovšem i nadále převážně zastupovala – především jako „dobrý vyslanec Izraele v Evropě“¹⁰⁰ – přání Izraele. Nicméně podle ministra zahraničí Joschky Fischera za tím měl následovat „také obecný závazek vystupovat za práva jiných národů, i ta Palestinců“¹⁰¹. V období kancléře Schmidta na konci sedmdesátých let tento přístup ještě vyvolával rozladění; Kohl se sice podobné formulace zřekl, ve skutečnosti však už praktikoval přesně takový závazek k Palestincům.

Celkově neměla spolková vláda žádný podnět ke změně základních linií politiky ve vztahu k Izraeli. Německá politika vůči Izraeli a Blízkému Východu nabyla mezitím pevný kurz: zběhlost, znalost a porozumění utvářelo čím dál více německou blízkovýchodní politiku a vládní vztahy, ale také poměr mezi Spolkovou republikou a palestinským vedením, respektive arabskými státy. Jak se ustálilo především za kancléře Kohla, ukazovala se zvláštnost bilaterálního vztahu s Izraelem i nadále především v oblasti společenské.¹⁰²

2.4.1 Tradiční německé angažmá na Blízkém Východě

Nová vláda kancléře Gerharda Schrödera – stejně jako jeho předchůdci – tedy na začátku inklinovala k navázání na tradiční, spíše pasivní německé

¹⁰⁰ Ministerpräsident Ehud Barak (1999 - 2001), zit. nach: Südwest-Presse vom 22.9. 1999 in: Weingardt, Markus A.: Deutsche Israelpolitik: Etappen und Kontinuitäten. [online] Bundeszentrale für politische Bildung: Aus Politik und Zeitgeschichte (APuZ 15/2005) [cit. 6.1.2007]. Dostupný z WWW: <http://www.bpb.de/publikationen/M9WU9T,0,0,Deutsche_Israelpolitik:_Etappen_und_Kontinuit%20ten.html>

¹⁰¹ Fischer, Joschka: Vorwort, s. 9, in: Dachs, Gisela (Hg.): Deutsche, Israelis und Palästinenser, Ein schwieriges Verhältnis, Palmyra, Heidelberg 1999, 296 s., ISBN 3930378256

¹⁰² Weingardt, Markus A.: Deutsche Israelpolitik: Etappen und Kontinuitäten. [online] Bundeszentrale für politische Bildung: Aus Politik und Zeitgeschichte (APuZ 15/2005) [cit. 6.1.2007]. Dostupný z WWW: <http://www.bpb.de/publikationen/M9WU9T,0,0,Deutsche_Israelpolitik:_Etappen_und_Kontinuit%20ten.html>

politické angažmá na Blízkém Východě. S ohledem na to také Schröder ve svém prvním vládním projevu k Bundestagu 10. listopadu 1998 prohlásil:

„V mírovém procesu mezi Izraelem, Palestinci a arabskými státy nemůžeme a nebudeme hrát roli patrona. Tato práce patří Spojeným státům americkým a mezinárodním organizacím. Ale jako Evropané můžeme přispět k tomuto procesu, aby se mírový proces na Blízkém Východě stal nezvratným, pomocí cílené ekonomické pomoci, otevřením regionálních trhů a účastí na výstavbě infrastruktury. Tak můžeme dát zadostiučinění naší historické odpovědnosti k Izraeli a míru.“¹⁰³

Ministr zahraničí Fischer se této politice upsal během své první návštěvy Blízkého Východu v únoru 1999.

2.4.2 Německé předsednictví v Evropské unii

Od konce 90. let projevovaly USA výraznější zájem o zapojení EU do mírového procesu, ve kterém se tedy EU postupně začala výrazněji angažovat. Velmi brzo po uchopení kancléřského úřadu během německého předsednictví EU inicioval a požadoval Gerhard Schröder „Berlínskou deklaraci“¹⁰⁴ šéfů států a vlád. Ta byla vydána v březnu 1999, stala se jakýmsi mezníkem a poprvé v ní bylo na výhled „v danou dobu“ postaveno uznání palestinského státu¹⁰⁵. Nejlepší garancí míru a bezpečnosti pro Izrael se mělo stát vytvoření „demokratického, životaschopného, mírového a nezávislého palestinského státu“ na základě existujících dohod a prostřednictvím jednání.¹⁰⁶ Koncepti dvou států potom v roce 2002 přijala i Bushova vláda USA.

Následováním Kohlovy politiky Schröder vyslal mnohonásobný signál: Důvodem existence Izraele na mezinárodním poli je jeho suverenita a právo

¹⁰³ Vládní prohlášení německého spolkového kancléře před Spolkovým sněmem 10. listopadu 1998, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 74/10.11.1998

¹⁰⁴ Erklärung des Europäischen Rates in Berlin am 24./25.3.1999 zum Nahost-Friedensprozess („Berliner Erklärung“), in: EU-Homepage, <http://europa.eu.int/council/off/conclu/mar99_de.pdf>, in: Perthes, Volker (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s., ISBN 3-87902-068-8, zde s. 186-187

¹⁰⁵ Maull, Hanns W.: Die deutsche Nahostpolitik: Gescheiterte Ambitionen, s. 121-131, zde s. 123, in: Maull, Hanns W. (Hg.): Deutschland im Abseits? Rot-grüne Außenpolitik 1998-2003, Nomos Verlag, Baden-Baden 2003, 193 s. ISBN 3-8329-0180-9

¹⁰⁶ Bureš, Jaroslav: Evropská unie a blízkovýchodní mírový proces, 24.11.2004 [online], Praha: Institut pro evropskou politiku EUROPEUM [cit. 6.1.2007]. Dostupný z WWW: <http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=751&cid=0&nolang=0&page=7&type=0>

na seburčení Palestinců je třeba jasně přehodnotit; rudo-zelená vláda zároveň Arafatovi, který předtím oznámil vyhlášení palestinského státu, objasnila, že na to podle názoru německé vlády ještě nepřišel čas, a že tedy v tomto ohledu nemůže počítat s podporou Spolkové republiky, ani Evropské unie.

Stranou zájmu mezinárodní veřejnosti se Schröder během svého předsednictví zasadil o to, že byla uvedena v platnost důležitá dohoda o vědeckotechnické spolupráci mezi Izraelem a EU, která doplnila dalekosáhlou asociační dohodu z roku 1995.

2.4.3 Aktivizace německého angažmá na Blízkém Východě

Skromná německá role za rudo-zelené vlády, která pokračovala s tzv. „checkbook diplomacy“ své předchůdkyně, fungovala dobře, dokud Američané zůstali aktivní v naléhání k uzavření míru mezi stranami konfliktu. Toto se ovšem změnilo s neúspěchem americké iniciativy v Camp Davidu a následovaným politickým přechodem od Clintona k Bushovi. Eskalace násilí mezi Palestinci a Izraelci v roce 2000 vyvinula tlak na německou a další evropské vlády, aby ukončily svou tradiční pasivitu a převzaly aktivnější roli v regionu. Následované iniciativy ministra zahraničí Fischera nejsou proto jen výrazem osobitého závazku německé přítomnosti na Blízkém Východě, ale také pokusem získat a vyzkoušet omezený, ale nezávislý statut mezi stranami konfliktu. Tento cíl sledoval Fischer, když v červnu 2001 mezi Izraelci a Palestinci aplikoval svou kyvadlovou diplomacii.

Nový přístup Berlína byl posílen 11. zářím 2001, jelikož teroristické útoky ukázaly globální dosah regionálních konfliktů. Nejen Spojené státy, ale také evropské země a zejména Německo si připomněly, jaká hrozba vyrůstá s konfliktních regionů. A bylo to přesně toto téma, ke kterému se německý ministr zahraničí Fischer odvolával před Valným shromážděním OSN jeden den po útocích:

Jedině řešení regionálních konfliktů a především izraelsko-palestinského konfliktu je „klíčem k válce proti terorismu“.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Projev spolkového ministra zahraničí Joschky Fischera před 56. Valným shromážděním OSN 12. listopadu 2001 v New Yorku, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 82/12.11.2001.

Aktivnější německá role v blízkovýchodním konfliktu vždy vyžaduje přijetí stranami konfliktu, dalšími členy EU a v neposlední řadě Spojenými státy. V tomto ohledu byla důležitým krokem tímto směrem plánovaná schůzka mezi Peresem a Arafatem v roce 2001, která signalizovala přijetí Německa jako prostředníka mezi oběma stranami.¹⁰⁸

Další kroky následovaly:

Uvnitř protiteroristické koalice Fischer získal vliv jako „quasi představitel“ Evropské unie a prohloubil svou roli jako evropský adresát pro strany konfliktu.¹⁰⁹ Dokonce i uvnitř EU bylo Německo několikrát úspěšné ve změkčení kritiky Izraele a vytvoření platformy pro společnou blízkovýchodní politiku.

2.4.4 Fischerovy návrhy pro mír a „road map“

Německo za vlády kancléře Schrödera jako aktivní partner v EU sledovalo a podporovalo mírové podněty na Blízkém Východě v rámci tzv. „road map“¹¹⁰. Tato koncepce vychází z evropských přípravných návrhů, na kterých se Německo rovněž významně podílelo především v zastoupení svého ministra zahraničí Fischera. Vrcholem německých snah o řešení blízkovýchodního konfliktu byla Fischerova listina návrhů k mírovému plánu.¹¹¹

¹⁰⁸ Fred, Nico: Bundesausenminister Fischer als Vermittler. Arafat und Peres planen Treffen in Berlin. Bundesregierung unterstützt neuen Plan des israelischen Ausenministers für eine gestaffelte Waffenruhe, in: Süddeutsche Zeitung, 22.8.2001, no.1, in: Oliver Lembcke/ Markus Kaim: The German Role in the Middle East: High Time for a Check Up, s. 16-23, zde s. 18, in: Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

¹⁰⁹ „Fischer schlüpft in die Rolle von Europa’s Ausenminister“, in: Financial Times Deutschland, 18.10. 2001, 15, in: Oliver Lembcke/ Markus Kaim: The German Role in the Middle East: High Time for a Check Up, s. 16-23, zde s. 18, in: Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

¹¹⁰ Srov. Projev spolkového ministra zahraničí Joschky Fischera před 56. Valným shromážděním OSN 12. listopadu 2001 v New Yorku, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 82/12.11.2001; Projev spolkového ministra zahraničí Joschky Fischera o situaci na Blízkém Východě před Spolkovým sněmem 25. dubna 2002 v Berlíně, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 32-2/25.4.2002

¹¹¹ Maull, Hanns W.: Die deutsche Nahostpolitik: Gescheiterte Ambitionen, s. 121-131, zde s. 126, in: Maull, Hanns W. (Hg.): Deutschland im Abseits? Rot-grüne Außenpolitik 1998-2003, Nomos Verlag, Baden-Baden 2003, 193 s. ISBN 3-8329-0180-9

Tzv. „idea paper“, ve kterém německý ministr zahraničí znovu zvážil různé prvky pro trvalé příměří a zdůraznil nezbytnost „bezpečnostních komponentů“ v izraelsko-palestinském konfliktu, patří do proudu nového německého angažmá na Blízkém Východě. Ve světle voleb v září 2002 tento návrh přislíbil aktivní roli Německa na Blízkém Východě i do budoucna. Fischer v ní požadoval nejprve vzájemné uznání obou států. Na to měly následovat právně státní a demokratické reformy na palestinské straně. Teprve pak měl být provizorně na dva roky vytvořen palestinský stát. Verze prezentovaná 15. června 2002 v New Yorku mezinárodnímu kvartetu, který se skládá z EU, USA, Ruska a generálního tajemníku OSN, obsahovala jako první bod také ještě požadavek, aby Jásira Arafata nahradil mezinárodně uznávaný ministerský předseda¹¹².

Z návrhů vypracoval blízkovýchodní kvartet tzv. „road map“ a dohlíží nad její realizací.¹¹³ Obě znesvářené strany izraelsko-palestinského konfliktu dokument 30. dubna 2003 převzaly a přijaly za závazný.

2.4.5 Aktivní německé angažmá na ústupu?

Přestože se německá blízkovýchodní politika ze svých aktivních pokusů o zprostředkování brzo tiše stáhla, nelze hovořit o selhání německé diplomacie. Na Blízkém Východě chyběly a stále chybí podmínky, instituce a partneři pro úspěch. A navíc byla německá blízkovýchodní diplomacie v následující době zatížena důsledky rostoucí kritiky izraelské politiky ze strany německé veřejnosti a pokusy Jürgena Möllemanna z FDP využít tuto kritiku ve volebním boji. Při diskuzích o izraelské politice potom ze strany USA a Izraele docházelo k obviňování z šíření nové vlny antisemitismu po Evropě, přičemž se znovu ukázalo, že německá zahraniční politika ještě pořád velmi rychle přechází do defenzivy a ztrácí sílu, když se zvíří minulost Německa.

¹¹² Fischer 2002, Die Zeit 16/02, in: Maull, Hanns W.: Die deutsche Nahostpolitik: Gescheiterte Ambitionen, s. 121-131, zde s. 126, in: Maull, Hanns W. (Hg.): Deutschland im Abseits? Rot-grüne Außenpolitik 1998-2003, Nomos Verlag, Baden-Baden 2003, 193 s. ISBN 3-8329-0180-9

¹¹³ Projev spolkového ministra zahraničí Joschky Fischera o situaci na Blízkém Východě před Spolkovým sněhem 25. dubna 2002 v Berlíně, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 32-2/25.4.2002

V zahraničněpolitické pasáži koaličních ujednání z 16. října 2002 chyběl zarážejícím způsobem jakýkoli odkaz na Izrael nebo Blízký Východ.¹¹⁴ Ve vládním prohlášení spolkového kancléře z 29. října 2002 byl izraelsko-palestinský konflikt zmíněn s odvoláním na intenzivní snahy Spolkové republiky v minulosti.¹¹⁵

V dalším období se Spolková republika nadále snažila hledat úzkou koordinaci s ostatními členy Evropské unie i se Spojenými státy americkými a přitom v podstatě nevyvíjela další vlastní iniciativy. V rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU se Německo snažilo přispívat k mírovému řešení na Blízkém Východě svými intenzivními politickými kontakty s Izraelci i Palestinci a rovněž finanční a technickou pomocí pro palestinskou stranu.¹¹⁶

Z tohoto výkladu vyplývají tři základní teze o německé blízkovýchodní politice, které analyzuje další část této práce:

1. Teze reálně politická,
2. teze morálně politická,
3. teze liberálně institucionální.

¹¹⁴ Erneuerung – Gerechtigkeit – Nachhaltigkeit. Für ein wirtschaftlich starkes, soziales und ökologisches Deutschland. Für eine lebendige Demokratie. 88 s., zde s. 74, [online] in: Bundesregierung, Berlin 16.10.2002 [cit. 6.1.2007] Dostupný na WWW:

<http://archiv.bundesregierung.de/artikel/17/444117/attachment/444120_3.pdf>

¹¹⁵ Vládní prohlášení spolkového kancléře Gerharda Schrödera před Spolkovým sněmem 29. října 2002 v Berlíně, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 85/29.10.2002

¹¹⁶ Israelisch-palästinensischer Konflikt, 30.11.2006 [online] Auswärtiges Amt. c1995-2006 [cit. 6.1.2007]

Dostupný z WWW: <http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/Nahost/IsraelischPal_C3_A4stinensischerKonflikt.html>

3 Interpretace německé blízkovýchodní politiky na přelomu tisíciletí

3.1 Reálně politické postuláty německé politiky na Blízkém Východě

Německou blízkovýchodní politiku devadesátých let čím dál více ovlivňuje klasická ‚realistická‘ argumentace, která je založena hlavně na bezpečnostních a ekonomických úvahách:

Ve smyslu bezpečnostní politiky chce Německo předcházet především:

- a) mezinárodnímu rozšíření izraelsko-palestinského konfliktu,
- b) šíření zbraní hromadného ničení.

Z ekonomického úhlu pohledu se Německo zajímá o:

- a) volný přístup na regionální trhy,
- b) zabezpečení přístupu k energetickým zdrojům v regionu Perského zálivu.

3.1.1 Bezpečnostní politika

Blízký Východ ležel do začátku devadesátých let mimo horizont německé bezpečnostní politiky, jejíž pohled se soustředil na střet Západu a Východu ve vlastním rozděleném Německu. Německá zahraniční politika vůči regionu Blízkého Východu v podstatě nebyla ovlivněna bezpečnostně politickými motivy a na krize a konflikty reagovala reaktivně. Důležitým německým zájmem bylo nenechat se zapojit a už vůbec tlačit do bezpečnostně-politického angažmá na Blízkém Východě. V konstelaci studené války nevyvstávala otázka strategické spoluodpovědnosti Německa za blízkovýchodní region.

Tato částečná slepota německé zahraniční politiky jí ovšem způsobila některé škody, na příklad jednostranným sledováním zájmů německého vývozu do regionu. Světové společenství dlouho ignorovalo, že Německo jako ve světě vedoucí producent v chemickém a strojním průmyslu nechtěně napomáhalo produkci zbraní hromadného ničení a raket. Šlo sice o jednání jednotlivých exportérů, ale politicky odpovědnou byla činěna Spolková

republika.¹¹⁷ Při odhalení takových technologických transferů byla Německu různým způsobem kladena otázka, jakou bezpečnostně politickou odpovědnost je Spolková republika připravena nést za následky šíření zbraní hromadného ničení. Formulace jednoho amerického komentátora, který označil libyjský zbrojní komplex vystavený pomocí německých dodávek za „Auschwitz v písku“, symbolizuje, jaké škody tyto transfery působily německé zahraniční politice.¹¹⁸

Poučením pro negativní následky reaktivní politiky, která jednala bez prozíravosti, jasných cílů a prostředků, se stala německá role ve válce v Zálivu na začátku devadesátých let. Navzdory enormním německým nákladům vydaným na podporu proti-irácké koalice nedostala Spolková republika právo podílet se na politických rozhodnutích. Odmítnutí přímé vojenské účasti rozhodně nepřineslo dodatečné výhody ve formě získání většího politického či hospodářského vlivu v regionu. Mezinárodní hodnocení Německa naopak utrpělo velké škody. Ve vztahu mezi Spolkovou republikou a Izraelem došlo k růstu napětí, protože některé německé firmy v rozporu se zákony přispěly k iráckému zbrojnímu programu a Izrael se v důsledku ostřelování iráckými raketami ocitl v ohrožení zasažení jedovatým plynem.¹¹⁹

V důsledku zahraničněpolitického debaklu německé politiky během války v Zálivu byla Spolková republika ve výjimečné míře zatížena finančními požadavky. A celkově vznikl i u důležitých německých partnerů dojem, že německá politika není úplně akceschopná.

Po pádu železné opony mezi Východem a Západem a konci studené války se německé bezpečnostní zájmy na Blízkém Východě dostávaly do zorného úhlu německé vlády a veřejnosti jen pomalu. Silné německé angažmá ve východní a jižní Evropě jen podtrhuje, že prioritní význam Evropy pro německou bezpečnostní politiku zůstal nezměněn.

Sousedství blízkovýchodního regionu s Evropskou unií napovídá, že v tomto prostoru evropské a tedy i německé bezpečnostní zájmy mohou mít větší váhu a naléhavost než v jiných mimoevropských regionech. V době

¹¹⁷ Wenzel, Volkmar: Nordafrika und der Nahe und Mittlere Osten in der deutschen Sicherheitspolitik, s. 121-145, zde s. 121, in: Perthes, Volker (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s., ISBN 3-87902-068-8

¹¹⁸ tamtéž, s. 121

¹¹⁹ Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X, s. 345

globalizace se blízkovýchodní region prostřednictvím všudypřítomné komunikace, rychlé a levné dopravy a silných migračních proudů všem Evropanům mnohačetným způsobem přibližuje. Sousedství s regionem, ve kterém by pokračovaly i v budoucnosti se stejnou měrou nestability, by se stalo nepohodlným i pro Německo, které je jako člen schengenského prostoru Evropské unie široce otevřeno všem vlivům, které překročily jižní hranici Unie. Jisté proto je, že Německo i ostatní státy EU musí být připraveny dlouhodobě přispívat ke stabilizaci Blízkého Východu.

Bezpečnostní politika evropských států intenzivně hledí k Jihu.¹²⁰ V důsledku postupné harmonizace zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie a projektu Evropské bezpečnostní a obranné politiky musí být i Německem stále více zohledňovány také bezpečnostní zájmy středomořských členů Evropské unie.¹²¹ Sjednocování Evropy přibližuje Německu i doposud daleko ležící bezpečnostní problémy z Jihu a vyžaduje si konkrétní odpovědi. Mohutná migrace obyvatelstva v prostoru Středoziemního moře následkem nepokojů a konfliktů se stává problémem pro celou Evropskou unii.¹²² Přímé ohrožení Německa konvenčními konflikty v regionu se v dohledné době nedá očekávat. Zdá se ovšem velmi reálná možnost, že by Německo mohlo být do těchto konfliktů vtaženo.

Nezávisle na rostoucím významu evropsko-středomořského sousedství potom byla a zůstává pro Německo zahraničněpolitickou prioritou bezpečnost Izraele. Izraelci a Palestinci mohou uzavřít mír jedině, když oba národy docílí zajištěné existence s uznanými hranicemi. Německé angažmá v blízkovýchodním procesu, dobré německé vztahy k oběma stranám blízkovýchodního konfliktu a podstatnou pomoc poskytovanou Palestincům lze i v tomto smyslu chápat jako výraz německé bezpečnostní politiky. Kvůli nacistickým zločinům Německo pociťuje a v nedohledné době bude dále pociťovat zvláštní odpovědnost za bezpečnost Izraele, ke které následkem

¹²⁰ Srov. Aliboni, Roberto: Südmediterrane Herausforderungen. Antworten der EU-Staaten sind gefragt, s. 9-15, in: Internationale Politik, únor 1996, no. 2, s. 9; Gasteyger, Curt: Neue Konturen europäischer Sicherheit, s. 21-29, in: Internationale Politik, prosinec 1996, no. 12, s. 24-25; Umbach, Frank: Massenvernichtungswaffen in Asien. Ist die Politik der Nichtverbreitung gescheitert?, s.47-52, in: Internationale Politik, listopad 1999, no. 10, s. 52

¹²¹ Aliboni, Roberto: Südmediterrane Herausforderungen. Antworten der EU-Staaten sind gefragt, s. 9-15, in: Internationale Politik, únor 1996, no. 2, s. 9

¹²² tamtéž, s. 14

toho také musí podle svých možností spolupřispívat. Dá se očekávat, že německá veřejnost bude i v budoucnosti reagovat citlivěji na každé ohrožení Izraele a ve vážných případech bude od spolkové vlády dokonce požadovat účinné angažmá – v případě nutnosti snad i větší, než by spolková vláda byla připravena poskytnout pro zajištění míru někde jinde na světě.¹²³

Vzhledem k německým a evropským vojenským možnostem jsou v současnosti stále představitelné jen intervence, které se konají pod americkým vedením, s podílem účasti amerických sil nebo přinejmenším s jejich požehnáním. Německo se dnes již s jistotou nemůže jednoduše vyhnout zákroku po boku svých partnerů a spojenců, pokud dojde k zasažení důležitých německých, evropských a transatlantických zájmů, jako na příklad k vážnému ohrožení bezpečnosti Izraele, k masivní migraci obyvatelstva do Evropy následkem války nebo k zániku některého státu v důsledku vnější agrese.

3.1.1.1 Zbraně hromadného ničení

Kombinace střednědobě dostupných zbrojních technologií a střednědobě nejistého politického vývoje znamená pro Evropu přímou bezpečnostně-politickou výzvu. Mnoho pozorovatelů upozorňuje na riziko, že napětí a konflikty v regionu v důsledku vzrůstající dostupnosti nekonvenčních zbrojních technologií způsobí nové subregionální závody zbrojení.¹²⁴ Ve středu takových scénářů stojí vývoj zbraní hromadného ničení a k tomu příslušných systémů nosičů i raketové obrany.

Ohniskem tohoto vývoje je právě Blízký Východ. Arabští sousedé Izraele sice s Izraelem uzavřeli mír, ale reagují přesto s neklidem na, z jejich pohledu, neomezené rozšiřování izraelských regionálních úvah a rozvíjení

¹²³ Vývoj tímto směrem dokazuje vyslání německých námořníků k pobřeží Libanonu v říjnu 2006 a diskuze, která ho doprovázela. Viz komentář Kohler, Berthold: Die Wacht vorm Libanon, in: Frankfurter Allgemeine Zeitung, 14.9.2006, no. 214, s. 1

¹²⁴ Srov. Příspěvek výzkumné skupiny Evropa při Centru aplikovaného politického výzkumu Univerzity v Mnichově vypracovaný pod vedením Prof. Dr. Wenera Weidenfelda: Sicherheitspolitik im Mittelmeer-Raum. Zwischen außenpolitischer Neuorientierung und wirtschaftlichen Zwängen, s. 39-44, in: Internationale Politik, únor 1996, no. 2, s. 40; Umbach, Frank: Massenvernichtungswaffen in Asien. Ist die Politik der Nichtverbreitung gescheitert?, s. 47-52, in: Internationale Politik, listopad 1999, no. 10, s. 47

protistrategií.¹²⁵ V minulosti nemohli přijmout, že izraelské nukleární ozbrojení i předpokládaný technologický náskok v dalších zbraních hromadného ničení a jeho systémy nosičů, které mohou dosáhnout většinu arabského světa, nejsou podřízeny žádnému mezinárodnímu kontrolnímu režimu.¹²⁶

Současná výstavba izraelské protiraketové obrany, která se silně opírá o americký systém včasného varování, zvětšuje arabské starosti.¹²⁷ I velká země jako Egypt, který mír s Izraelem učinil jedním ze základních pilířů své zahraniční politiky, se obává svého mocenského postavení v regionu a pocituje, že z nekonvenčních izraelských zbraní vychází difuzní ohrožení.¹²⁸ Proliferace zbraní hromadného ničení je globálním jevem, který si podstatnou měrou vyžaduje globální odpovědi a řešení. Vzhledem ke svým zájmům coby státu, který se zřekl zbraní hromadného ničení, uplatňuje Německo aktivní politiku nešíření těchto zbraní. Pokud pro Německo a jeho spojence existují možná konkrétní protiriziková opatření, jsou koordinována a přijímána odpovídajícím způsobem v rámci NATO.

Ačkoli se dnes a snad i v bližší budoucnosti zdá být nepravděpodobné, že by došlo k omezenému přímému útoku na Německo, Evropskou unii nebo NATO zbraněmi hromadného ničení z Blízkého Východu, jeví se dosažení německého území z Blízkého Východu v důsledku předpokládaného prodloužení doletu raket jen jako otázka času. Členství v NATO a EU navíc z Německa v bezpečnostně politickém smyslu už dnes dělá „středomořský stát“.

Spojené státy americké v budoucnosti už nechtějí spoléhat jen na samotné odstrašení. Vycházejí ze scénářů, že i státy s druhořadou technickou výkonností a pochybnou vnitřní stabilitou budou disponovat nekonvenčně vybavenými raketovými nosiči.¹²⁹ Vedle plánu nadregionální protiraketové obrany nabízí USA svým spojencům po světě účast na vývoji regionálních

¹²⁵ Srov. Příspěvek výzkumné skupiny Europa při Centru aplikovaného politického výzkumu Univerzity v Mnichově vypracovaný pod vedením Prof. Dr. Wenera Weidenfelda: Sicherheitspolitik im Mittelmeer-Raum. Zwischen außenpolitischer Neuorientierung und wirtschaftlichen Zwängen, s. 39-44, in: Internationale Politik, únor 1996, no. 2, s. 40

¹²⁶ tamtéž, s. 40

¹²⁷ tamtéž, s. 40

¹²⁸ tamtéž, s. 40

¹²⁹ Krause, Joachim: Streit um Raketenabwehr, Ursachen der neuen transatlantischen Krise, s. 37-42, in: Internationale Politik, březen 2000, no. 3, s. 37-38

systemů raketové obrany proti těmto novým nebezpečím¹³⁰, přičemž je z amerického pohledu často nejdůležitějším úkolem takových systémů zajištění bezpečnosti rozmístěných amerických vojenských sil.¹³¹

Pro německou bezpečnostní politiku se v tomto kontextu nabízí otázka, zda by protiraketová obrana jako bezpečnostní opatření proti ohrožením, která vycházejí z blízkovýchodního regionu, byla z hlediska německých (a evropských) bezpečnostních zájmů žádoucí a realizovatelná. Německo a ostatní státy Evropské unie tedy zatím na pozadí vývoje na Blízkém Východě důkladně analyzují a zvažují všechny regionální a globální souvislosti.¹³² Vývoj raketové obrany v globálním a regionálním měřítku nastoluje otázky politiky globální bezpečnosti a odzbrojení, které jsou předmětem intenzivních porad a kontroverzí mezi nejdůležitějšími mocnostmi, jejichž závěr v současnosti nelze předvídat, a které přesahují rámec tématu této práce a nemohou zde být podrobněji diskutovány.

Z atomových, chemických a biologických zbraní, kterými mohou být vybaveny státy v tomto regionu, ovšem vychází i riziko zneužití teroristy.¹³³ Zbraně, které se díky korupci, nedostatečnému dohledu nebo politicky motivovaným předáním dostanou do rukou teroristů, by mohly být zneužity k použití na příklad někde v Evropě. Je také velmi těžko představitelné, že by Spojené státy a Evropa včetně Německa mohly pasivně přihlížet, kdyby byl zbraněmi hromadného ničení napaden Izrael nebo jiný spolupracující stát v Zálivu.

¹³⁰ Umbach, Frank: Massenvernichtungswaffen in Asien. Ist die Politik der Nichtverbreitung gescheitert?, s. 47-52, in: Internationale Politik, listopad 1999, no. 10, s. 49

¹³¹ Krause, Joachim: Streit um Raketenabwehr, Ursachen der neuen transatlantischen Krise, s. 37-42, in: Internationale Politik, březen 2000, no. 3, s. 37

¹³² Srov. Krause, Joachim: Streit um Raketenabwehr, Ursachen der neuen transatlantischen Krise, s. 37-42, in: Internationale Politik, březen 2000, no. 3, s. 37-42; Umbach, Frank: Massenvernichtungswaffen in Asien. Ist die Politik der Nichtverbreitung gescheitert?, s. 47-52, in: Internationale Politik, listopad 1999, no. 10, s. 47-52

¹³³ Perthes, Volker: Germany and the Middle East (Contribution to a conference organised by Friedrich-Ebert-Stiftung, Beijing, March 16, 2005), červen 2005, 6 s., zde s. 1, SWP-Working Paper FG6, 2005/02 [online] Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik: Deutsches Institut für internationale Politik und Sicherheit, c2003 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://www.swp-berlin.org/en/common/get_document.php?asset_id=2291&PHPSESSID=d210bf764a1b47fe3313d944e054d3c9>

3.1.1.2 Budoucnost bezpečnostně politických zájmů

Německo má na Blízkém Východě omezené, ale důležité bezpečnostně politické zájmy, jejichž váha bude v budoucnosti pravděpodobně ještě sílit.

Pro účinnou německou politiku v blízkovýchodním regionu je nepostradatelný dialog a souznění v rámci evropské zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky, v rámci NATO a v transatlantickém vztahu. Omezené možnosti, kterými Německo zahraničněpoliticky a bezpečnostně politicky v regionu disponuje, hovoří pro opatrné, cílené a vykalkulované středně velké nasazení.

Německo v blízkovýchodním regionu nemá žádnou koloniální minulost, těší se ve svých bilaterálních vztazích v celém regionu uznání své váhy a důvěryhodnosti, je vnímáno jako největší stát Evropské unie a důležitý člen NATO a už dávno se zřeklo atomových, biologických a chemických zbraní.¹³⁴ Tento kapitál může Německo na Blízkém Východě využít k zesíleným snahám o zastavení nekonvenčního zbrojení.¹³⁵

3.1.2 Hospodářská politika

Obchodní a ekonomická spolupráce mezi Spolkovou republikou a Izraelem po desetiletí stále stoupala, až se Spolková republika stala po USA druhým nejdůležitějším obchodním partnerem Izraele. I když Izrael zaujímá zhruba až 40. místo mezi obchodními partnery Německa, v rámci blízkovýchodního regionu je po Saudské Arábii hned na druhém místě.¹³⁶

Objem obchodu dnes tvoří asi 4,4 miliardy amerických dolarů ročně, ale je poněkud nevyrovnaný: Zatímco izraelský export do Německa tvoří kolem

¹³⁴ Spolková republika se vícekrát výslovně, mezinárodně závazně a časově neomezeně zřekla výroby a vlastnictví jaderných zbraní: nejprve 1954 ještě za okupačního režimu, potom 1969 jako západoněmecký stát při přístupu ke Smlouvě o omezení jaderných zbraní, a nakonec 1990 ve Smlouvě 2 + 4 pro znovusjednocené Německo. In: Häckel, Erwin: Die Nuklearpolitische Interessenlage Deutschlands, s. 3-8, in: Internationale Politik, říjen 1996, no. 10, s. 3

¹³⁵ Häckel, Erwin: Die Nuklearpolitische Interessenlage Deutschlands, s. 3-8, in: Internationale Politik, říjen 1996, no. 10, s. 8

¹³⁶ Ovšem po odečtení dovozu ropy je Izrael nejdůležitějším obchodním partnerem na Blízkém Východě., in: Asseburg, Muriel: German-Israeli Relations: Achievements and Challenges for the Future, červen 2005, 5 s., zde s. 1, SWP-Working Paper FG 6, 2005/03 [online] Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik: Deutsches Institut für internationale Politik und Sicherheit, c2003 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://www.swp-berlin.org/en/common/get_document.php?asset_id=2292&PHPSESSID=b9c4e273503128cb1eee3601781d056b>

1,3 miliardy amerických dolarů, německý export do Izraele tvoří zhruba 3,1 miliard amerických dolarů.¹³⁷ Co se týče struktury obchodu, je znatelné, že zemědělské zboží, které v minulosti tvořilo většinu izraelského vývozu do Německa, v dnešní době tvoří už jen asi deset procent.¹³⁸ Množství obchodu a spolupráce se dnes koná v sektoru high-tech, na příklad v oblasti komunikace, informatiky nebo letectví.¹³⁹

Německé investice v Izraeli se většinou koncentrují do odvětví high-tech. Existuje také spolupráce ve zbrojním odvětví, které jasně dominuje zájem obou stran o technologické vývoje, i ekonomický a finanční zájem.¹⁴⁰

Obchodní a hospodářský styk Německa se zeměmi Blízkého Východu je celkově spíše omezený; jednotlivé státy jsou ovšem důležitými obchodními partnery a pro některá odvětví tento region představuje velmi důležitý trh.

Celkový zahraniční obchod Německa se státy Arabské ligy, Izraelem a Íránem v devadesátých letech stagnoval na poměrně nízké úrovni; podíl regionu severní Afriky a Blízkého Východu poměrně k celkovému zahraničnímu obchodu dokonce klesl z 3,1 procenta (1991) na 2,4 procenta (1999).¹⁴¹ Izrael a jeho sousedé absorbují asi 1,1 procenta německého vývozu a k celkovému zahraničnímu obchodu přispívají 0,9 procenty.¹⁴² Německo má tedy v celém regionu jasný přebytek zahraničněobchodní bilance.

Zřetelný nárůst německých exportů do Izraele a Egypta odráží alespoň z části úspěch hospodářských reforem v těchto zemích. Úspěch těchto reforem přinesl stoupající, i když stále ještě celkově omezenou připravenost

¹³⁷ tamtéž, s. 1

¹³⁸ tamtéž, s. 1

¹³⁹ Mezi Izraelem a Německem probíhá živá technologická spolupráce. Na příklad, Audi, Mercedes, BMW, Volkswagen, Siemens, BASF a EADS používá Software izraelské společnosti Tecnomatix. Na druhou stranu dodalo Německo v roce 2004 do Izraele automobily za 390 milionů amerických dolarů. Volkswagen, Siemens, Henkel, Deutsche Telekom a SAP investují všichni v Izraeli. Viz Alroi-Arloser, Grisha: Checkpoint, Aladdin, Magic Software und andere. Die aktuellen Handelsbeziehungen zwischen Deutschland und Israel, in: Das Parlament, 11.4.2005, no. 15 [online] Das Parlament: Jahrgang 2005 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://www.das-parlament.de/2005/15/Thema/015.html>>

¹⁴⁰ Pro detaily viz Nassauer, Ostfried/ Christopher Steinmetz: Die Goldene Hochzeit der Waffenschieden, in: Das Parlament, 11.4.2005, no. 15 [online] Das Parlament: Jahrgang 2005 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://www.das-parlament.de/2005/15/Thema/016.html>>

¹⁴¹ Data jsou uváděna podle: Mezinárodního měnového fondu (MMF), Direction of Trade Statistics, [online] Dostupný z WWW: <<http://www.imf.org>>; Spolkového ministerstva hospodářství a technologie (BMW), [online] Dostupný z WWW: <<http://www.bmw.de>>; a Světové banky, [online] Dostupný z WWW: <<http://www.worldbank.org>>, all in: Perthes, Volker: Deutsche Wirtschaftsinteressen und die wirtschaftliche Zusammenarbeit mit den Ländern des MENA-Raums, s. 158-173, zde s. 158, in: Perthes, Volker (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s., ISBN 3-87902-068-8

¹⁴² tamtéž, s. 158

německého hospodářství angažovat se v těchto zemích investičně. Je zároveň nápadné, že německé investice v Izraeli, ani v žádné arabské zemi nebo Íránu nedosáhly hranice 500 milionů německých marek, zatímco přímé investice Německa v Turecku se v roce 1997 vyhouply na 1,5 miliardy DM.¹⁴³

Celkově se dá říct, že izraelsko-německé ekonomické vztahy prochází pozitivním vývojem, ačkoli by pro obě strany mohly být i mnohem výhodnější. Ekonomické vztahy by podpořil pokrok v arabsko-izraelském mírovém procesu. Německé investice v regionu podstatně porostou jedině tehdy, pokud zde zmizí násilné střety. A pokud by se na Blízkém Východě v rámci mírového uspořádání otevřely hranice mezi Izraelem a jeho sousedy a celému regionu by mohlo sloužit jediné obchodní centrum, dalo by jistě mnoho německých firem přednost umístění takového centra do Izraele.

3.1.2.1 Ropa

Mírový vývoj na Blízkém Východě je v zájmu Německa také kvůli ropě, i když Německo z blízkovýchodní oblasti dováží jen omezený podíl svých celkových dovozů ropy a není tedy na tomto regionu v případě ropy závislé.¹⁴⁴ Libye, Saudská Arábie, Alžírsko a Sýrie jsou sice pro Německo nejdůležitějšími dovozci ropy z blízkovýchodního regionu, ale celkově Spolková republika dováží více ropy z Ruska, Norska a Velké Británie, než ze států Blízkého Východu.

Jelikož ovšem státy Perského zálivu kontrolují asi 63 procent světových zásob ropy¹⁴⁵, mělo by jakékoli narušení zásobování ropou z tohoto regionu negativní důsledky na ceny ropy a tím i celkově na chod světového hospodářství. Německo proto přirozeně s většinou států světa sdílí strategický

¹⁴³ Spolkové ministerstvo hospodářství a technologie (BMWi). [online] Dostupný z WWW: <<http://www.bmwi.de>>, in: Perthes, Volker: Deutsche Wirtschaftsinteressen und die wirtschaftliche Zusammenarbeit mit den Ländern des MENA-Raums, s. 158-173, zde s. 161, in: Perthes, Volker (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s., ISBN 3-87902-068-8

¹⁴⁴ V současnosti Německo dováží asi 23 procent svých ropných potřeb z blízkovýchodních států, zejména z Libye, Saudské Arábie, Sýrie a Alžírsko. Viz také Rohölimporte: März 2005, Bundesamt für Wirtschaft und Ausfuhrkontrolle, Eschborn, 9.5.2005 [online] Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://bmwi.de/Navigation/root, did=63554, render=renderPrint.html>>

¹⁴⁵ Uwe Halbach/ Friedemann Müller: Persischer Golf, Kaspisches Meer und Kaukasus. Entsteht eine Region strategischen europäischen Interesses?, Berlin, únor 2001 (SWP-Studie S1/2001), in: Asseburg, Muriel: German-Israeli Relations: Achievements and Challenges for the Future, Berlin, červen 2005 (SWP-Working Paper FG 6, 2005/03)

zájem, aby zásobování ropou z Perského zálivu bylo zajištěno bez problémů. Udržovat dobré a přátelské vztahy se zeměmi Perského zálivu a arabskými producenty ropy je pro Spolkovou republiku důležité a urovnání arabsko-izraelského konfliktu by tuto snahu jistě usnadnilo.

3.1.2.2 Rozvojová pomoc

Důležitou součástí hospodářských vztahů se zeměmi na Blízkém Východě je německá hospodářská pomoc. V druhé polovině devadesátých let připadlo asi 15 až 20 procent celkových nových příslibů bilaterální německé rozvojové pomoci a 10 až 20 procent čistých vyplacení státům středozemního prostoru a Blízkého Východu.¹⁴⁶ Největšími příjemci plateb v regionu v roce 1999 byla palestinská území, Jordánsko a Egypt.¹⁴⁷ Palestinská území se s poskytnutou bilaterální rozvojovou pomocí ve výši 17 DM (1999) netto na hlavu s velkým předstihem umístila před všemi ostatními přijímacími státy.¹⁴⁸

Rozvojová politika by vedle potlačování chudoby a jiných cílů, které má rozvojová politika ve všech světových regionech, měla na Blízkém Východě spolunapomáhat dvěma důležitým cílům německé zahraniční politiky: podpoře arabsko-izraelského mírového procesu a požadavku regionální spolupráce.

Zdá se smysluplné, německou rozvojovou pomoc poskytovat v odvětvích, ve kterých je právě Německo odborníkem (jako na příklad vodní hospodářství, technologie životního prostředí). Německá politika se nadto bilaterálně a v rámci Evropsko-středomořského partnerství (EMP) snaží soustředit na programy, které partnerským zemím pomohou při transformaci k otevřenému, flexibilnímu a účinnému hospodářskému systému. K tomu patří podpora při reformě bankovníctví a daňového systému, zlepšení profesního

¹⁴⁶ Spolkové ministerstvo pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (BMZ). [online] Dostupný z WWW: <<http://www.bmz.de>>, in: Perthes, Volker: Deutsche Wirtschaftsinteressen und die wirtschaftliche Zusammenarbeit mit den Ländern des MENA-Raums, s. 158-173, zde s. 162, in: Perthes, Volker (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s., ISBN 3-87902-068-8

¹⁴⁷ tamtéž, s. 162

¹⁴⁸ V Libanonu připadlo průměrně na obyvatele asi 3,50 DM, v Jemenu 3,30 DM, v Egyptě 2,80 DM, v Maroku 2,00 DM, v Sýrii 1,70 DM a v Íránu 1,60 DM německé rozvojové pomoci. In: Spolkové ministerstvo pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (BMZ). [online] Dostupný z WWW: <<http://www.bmz.de>>, in: Perthes, Volker: Deutsche Wirtschaftsinteressen und die wirtschaftliche Zusammenarbeit mit den Ländern des MENA-Raums, s. 158-173, zde s. 163, in: Perthes, Volker (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s., ISBN 3-87902-068-8

vyučení, zavedení evropských technických norem a standardů a v neposlední řadě také cílená podpora středního stavu v zemích na Blízkém Východě, počínajíc obchodními centry k ulehčení obchodních kontaktů s místním soukromým sektorem hospodářství, až po podporu výstavby obchodních škol tam, kde jsou žádány.

Schopnost přežití palestinského quasi-státu má pro úspěch mírového procesu ústřední význam. K masivní finanční pomoci pro palestinská území vyzývala Německo koneckonců ve vlastním zájmu i izraelská vláda. Zároveň se usiluje o to, aby se rozvojová pomoc přímo nebo alespoň střednědobě vyplatila. Není tedy divu, že jsou Němci pobouřeni, když izraelská armáda v rámci odvetných či preventivních opatření proti palestinským radikálům poté opět rozboří, co se na palestinských územích stačilo vybudovat. V ruinách jsou pohřbeny i německé peníze.

3.1.2.3 Souvislost politických a hospodářských vztahů

Pokud budeme pátrat po vzoru německého angažmá v regionu, ukáže se, že neexistuje žádný jednoznačný a přímý soulad mezi rozsahem hospodářských vztahů, intenzitou politických vztahů a výší německé rozvojové pomoci. Jednotlivé státy tedy mohou platit za důležité partnery z naprosto odlišných důvodů.

Rozvojově politická spolupráce je v rámci blízkovýchodního mírového procesu především reflexí politických zájmů. Poměrně vysoké dávky Německa pro palestinská území a Jordánsko byly zcela jednoznačně politicky motivované a podstatnou měrou odrážejí zájem německé politiky na hospodářském podpoření arabsko-izraelského mírového procesu. Kromě případu Izraele, který je v regionu upřednostňovaným politickým partnerem i nejdůležitějším hospodářským partnerem Německa, a částečně případu Egypta, se zdá, že intenzivní hospodářské vztahy v žádném případě nepředpokládají nebo nezpůsobují obzvlášť hluboko jdoucí politické vztahy. V případě Sýrie v osmdesátých letech se dokonce vyvinuly nebo udržely

intenzivní hospodářské a obchodní kontakty, ačkoli byl politický vztah spíše špatný.¹⁴⁹

Politické a hospodářské vztahy Německa k zemím v blízkovýchodním regionu jsou od sebe odděleny každopádně v silnější míře, než je tomu v případě jiných států – jako třeba Francie nebo USA. Snaha Německa o intenzivnější provázání hospodářských vztahů s politickými odpovídá buď bezprostředním politickým cílům Spolkové vlády, jako je tomu s ohledem na blízkovýchodní mírový proces, nebo se zaměřuje na budoucnost, to znamená na dlouhodobou stabilizaci nejen existujících hospodářských vztahů, nýbrž i na rozvoj těchto vztahů, využití hospodářského potenciálu a spoluvytváření rámcových podmínek regionálního vývoje.

3.1.2.4 Budoucnost hospodářských vztahů

Jinak, než je tomu ve vztahu k východní Evropě, neexistuje zatím v Německu pro spolupráci s regionem Blízkého Východu silné hospodářské lobby. Jednotlivé podniky a odvětví se sice u politických činitelů přimlouvaly za urovnání vztahu k Iráku a Íránu, aby mohly znovu získat předtím ztracené trhy, ale celkově na příklad ve srovnání s jinými státy Evropské unie je politické angažmá německého hospodářství pro vztahy k Blízkému Východu slabé.¹⁵⁰ Spíše následuje politiku, než by ji samo spoluurčovalo. Tak sice podnikatelské svazy uvítaly Evropsko-středomořské partnerství, ale samy v tom směru nepřišly s žádnými návrhy a iniciativami.¹⁵¹ Severoafricko-středovýchodní iniciativa německého hospodářství při Spolkovém svazu německého průmyslu (BDI) tak charakteristicky vznikla teprve v roce 1996, poté, co v Casablance v roce 1995 proběhla první hospodářská konference s regionem severní Afriky a Blízkého Východu a byl zahájen tzv. barcelonský proces.

Německo má v regionu především pověst prodejce, který se dlouhodobě neangažuje, to znamená, že nechce investovat. Spolupráce s arabským světem

¹⁴⁹ Perthes, Volker: Deutsche Wirtschaftsinteressen und die wirtschaftliche Zusammenarbeit mit den Ländern des MENA-Raums, s. 158-173, zde s. 163, in: Perthes, Volker (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s., ISBN 3-87902-068-8

¹⁵⁰ tamtéž, s. 172

¹⁵¹ tamtéž, s. 172

se navíc nejen mnoha špičkovým politikům, nýbrž i podnikatelským špičkám jeví jako příliš namáhavá. Odebrání této námahy nemůže být úkolem politiky: Kdo chce využít hospodářského potenciálu regionu, bude se muset přizpůsobit daným partnerům a obchodní kultuře arabského světa. Důvody k takové spolupráci každopádně existují. V současnosti je plně využíván všehovšudy potenciál obchodní spolupráce v německo-izraelském vztahu. Při pohledu na celý Blízký Východ i na většinu jeho jednotlivých států je zřejmé, že zde především v arabských státech existuje nemalý dosud nevyužitý hospodářský potenciál. Jestli a jak bude využit, to záleží na sociálních, hospodářských, politických i bezpečnostních podmínkách.

Samotné hospodářské zájmy zatím německou blízkovýchodní politiku zdaleka neformují tak silnou měrou jako zájmy bezpečnostní a nebo morální závazek Spolkové republiky k Izraeli. Historická zátěž německé blízkovýchodní politiky ve vztahu k židovskému státu, je další tezí, jejíž analýza následuje v další části předložené práce.

3.2 Historická zátěž německé politiky na Blízkém Východě

3.2.1 Kritický pohled na německé dějiny versus kritika Izraele

Hned na samém počátku bilaterálních kontaktů v rámci jednání o odškodnění začátkem padesátých let stála otázka, jak mají oba mladé státy nakládat s historickým faktem vyvraždění šesti milionů evropských Židů. Odkazem holocaustu, který je bezpochyby velmi vlivným a nápadným emocionálním faktorem, je německo-izraelský vztah zatížen dodnes, ale přitom se uvnitř německé veřejnosti dá pozorovat změna vnímání izraelské politiky – zejména, pokud se podíváme na postoje během minulých let násilného blízkovýchodního konfliktu, který vedl k prohlubování nedůvěry a nenávisti mezi Izraelci a Palestinci, resp. Araby.¹⁵²

¹⁵² Asseburg, Muriel: German-Israeli Relations: Achievements and Challenges for the Future, červen 2005, 5 s., zde s. 2, SWP-Working Paper FG 6, 2005/03 [online] Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik: Deutsches Institut für internationale Politik und Sicherheit, c2003 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://www.swp-berlin.org/en/common/get_document.php?asset_id=2292&PHPSESSID=b9c4e273503128cb1eee3601781d056b>

V průzkumu veřejného mínění, který provedla v říjnu 2003 Evropská unie, 65 procent německých respondentů označilo Izrael za hrozbu světovému míru.¹⁵³ Výsledek šokoval politické vedení v Izraeli i v Německu; nebyl jen odrazem silné prezentace blízkovýchodního konfliktu v německých médiích, ale byl také výrazem kritického postoje německé veřejnosti k izraelské politice na okupovaných územích.¹⁵⁴ Násilné střety, které se objevily během druhé intifády, vedly k tomu, že veřejné mínění i média v Německu byla k Izraeli a izraelské politice mnohem kritičtější než během mírového procesu v 90. letech, i když to neznamená, že byla více propalestinská nebo proarabská.

Tento obecný posun v názoru není úplně nový a dal se pozorovat už během uplynulých desetiletí, kdy ve vztahu k těmto vlnám v Německu probíhala debata mezi různými částmi veřejnosti o tom, zda Němci mají právo být kritičtí k Izraeli, nebo zda by ho měli podporovat bez ohledu na politiku izraelské vlády.¹⁵⁵ Sympatie pro Izrael a jeho kritika rostou a klesají podle vývoje na Blízkém Východě (v závislosti na okupaci, válkách, invazích, apod.), ale také podle vývoje v samotném Německu. Nelze přitom opominout, že „právě počátek 21. století je dobou obratu německé historické sebeinterpretace v návaznosti na proměnu pozice i role Německa na evropské a světové scéně (...) [a] úsilí červenozelené koalice o (...) definitivní překonání dědictví před 15 lety zkrachovavšího komunismu a tři generace zpět ležícího nacismu.“¹⁵⁶

Ve svém hodnocení knihy Jörga Friedricha „Požár. Německo v bombardovací válce 1940-1945“¹⁵⁷ Jiří Pešek připomíná, že tato kniha dosáhla u německých čtenářů mimořádného úspěchu, i přesto (nebo právě

¹⁵³ Eurobarometr: Iraq and Peace in the World. Full Report, November 2003, 162 s., zde s. 78 [online] European Commission, Flash Barometr, No. 151 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl151_iraq_full_report.pdf>

¹⁵⁴ Asseburg, Muriel: German-Israeli Relations: Achievements and Challenges for the Future, červen 2005, 5 s., zde s. 3, SWP-Working Paper FG 6, 2005/03 [online] Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik: Deutsches Institut für internationale Politik und Sicherheit, c2003 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://www.swp-berlin.org/en/common/get_document.php?asset_id=2292&PHPSESSID=b9c4e273503128cb1eee3601781d056b>

¹⁵⁵ Reinicke, Andreas: Die deutsch-israelischen Beziehungen, s. 58-70, zde s. 62, in: Volker Perthes: Deutsche Nahostpolitik. Interessen und Optionen, Wochenschau-Verlag 2001, 190 s., ISBN 3879200688

¹⁵⁶ Pešek, Jiří: Friedrichův „Požár“. Německé publikum a německá historiografie, in: Kaiserová, Kristina/Jiří Pešek (eds.): Viribus Unitis nedosti bylo Křena. Janu Křenovi k pětasedmdesátinám, Ústí nad Labem : albis international, 2005, s. 53-74, zde s. 71-72. ISBN 80-86971-03-1

¹⁵⁷ Friedrich, Jörg: Der Brand. Deutschland im Bombenkrieg 1940-1945, Propyläen, München 2002, 592 str. ISBN 3549071655

proto), že Friedrich při svém líčení hrůz bombardovací války „používá pojmů, které jsou v povědomí čtenářů spojeny s vyvražděním evropských Židů.“¹⁵⁸ Trendu masivního přechodu „od veřejné akceptace dědictví role pachatelů ke zdůraznění utrpení německého lidu v době II. světové války“¹⁵⁹ odpovídá i tendence relativizovat holocaust a stupňovat kritiku blízkovýchodní politiky izraelské vlády. S názorem, že holocaust je srovnatelný s politikou Izraele vůči Palestincům, souhlasilo v roce 1998 při průzkumu veřejného mínění 29 procent dotázaných¹⁶⁰ a v tomto kontextu tolik nepřekvapuje ani zjištění, že se ve všech věkových skupinách asi 60 procent Němců vyslovuje pro to „udělat tlustou čáru za minulostí a už tak nemluvit o pronásledování Židů“.¹⁶¹

Pro dnes vyrůstající generaci v Německu už nehraje diskuze o Třetí říši a generaci nacistických zločinců tak důležitou roli, jako je tomu v případě prvních dvou poválečných generací, které bezprostředně navazují na období nacismu.¹⁶² Toto tvrzení samozřejmě obsahuje určité zobecnění, ale pracovníci odpovědní za německo-izraelské výměny mládeže už delší dobu pozorují, že se mladí Němci na návštěvě v Izraeli zabývají více aktuálními tématy, jako je mír, lidská práva a životní prostředí, a holocaust je pro ně spíše jen problematikou minulosti.¹⁶³ Nicméně přestože vzpomínání („memory regime“) na období nacismu již není tak význačné a do popředí zájmu se

¹⁵⁸ Pešek, Jiří: Friedrichův „Požár“. Německé publikum a německá historiografie, in: Kaiserová, Kristina/Jiří Pešek (eds.): Viribus Unitis nedosti bylo Křena. Janu Křenovi k pětasedmdesátinám, Ústí nad Labem : albis international, 2005, s. 53-74, zde s. 71. ISBN 80-86971-03-1

¹⁵⁹ tamtéž, s. 72

¹⁶⁰ 54 procent dotázaných tento názor rozhodně odmítlo. Srov. průzkum mínění Forsa z prosince 1998 na objednávku novin ‚Die Woche‘ a anketa ‚Emnid‘ z roku 1994, in: Reinicke, Andreas: Die deutsch-israelischen Beziehungen, s. 58-70, zde s. 64, in: Volker Perthes: Deutsche Nahostpolitik. Interessen und Optionen, Wochenschau-Verlag 2001, 190 s., ISBN 3879200688; a také viz Jeder 5. Deutsche denkt antisemitisch, Umfrage zu Antisemitismus in Deutschland, stern / Forsa, 20.11.2003, s. 52, no. 48 [online] Amadeo-Antonio-Stiftung: Mut gegen rechte Gewalt: Die Internet-Plattform gegen Rechtsextremismus [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <in: <http://www.mut-gegen-rechte-gewalt.de/artikel.php?id=79&kat=79&artikelid=804>>

¹⁶¹ Srov. průzkum mínění Forsa z prosince 1998 na objednávku novin ‚Die Woche‘ a anketa ‚Emnid‘ z roku 1994, in: Reinicke, Andreas: Die deutsch-israelischen Beziehungen, s. 58-70, zde s. 64, in: Volker Perthes: Deutsche Nahostpolitik. Interessen und Optionen, Wochenschau-Verlag 2001, 190 s., ISBN 3879200688; a také viz Jeder 5. Deutsche denkt antisemitisch, Umfrage zu Antisemitismus in Deutschland, stern / Forsa, 20.11.2003, s. 52, no.48 [online] Amadeo-Antonio-Stiftung: Mut gegen rechte Gewalt: Die Internet-Plattform gegen Rechtsextremismus [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <in: <http://www.mut-gegen-rechte-gewalt.de/artikel.php?id=79&kat=79&artikelid=804>>

¹⁶² Asseburg, Muriel: German-Israeli Relations: Achievements and Challenges for the Future, červen 2005, 5 s., zde s. 3, SWP-Working Paper FG 6, 2005/03 [online] Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik: Deutsches Institut für internationale Politik und Sicherheit, c2003 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://www.swp-berlin.org/en/common/get_document.php?asset_id=2292&PHPSESSID=b9c4e273503128cb1eee3601781d056b>

¹⁶³ Reinicke, Andreas: Die deutsch-israelischen Beziehungen, s. 58-70, zde s. 60, in: Volker Perthes: Deutsche Nahostpolitik. Interessen und Optionen, Wochenschau-Verlag 2001, 190 s., ISBN 3879200688

dostávají mladší období, většina Němců pořád věří, že nacistická minulost má stále vliv na přítomnou politiku.¹⁶⁴

I když vzpomínka na holocaust možná už v každodenní politice nehraje takovou dominantní roli jako v předešlých desetiletích, ovlivňuje toto téma německo-izraelské vztahy bezpochyby i nadále. U izraelského obyvatelstva se i dnes navzdory intenzivním bilaterálním vztahům pozoruhodně často vyskytuje skeptické mínění o Německu. Nové průzkumy veřejného mínění na objednávku nadace Fridrich-Ebert-Stiftung u židovsko-izraelského obyvatelstva ukazují celkově silně ambivalentní postoj a u izraelské mládeže převážně negativní názory o Německu.¹⁶⁵ Zdá se, jako by zakořenění holocaustu v kolektivní paměti židovského národa a vůle nenechat tento traumatický prožitek zapadnout do zapomnění, vyvolávala právě u mladých lidí v Izraeli představu spojující Německo především s holocaustem. Jakýkoli pokus o relativizaci holocaustu a nebo opomenutí německé odpovědnosti za nacistické zločiny a druhou světovou válku vyvolává na izraelské a židovské straně stále silné emoce a protesty, které poškozují jméno Spolkové republiky a oslabují její postavení ve světě.

Každý kritik izraelské politiky jistě nemá v úmyslu tímto způsobem relativizovat holocaust. V rámci kritiky izraelské politiky se ovšem v současnosti objevují tendence, které souvisejí s generačními změnami, názory přistěhovaleckých komunit, ale i s latentním antisemitismem.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Langenbacher, Eric: On the Connection Between Memory and Democracy: The German Case and Beyond, 12 s.

¹⁶⁵ O to pozoruhodnější je, že navzdory této rozšířené skepsi existuje i silný zájem o Německo. Často se objevuje přání poznat zemi, která odpovídá za vraždění evropských Židů v době nacismu. Pohled se přitom soustředí na pátrání po vlastních osobních příbězích, ale často i na lidi, kteří dnes v Německu žijí. Tento zájem ulehčuje skutečnost, že dnes dochází především ke kontaktu s generací, která už sama za holocaust nenese žádnou vinu ani spoluodpovědnost. Často jsou to děti a vnoučata přeživších holocaustu, kteří se při hledání vlastního pochopení této doby setkávají se svými německými vrstevníky. Potřeba osobního zpracování dějin přitom často jistým způsobem spojuje právě potomky obětí a potomky pachatelů holocaustu.

Srov. Friedrich-Ebert-Stiftung (Hrsg.): *Israelis und Deutsche. Die Ambivalenz der Normalität. Eine Studie zum Deutschlandbild in Israel*, Tel- Aviv, únor 2000, 51 s.; také The Israeli Institut for Economic and Social Research. Friedrich-Ebert-Stiftung. Roby Nathanson (Hrsg.): *Die Haltung der israelischen Jugend zu persönlichen, sozialen und nationalen Fragen: eine vergleichende Studie 1998-2004*, Deutsche Kurzfassung, Tel Aviv, prosinec 2004 [online] Friedrich-Ebert-Stiftung: Bibliothek, [cit. 7.1.2007]. Dostupný z WWW: <library.fes.de/pdf-files/iez/50298.pdf>

¹⁶⁶ Asseburg, Muriel: *German-Israeli Relations: Achievements and Challenges for the Future*, červen 2005, 5 s., zde s. 3-4, SWP-Working Paper FG 6, 2005/03 [online] Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik: Deutsches Institut für internationale Politik und Sicherheit, c2003 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://www.swp-berlin.org/en/common/get_document.php?asset_id=2292&PHPSESSID=b9c4e273503128cb1eee3601781d056b>

Jestliže Německo chce v budoucnosti posílit bilaterální společenské vztahy, je důležité, aby tento vývoj velmi opatrně zvažovalo.

3.2.2 Antisemitismus v Německu

Německý (a evropský) antisemitismus má dlouhou tradici a není předmětem této práce zkoumat genezi, různé formy, symptomy a vývoj této tradice v německých dějinách. Nicméně staletí antisemitské kultury mají za následek vznik zásadní latentní přítomnosti antisemitismu v Evropě, který se otevřeně projeví, kdykoli ho povzbudí nějaká vnější krize. V období po roce 1945 tento fenomén zkomplikovaly dvě hlavní události politické a kulturní povahy: holocaust a založení státu Izrael. Holocaust vyvolal ve vztahu k Židům rozpaky, a to samozřejmě zejména v Evropě (nejen samotném Německu), kde lidé musí žít v „blízkosti šesti milionů duchů, které vytvořila smrtelná mutace evropské kultury.“¹⁶⁷ Období sebeobviňování se střídají s obdobími, ve kterých jsou Židé označováni za pachatele zla a dokonce srovnáváni s nacisty, aby dědicové evropské kultury mohli být osvobozeni od výčitek za genocidu evropských Židů.¹⁶⁸

Založení státu Izrael rozšířilo v Evropě na jedné straně pocit úlevy a obdiv k vytvoření nového druhu idealistické společnosti v kibucech a mošavech, který nabízel alternativu ke stalinskému komunismu.¹⁶⁹ Na druhé straně udělal stát Izrael v očích Evropanů z obětí pachatele a stal se možností, jak Židy při vhodné příležitosti ztotožnit se zlem. Arabsko-izraelský a izraelsko-palestinský konflikt poskytuje bohatý prostor pro antisemitismus, který se označuje za antisíonismus. Ne, že by nebyl důvod kritizovat izraelskou politiku. Nicméně latentní antisemitismus se dnes drží snahy označit Židy za masové vrahy, jako byli nacisté, aby vyřešil společenský psychologický problém, který způsobil holocaust.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Bauer, Yehuda: Problems of Contemporary Antisemitism, 12. března 2006, 20s., zde s. 4 [online] University of California Santa Cruz: Jewish Studies at UC SC, Contents Copyright c2001-2006, The Regents of the University of California, Menorah Image Copyright c2003 Estate of Morris Brose, [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://humwww.ucsc.edu/jewishstudies/docs/YBauerLecture.pdf>>

¹⁶⁸ tamtéž, s. 4

¹⁶⁹ Reinicke, Andreas: Die deutsch-israelischen Beziehungen, s. 58-70, zde s. 62, in: Volker Perthes: Deutsche Nahostpolitik. Interessen und Optionen, Wochenschau-Verlag 2001, 190 s., ISBN 3879200688

¹⁷⁰ Bauer, Yehuda: Problems of Contemporary Antisemitism, 12. března 2006, 20s., zde s. 6 [online] University of California Santa Cruz: Jewish Studies at UC SC, Contents Copyright c2001-2006, The Regents of the

V devadesátých letech se podle průzkumů veřejného mínění daly zjistit antisemitské postoje u 15 až 20 procent celkového německého obyvatelstva.¹⁷¹ Trochu uklidňující snad může být poznání, že se antisemitské postoje vyskytují intenzivněji u starších osob a nepředstavují fenomén mládeže.¹⁷²

Část krajně pravicového politického spektra se projevuje antisemitismem, který se dá označit za „klasický“ v duchu nacistické tradice, a ten je zodpovědný za většinu kriminálních antisemitských činů, které jsou v Německu spáchány. Je znepokojující, že politické strany, které jsou s touto tendencí spojovány, v posledních letech ve Spolkové republice zasedly v několika zemských parlamentech.¹⁷³ Na druhém konci politického spektra se antisemitismus projevuje tím, že některé části krajní levice kritizují Izrael jako imperialistickou, kolonialistickou zemi a často označují Židy obecně za ztělesnění kapitalismu.

Antisemitismus dnes v Německu ovšem zpravidla nebývá často projevován a skrývá se spíše za určitými formulacemi. Typická je na příklad holocaust implicitně relativizující otázka, jak je možné, že Židé mohou tak zločinně zacházet s Palestinci, když byli přece sami za nacismu také takovými oběťmi.¹⁷⁴ Tento fenomén se dá označit za latentní antisemitismus, který se

University of California, Menorah Image Copyright c2003 Estate of Morris Brose, [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://humwww.ucsc.edu/jewishstudies/docs/YBauerLecture.pdf>>

¹⁷¹ Srov. průzkum mínění Forsa z prosince 1998 na objednávku novin „Die Woche“ a anketa „Emnid“ z roku 1994, in: Reinicke, Andreas: Die deutsch-israelischen Beziehungen, s. 58-70, zde s. 64, in: Volker Perthes: Deutsche Nahostpolitik. Interessen und Optionen, Wochenschau-Verlag 2001, 190 s., ISBN 3879200688; a také viz Jeder 5. Deutsche denkt antisemitisch, Umfrage zu Antisemitismus in Deutschland, stern / Forsa, 20.11.2003, s. 52, no.48 [online] Amadeo-Antonio-Stiftung: Mut gegen rechte Gewalt: Die Internet-Plattform gegen Rechtsextremismus [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://www.mut-gegen-rechte-gewalt.de/artikel.php?id=79&kat=79&artikelid=804>>

¹⁷² Podle těchto průzkumů je latentně antisemitských asi 40 procent lidí starších 65 let, zatímco jen 10 až 13 procent mladších 24 let. Srov. průzkum mínění Forsa z prosince 1998 na objednávku novin „Die Woche“ a anketa „Emnid“ z roku 1994, in: Reinicke, Andreas: Die deutsch-israelischen Beziehungen, s. 58-70, zde s. 64, in: Volker Perthes: Deutsche Nahostpolitik. Interessen und Optionen, Wochenschau-Verlag 2001, 190 s., ISBN 3879200688; a také viz Jeder 5. Deutsche denkt antisemitisch, Umfrage zu Antisemitismus in Deutschland, stern / Forsa, 20.11.2003, s. 52, no.48 [online] Amadeo-Antonio-Stiftung: Mut gegen rechte Gewalt: Die Internet-Plattform gegen Rechtsextremismus [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://www.mut-gegen-rechte-gewalt.de/artikel.php?id=79&kat=79&artikelid=804>>

¹⁷³ Strana DVU (Deutsche Volkunion) získala v Brémách 1991-1995 v zemských volbách 6 mandátů ze 100, v Sasku-Anhaltsku 1998-2002 získala 16 mandátů ze 116. V Braniborsku ve volebním období 1999-2004 získala DVU 5 mandátů z 88 a 2004-2009 získala 6 mandátů z 88. Strana NPD (Nationaldemokratische Partei Deutschlands) získala v Sasku ve volebním období 2004-2009 v zemských volbách 12 mandátů ze 120, v Meklenbursku-Předním Pomofánsku ve volebním období 2006-2010 získala 6 mandátů ze 71. in: Bundeswahlleiter: Informationen der Landeswahlleiter [online]. Der Bundeswahlleiter c2005 [cit. 7.1.2007], Dostupný z WWW: <<http://www.bundeswahlleiter.de/landeswahlleiter/>>

¹⁷⁴ Srov. Bauer, Yehuda: Problems of Contemporary Antisemitism, 12. března 2006, 20s., zde s. 5-6 [online] University of California Santa Cruz: Jewish Studies at UC SC, Contents Copyright c2001-2006, The Regents of the University of California, Menorah Image Copyright c2003 Estate of Morris Brose, [cit. 7.1.2007] Dostupný

brání pokračující kultuře vzpomínání na holocaust a odmítá odpovědnost německého státu, která vyplývá z genocidy Židů. Holocaust je přitom často zlehčován.

Po selhání dohody z Osla z roku 1993, vypuknutí druhé intifády v roce 2000 a teroristických útocích z 11. září 2001 vyrostla zejména v západní Evropě nová vlna antisemitismu, který se vyznačuje nenávisťnými projevy proti státu Izrael, které přesahují hranici legální, respektive legitimní kritiky izraelského státu. Novodobý fenomén tak souvisí s tradičním antisionismem. „Nový“ antisemitismus ve své kritičnosti k Izraeli vytváří dvojí standard, demonizuje Izrael či zpochybňuje právo Izraele na svou existenci a objevuje se současně v levicové politice, islamismu a krajní pravici, čímž se liší od „klasického“ antisemitismu, který je spojen spíše jen s politickou pravici.¹⁷⁵

Blízkovýchodní konflikt antisemitismus v Německu a Evropě nezpůsobil, ale částečně ho povzbuzuje a zvětšuje. To není v zájmu německé politiky, která se při každém nařčení z antisemitismu v Německu dostává do výrazné defenzivy. Pokud by na Blízkém Východě byl nalezen kompromis, mohla by se ulehčit i tato situace.

3.2.3 Udržování „zvláštního“ vztahu

Váha historie coby horizontu v německo-izraelských vztazích byla a je enormní. Následkem toho je v tomto vztahu kladen velmi velký důraz na morálku, a i když je holocaust někdy německou stranou potlačován a relativizován, stále se prolíná pozadím vztahů mezi německým a židovským státem.

z WWW: <<http://humwww.ucsc.edu/jewishstudies/docs/YBauerLecture.pdf>>; Möllemann, Jürgen: Ich würde mich auch wehren, und zwar mit Gewalt, ZDF, 6.6.2002 (Archiv) [online] ZDF heute: Politik: Chronik des Antisemitismus-Streits in der FDP, c2006 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW:

<<http://www.heute.de/ZDFheute/inhalt/2/0,3672,185026,00.html>>

¹⁷⁵ Srov. Sacks, Jonathan: The New Anti-Semitism, Ha'aretz, 6. září 2002 [online] JCC Association of North America: From the Israeli Press, c2005 [cit. 7.1.2001] Dostupný z WWW:

<<http://israel.jcca.org/articles.htm?y=620051118152416>>; Doward, Jamie: Jews predict record level of hate attacks: Militant Islamic media accused of stirring up new wave of anti-Semitism, The Guardian, 8. srpna 2004 [online] TheObserver: UK news, Guardian Unlimited, Guardian News and Media Limited c2006 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://observer.guardian.co.uk/uk_news/story/0,6903,1278580,00.html>; Bauer, Yehuda:

Problems of Contemporary Antisemitism, 12. března 2006, 20s. [online] University of California Santa Cruz: Jewish Studies at UC SC, Contents Copyright c2001-2006, The Regents of the University of California,

Menorah Image Copyright c2003 Estate of Morris Brose, [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW:

<<http://humwww.ucsc.edu/jewishstudies/docs/YBauerLecture.pdf>>

Nejjasnější a nejkonzistentnější smysl pro německý morální závazek k Izraeli vycházející z minulosti a ze zločinů holocaustu se na přelomu tisíciletí odrážel v prohlášeních a v jednání ministra zahraničí Fischera (kancléř Schröder byl mnohem pragmatičtější a historii se snažil spíše vyhýbat). Fischer cestoval do Izraele a palestinské samosprávy pravidelně. Při těchto příležitostech a v prohlášeních v Berlíně a jinde trval Fischer na čtyřech železně pevných německých závazcích:¹⁷⁶

1. Německo má zvláštní odpovědnost za Izrael.
2. Izrael by nikdy neměl stát osamocen.
3. Právo Izraele na existenci je nedotknutelné.
4. Bezpečnost Izraele musí být zaručena.

Ve vládním prohlášení 25. dubna 2002 se kancléř Schröder odvolal na tyto principy a nazval je základy německé politiky v regionu.¹⁷⁷ Podpora Izraele v tomto smyslu neznamenal, že Berlín zůstal nekritický k Izraeli, co se týče jeho osidlovací politiky, jeho vpádů na území pod palestinskou samosprávou nebo jeho postoje k otázce účasti prezidenta Arafata na arabském summitu v Beirutu.¹⁷⁸ Přesto existoval limit takové kritiky ve srovnání s jinými státy Evropské unie, jako je Francie, a to i během okamžitých krizí. Němečtí politici, kteří překročili tuto hranici – jako Jürgen Möllemann z FDP nebo bývalý spolkový ministr práce a sociálních věcí

¹⁷⁶ Srov. Israel wird niemals allein stehen, (interview s Joschkou Fischerem). Die Welt, 5.11.2001 [online] Auswärtiges Amt: Web-Archiv – Reden, Interviews, Pressemitteilungen, c1996-2005 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Infoservice/Presse/Interviews/Archiv/2001/011105-Israel.html>>; Fischer, Joschka: The Question Facing Germany: Can We Criticize Israel?, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 11.5.2002 [online] German Embassy, Washington, D.C.: Germany Info Home: Government & Politics, c2001-2006 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://www.germany.info/relaunch/politics/new/pol_fischer_ME_2002_6.htm>; Die Nahost-Krise wird ihre Lösung erzwingen – oder eskalieren, (interview s Joschkou Fischerem), Frankfurter Rundschau, 20.4.2002. [online] Frankfurter Rundschau: Archiv bei GBI-Genios c2006 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://fr-aktuell.gbi.de/webcgi?START=A20&T_FORMAT=5&DOKM=890939_FR_0&WID=12602-6000747-80062_4>

¹⁷⁷ Vládní prohlášení spolkového kancléře Gerharda Schrödera k situaci na Blízkém Východě před Spolkovým sněhem 25. dubna 2002, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 32-1/25.4.2002

¹⁷⁸ Gardner Feldman, Lily: Germany's Policy Toward Israel and the Israeli-Palestinian Conflict: Continuity and Change, s. 24-29, zde s. 26, in: Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

Norbert Blüm z CDU, rychle čelí veřejnému odsouzení za špatně zvolená slova a výroky.¹⁷⁹

Německá odpovědnost za pronásledování a vyvražďování Židů za druhé světové války a silné společenské vazby, které od založení státu Izrael a zejména od navázání diplomatických styků mezi Spolkovou republikou a Izraelem mezi těmito dvěma státy vznikly, činí izraelsko-německý vztah přirozeně ‚zvláštním‘. Na jedné straně se vyvinula síť kulturních, ekonomických a politických výměn mezi oběma národy, která se postupně zhušťuje. Na druhé straně bylo Německo donedávna spíše pasivní s ohledem na politické iniciativy, které se týkaly Blízkého Východu, protože se vyhýbalo kritice z Izraele.

Pragmatické a materiální potřeby proměnily emocionální prvek vzájemných vztahů ve formálně politický závazek. I proto se po formálním souhlasu s novými vazbami v 50. letech mohlo v německo-izraelském vztahu po další čtyři desetiletí vytvářet pozoruhodné přátelství. Německo nemá tak úzké společenské vazby s žádným jiným státem na Blízkém Východě a dokonce i ve srovnání se vztahy Německa k jiným regionům a zemím, lze tvrdit, že hustota německo-izraelských kontaktů a výměn je opravdu jedinečná – s výjimkou vztahů s Francií a v posledních letech s Polskem.¹⁸⁰

Rozsáhlá institucionalizace vazeb se v německo-izraelském vztahu objevila na vládní i společenské úrovni v mnoha zvláštních a přednostních dohodách. Téměř žádná oblast veřejné politiky nebo neveřejné součinnosti neutekla bilateralizaci. Dohoda o odškodnění (zbožím v naturáliích na dobu dvaceti let) mezi Německem a Izraelem provázala obě ekonomiky, tak jako

¹⁷⁹ Möllemann, Jürgen: Ich würde mich auch wehren, und zwar mit Gewalt, ZDF, 6.6.2002 (Archiv) [online] ZDF heute: Politik: Chronik des Antisemitismus-Streits in der FDP, c2006 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://www.heute.de/ZDFheute/inhalt/2/0,3672,185026,00.html>>

¹⁸⁰ Srov. Asseburg, Muriel: German-Israeli Relations: Achievements and Challenges for the Future, červen 2005, 5 s., zde s. 2, SWP-Working Paper FG 6, 2005/03 [online] Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik: Deutsches Institut für internationale Politik und Sicherheit, c2003 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://www.swp-berlin.org/en/common/get_document.php?asset_id=2292&PHPSESSID=b9c4e273503128cb1eee3601781d056b>; Gardner Feldman, Lily: The principle and practice of ‘reconciliation’ in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech Republic, International Affairs 75, 1999, no. 2, s. 335-356, ISSN 0020-5850, zde s. 344; Reinicke, Andreas: Die deutsch-israelischen Beziehungen, s. 58-70, zde s. 67, in: Volker Perthes: Deutsche Nahostpolitik. Interessen und Optionen, Wochenschau-Verlag 2001, 190 s., ISBN 3879200688

odškodnění jednotlivcům, ze kterých se asi 40 procent usadilo v Izraeli.¹⁸¹
Německá rozvojová pomoc Izraeli byla významná.¹⁸²

Vztahy ve vědě a technologii přemostily neveřejnou a veřejnou sféru a od konce 50. let představují dobře uváženou snahu oživit dědictví společné německo-židovské vědecké tradice. Financování a výzkumná spolupráce jsou monumentální a ve své institucionalizaci a pravidelnosti, včetně vytvoření společné Německo-izraelské komise pro výzkum a rozvoj, prakticky s ničím nesrovnatelné.¹⁸³ Vztahy v oblasti obrany se začaly rozvíjet v 50. letech, a ačkoli oficiálně skončily s navázáním diplomatických styků v roce 1965, bezpečnostní vazby přetrvaly na příklad v oblastech výcviku, zpravodajství, obchodu se zbraněmi a německé vojenské pomoci, zejména po válce v Perském zálivu na začátku 90. let.¹⁸⁴ Na nevládní úrovni existují četná spojení mezi německými a izraelskými institucemi vyššího vzdělávání. Se zapojením německé vlády a prioritou přidělenou Izraeli před Francií od 60. let doplnily mládežnické výměny soukromé kontakty mladých lidí z 50. let.¹⁸⁵ „Dvojčatění“ měst je stejně aktivní, podobně jako kontakty mezi odbory, politickými stranami a politickými základnami.¹⁸⁶

Snad jen kulturní oblast, která je hluboce prostoupena historií, se rozvíjela mnohem pomaleji než jiné oblasti. Do roku 1989 dokonce trvalo, než byly uzavřeny první dohody o kulturních výměnách (jazykových, vzdělávacích, informačních, hereckého umění, sportovních a mládeže).¹⁸⁷

¹⁸¹ Gardner Feldman, Lily: The principle and practice of 'reconciliation' in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech Republic, *International Affairs* 75, 1999, no. 2, s. 335-356, ISSN 0020-5850, zde s. 342

¹⁸² tamtéž, s. 342

¹⁸³ Detaily jsou v Nickel, Dietmar: It began in Rehovot: the start of scientific cooperation between Israel and the Federal Republic of Germany, Zurich, European Committee of the Weizmann Institute of Science, 1993, in: Gardner Feldman, Lily: The principle and practice of 'reconciliation' in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech Republic, *International Affairs* 75, 1999, no. 2, s. 335-356, ISSN 0020-5850, zde s. 342

¹⁸⁴ Gardner Feldman, Lily: The principle and practice of 'reconciliation' in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech Republic, *International Affairs* 75, 1999, no. 2, s. 335-356, ISSN 0020-5850, zde s. 342

¹⁸⁵ Detaily viz Sieben, Hermann: Jugend und Jugendarbeit in Israel. Eine Handreichung für den deutsch-israelischen Jugendaustausch, Bonn, Internationaler Jugendaustausch- und Besucherdienst der Bundesrepublik Deutschland, 1995, in: Gardner Feldman, Lily: The principle and practice of 'reconciliation' in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech Republic, *International Affairs* 75, 1999, no. 2, s. 335-356, ISSN 0020-5850, zde s. 342

¹⁸⁶ Gardner Feldman, Lily: The principle and practice of 'reconciliation' in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech Republic, *International Affairs* 75, 1999, no. 2, s. 335-356, ISSN 0020-5850, zde s. 342

¹⁸⁷ tamtéž, s. 344

Přesto kulturní vztahy pronikly už všemi poli umění a v současnosti zahrnují na příklad společné německo-izraelské konference spisovatelů se společnými svazky knih v hebrejštině a němčině i svárlivými diskuzemi.¹⁸⁸

Na rozdíl od vztahů s Francií není prostor institucionalizace vztahů s Izraelem tak široký a jeho úroveň není tak formální.¹⁸⁹ Politické vedení pracuje pravděpodobně soudržněji v německo-francouzském případě, kde jsou pravidelná setkání vrcholných představitelů zabudována do vztahu pomocí elysejské smlouvy z roku 1963, která se od roku 1988 skutečně naplňuje. V německo-izraelských vztazích nemají obdobu bilaterální rady a pravidelná setkání lídrů a ministrů, jak je předpokládá německo-francouzská smlouva.

Německý pragmatismus ve vztahu k Izraeli zahrnuje jak objektivní vypočítavost zájmů, tak vědomý filosemitismus, který umocňuje cyničnost německého vztahu k Židům. Potřeby narovnání vzájemných vztahů byly vnitřní i vztahující se k mezinárodnímu systému. Izraelci německé narážky na normalizaci vztahů odmítají a tvrdí, že širší společenský vztah mezi Německem a Izraelem nemůže být normální, i když jsou oficiální vztahy na formální úrovni rutinní.¹⁹⁰

Existuje ovšem velmi opomíjená stránka důsledku holocaustu. Krvavý konflikt na Blízkém Východě, který trvá bezmála již šedesát let, má nepopíratelně německé a tím i evropské kořeny. Je to holocaust, který přinesl již šedesát let trvající utrpení Palestinců. Bez holocaustu by se Izrael necítil oprávněn k zajištění své existence tak tvrdošíjně porušovat lidská práva Palestinců nebo Libanonců. A bez holocaustu by Izrael nedostal tak bezvýhradnou politickou podporu a materiální pomoc od USA nebo Německa.

Není to tedy jen Izrael, který má právo od Německa (a ostatních evropských států) požadovat mimořádnou pozornost a podporu. Němci a

¹⁸⁸ Pro kulturní vztahy viz Hoffman, Hilmar: Building trust: the Goethe Institutes in Israel, in: Romberg and Lichtenstein, eds, Thirty years of diplomatic relations; Eylon, Lily: ein Weg zum gegenseitigen Verständnis. Kulturelle Beziehungen zwischen Deutschland und Israel, in: Giordano, ed., Deutschland und Israel; Gal-Ed, Efrat/ Christoph Meckel, eds: Der Vogel fährt empor als kleiner Rauch, Göttingen, Seidl Verlag, 1995; all in: Gardner Feldman, Lily: The principle and practice of 'reconciliation' in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech Republic, International Affairs 75, 1999, no. 2, s. 335-356, ISSN 0020-5850, zde s. 343

¹⁸⁹ Gardner Feldman, Lily: The principle and practice of 'reconciliation' in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech Republic, International Affairs 75, 1999, no. 2, s. 335-356, ISSN 0020-5850, zde s. 343, 355

¹⁹⁰ Gardner Feldman, Lily: The principle and practice of 'reconciliation' in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech Republic, International Affairs 75, č. 2 (1999), s. 335-356, zde s. 342

Evropané mají spoluodpovědnost za existenci Izraele, ale zároveň také spoluodpovědnost za životní podmínky a budoucnost palestinského národa. Německý filosemitismus, tak jako antisemitismus, neumožňuje diferencovaný pohled na realitu blízkovýchodního konfliktu. Společně s nevysloveným zákazem otevřené kritiky izraelských rozhodnutí navíc v Německu paradoxně posiluje antisemitismus, místo aby ho zeslaboval. Každý nový útok na izraelské civilisty, každé nové porušení příměří izraelskou armádou či vládou, dodává v Německu munici oběma táborům, pro i proti Izraeli.

Z tohoto racionálního úhlu pohledu by výlučnost německého ‚zvláštního‘ vztahu s Izraelem tedy měla být přehodnocena. Německo-izraelské vztahy ale nemohou být čistě racionální a neutrální. S ohledem na očekávané reakce z Izraele si němečtí politici nemohou takový krok dovolit. Jakékoli přehodnocení nebo dokonce zpochybnění ‚zvláštního‘ vztahu s Izraelem, by stále výrazně poškodilo německo-izraelské vztahy a mělo negativní dopad na mezinárodní postavení Spolkové republiky. Mezinárodní vazby jsou pro formování německé zahraniční politiky důležité a další část této práce proto analyzuje blízkovýchodní politiku Spolkové republiky na základě zapojení Německa do mezinárodního systému.

3.3 Zakotvení německé blízkovýchodní politiky v mezinárodním systému

Spolková republika podporuje silněji než Francie, Velká Británie a Spojené státy zakládání nových mezinárodních institucí, podřizuje se světovým a regionálním organizacím a respektuje pravidlo kolektivních rozhodnutí.¹⁹¹ V letech rozdělení a závislosti na západních spojencích se různé spolkové vlády naučily, že mohou působit větším vlivem, když přijmou integrační vazby a získanou důvěru využijí k tomu, aby partnery získaly k zohlednění německých zájmů.¹⁹² Všechny spolkové vlády, jedno jaké politické barvy, se snažily aktivně spoluúčinkovat v mezinárodních

¹⁹¹ Haftendorn, Helga: Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000, Dva, Stuttgart 2001, 536 s., ISBN 3421052190, s. 431

¹⁹² Srov. Knapp, Manfred: Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland, s. 137-174, zde s. 149, in: Knapp, Manfred/Gert Krell (Hrsg.): Einführung in die Internationale Politik, Oldenbourg, München/Wien 1991, s. 417, ISBN 3-486-21865-4; Haftendorn, Helga: Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000, Dva, Stuttgart 2001, 536 s., ISBN 3421052190, s. 431

institucích. Mezinárodní vazby nutily Německo k ohledům na zájmy partnerů a ukládaly spolkovým vládám rozmanité závazky, zároveň jim však nabízely možnosti podílet se na formování mezinárodní politiky.¹⁹³

Spojení se Spolkovou republikou bylo pro Američany za podmínek studené války strategicky důležité a Washington by se tohoto spojení nevzdal.¹⁹⁴ Cesta do Evropy značila jeden směr, na který se mladá Spolková republika soustředila, transatlantické spojení druhý směr, na který byla její politika od začátku nasměrována.¹⁹⁵ Konflikt priorit politiky, která se orientovala spíše na spolupráci s Paříží nebo na úzkou součinnost s Washingtonem, se tedy stal charakteristikou součástí zahraniční politiky Spolkové republiky.¹⁹⁶

Německou zahraniční politiku vytváří a ovlivňuje kontinuita i spolehlivost a předvídatelnost (Berechenbarkeit).¹⁹⁷ Blízkovýchodní politika Spolkové republiky se dnes jako i dříve vyznačuje tím, že je na jedné straně „německou politikou na území států Blízkého Východu“¹⁹⁸, na druhé straně potom výrazem vazby Spolkové republiky na Spojené státy americké a zároveň evropské partnery. Všechny tři aspekty se občas vzájemně střetávají.

3.3.1 Role Spojených států amerických

Transatlantické spojení zaručovalo napojení bezpečnosti Spolkové republiky na bezpečnost Ameriky. Pokud Spolková republika nechtěla riskovat toto napojení a nechtěla přijít o ochranu ze strany USA, musela se

¹⁹³ Haftendorn, Helga: Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000, Dva, Stuttgart 2001, 536 s., ISBN 3421052190, s. 457-458

¹⁹⁴ Czempiel, Ernst-Otto: Die USA und Westeuropa: Asymmetrie, Interdependenz, Kooperation, s. 80-103, zde s. 82, in: Knapp, Manfred/Gert Krell (Hrsg.): Einführung in die Internationale Politik, Oldenbourg, München/Wien 1991, s. 417, ISBN 3-486-21865-4

¹⁹⁵ Knapp, Manfred: Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland, s. 137-174, s. 149, in: Knapp, Manfred/Gert Krell (Hrsg.): Einführung in die Internationale Politik, Oldenbourg, München/Wien 1991, s. 417, ISBN 3-486-21865-4

¹⁹⁶ Hacke, Christian: Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Weltmacht wider Willen?, Propyläen, Berlin 1997 (Aktualisierte Ausgabe), s. 605, ISBN 3-548-26512-X, s. 81

¹⁹⁷ Haftendorn, Helga: Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000, Dva, Stuttgart 2001, 536 s., ISBN 3421052190, s. 388

¹⁹⁸ Büttner, Friedemann/ Peter Hünseler: Die politischen Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und den arabischen Staaten. Entwicklung, Stand und Perspektiven, in: Kaiser, Karl/Udo Steinbach (Hrsg.): Deutsch-Arabische Beziehungen, Bestimmungsfaktoren und Probleme einer Neuorientierung, München 1981, s. 109-152 (118), in: Perthes, Volker: Die Beziehungen zur arabischen Welt, s. 99-109, zde s. 100, in: Volkers Perthes (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s. ISBN 3-87902-068-8

přizpůsobovat americké mocnosti. Bezpečnost Spolkové republiky byla vzhledem k bezprostřední poloze Německa na „frontové linii“ mezi oběma bloky a vzhledem k nedobudovanému Bundeswehru ve vysoké míře závislá na Spojených státech.¹⁹⁹

Spojené státy od Spolkové republiky očekávaly politickou podporu a ohledy, které nebyly vždy v souladu s hospodářskými zájmy Německa. Když během jomkipurské války v roce 1973 zatížila americká vojenská podpora Izraele vztahy Spojených států k arabským státům, distancovala se Spolková republika od této akce a riskovala tím rozladění německo-amerických vztahů.²⁰⁰

Zvláštní vztah mezi USA a Izraelem je rozhodujícím faktorem, který velkou měrou určuje roli dalších hráčů na Blízkém Východě. To platí také pro německou roli, která je velmi závislá na rámci americké diplomacie k Izraeli. V podstatě jedině Spojené státy mohou Izrael přimět, aby se podílel na vyjednáváních o blízkovýchodním mírovém procesu. Již od počátku svých styků s Izraelem a zahájení dodávek zbraní Izraeli v období let 1957–1965 i dále po příchodu amerických mírových návrhů v následujících třech desetiletích chápala Spolková republika potřebu udržet Spojené státy zapojené do blízkovýchodního mírového procesu, aniž by jim byla přenechána úplně veškerá moc.²⁰¹

Spojené státy jsou od konce druhé světové války se svou dvojitou rolí – jako ochránce Izraele a jako prostředník mezi stranami blízkovýchodního konfliktu – bezpochyby nejdůležitějším mimoregionálním hráčem na Blízkém Východě a v důsledku toho změna přístupu k regionu Bushovou administrativou ovlivnila i další mimoregionální a regionální hráče.²⁰² V tomto ohledu navazovala i změna Německa od pasivního k aktivnímu hráči

¹⁹⁹ Haftendorn, Helga: Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000, Dva, Stuttgart 2001, 536 s., ISBN 3421052190, s. 94

²⁰⁰ tamtéž, s. 239

²⁰¹ Gardner Feldman, Lily: Germany's Policy Toward Israel and the Israeli-Palestinian Conflict: Continuity and Change, s. 24-29, zde s. 27, in: Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

²⁰² Kaim, Markus/ Oliver Lembcke: The German Role in the Middle East: High Time for a Check Up, s. 16-23, zde s. 21, Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

na Blízkém Východě přímo na přechod od Clintonova silného závazku k blízkovýchodnímu mírovému procesu k Bushově nechuti k pokračujícímu americkému angažmá. Období přelomu tisíciletí nebylo pro žádnou ze zúčastněných stran obzvlášť úspěšné – ani pro USA, ani pro německou nebo jiné evropské vlády a samozřejmě také ne pro strany konfliktu.

Administrativa George Bushe ml. zvolila nejprve mnohem pasivnější politiku než její předchůdce.²⁰³ Tato politika v podstatě podmínila novou americkou mírovou iniciativu nejdříve domluvenou ústní dohodou mezi stranami konfliktu k ukončení každodenního násilí. V důsledku toho se Spojené státy jako zprostředkovatel – ale ne jako ochránce Izraele - začaly stahovat, čím více se stupňovalo násilí na Blízkém Východě.²⁰⁴

Přesto, když vyjednával Fischer v červnu 2001 mezi Šaronem a Arafatem, byl neustále v kontaktu se Spojenými státy a zdůrazňoval, že Spojené státy jsou s ohledem na bezpečnost regionu „rozhodujícím faktorem“.²⁰⁵ Podobně na další návštěvě Fischer zdůraznil, že německá role musí být vnímána v souvislosti s kroky Evropské unie a Spojených států.²⁰⁶

Ačkoli Bushova administrativa zaměřila už před 11. zářím 2001 svou pozornost na Perský záliv²⁰⁷, zatímco blízkovýchodní politika se stala částí celkové irácké strategie, ukázalo se být stále sílící násilí na Blízkém Východě jedním z hlavních faktorů, které brání Spojeným státům pohnout s jejich politikou v Iráku.²⁰⁸ Proto se Washington musel vrátit i na Blízký Východ a zvýšit své diplomatické snahy, které stále nabízejí i nové příležitosti pro konstruktivní roli jiných hráčů včetně Německa.

²⁰³ Hubel, Helmut/ Markus Kaim: Wenig neue Akzente. Die zurückhaltende Nahost-Politik von Bush jr., s. 39-46, zde s. 41-42, in: Internationale Politik, 2001, no. 8

²⁰⁴ Kaim, Markus/ Oliver Lembcke: The German Role in the Middle East: High Time for a Check Up, s. 16-23, zde s. 21, Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

²⁰⁵ Gardner Feldman, Lily: Germany's Policy Toward Israel and the Israeli-Palestinian Conflict: Continuity and Change, s. 24-29, zde s. 27, in: Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

²⁰⁶ tamtéž, s. 27

²⁰⁷ Hubel, Helmut/ Markus Kaim: Wenig neue Akzente. Die zurückhaltende Nahost-Politik von Bush jr., s. 39-46, zde s. 41-42, in: Internationale Politik, 2001, no. 8

²⁰⁸ Kleine Brockhoff, Thomas: Die Operation gegen Saddam zögert sich, (interview s Zbigniewem Brzezinskim). Die Zeit [online] 11.4.2002, no. 16 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://www.zeit.de/archiv/2002/16/200216_interview.s.18.xml>

Podobně jako ostatní Evropané sice i Fischer po 11. září 2001 shledal Bushovu formulaci „osa zla“ za nešťastnou a zdůraznil, že „spojenci nejsou satelity“.²⁰⁹ Kancléř Schröder zároveň pokračoval v politice, která podmiňovala německou podporu americkému útoku proti Iráku schválením této akce v OSN²¹⁰, ale Fischerova pozice zdůrazňující nutnost zapojení USA do mírového procesu nebyla pozměněna ani těmito neshodami v transatlantickém vztahu. Bez ohledu na neshody s Američany v otázce přístupu k Iráku vnímalo totiž Německo – podobně jako většina Evropské unie – roli Spojených států na Blízkém Východě jako nenahraditelnou.²¹¹

3.3.2 Evropská pozice v blízkovýchodním konfliktu

Integrace do západní Evropy byla vedle transatlantického spojení od konce druhé světové války základem zahraniční politiky Spolkové republiky.²¹² V důsledku svého strategického významu za studené války a své rostoucí hospodářské síly byla Spolková republika od poloviny padesátých let schopna společně se svými partnery hledat řešení, která by v Evropě nezáškodila žádnému státu.²¹³ Bylo zároveň jasné, že pokrok v evropské politice bude možný jedině tehdy, když budou Spolková republika a Francie úzce spolupracovat.²¹⁴ V zahraniční a bezpečnostní politice nebyl soulad s Francií možný, protože by se tím Bonn postavil do protikladu k USA. Vzhledem ke

²⁰⁹ Wir sind keine Satelliten, (interview s Joschkou Fischerem). Die Welt [online] 12.2.2002 [cit. 7.1.2007]
Dostupný z WWW: <<http://www.welt.de/data/2002/02/12/401158.html?s=2>>

²¹⁰ Srov. Busse, Nikolas: Die Entfremdung vom wichtigsten Verbündeten. Rot-Grün und Amerika, s. 19-33, zde s. 27-31, in: Maull, Hanns W. (Hg.): Deutschland im Abseits? Rot-grüne Außenpolitik 1998-2003, Nomos Verlag, Baden-Baden 2003, 193 s. ISBN 3-8329-0180-9; Harnisch, Sebastian: Deutsche Sicherheits- und Verteidigungspolitik auf dem Prüfstand: Die Nonproliferationspolitik gegenüber dem Irak, s. 173-200, in: Harnisch, Sebastian/Christos Katsioulis/Overhaus, Marco (Hrsg.): Deutsche Sicherheitspolitik. Eine Bilanz der Regierung Schröder, Nomos Verlag, Baden Baden 2004, 267 s., ISBN 3-8329-0689-4; Kennedy, Craig/ Marshall M. Bouton: Die wahre Kluft im transatlantischen Verhältnis, s. 45-52, zde s. 47, in: Internationale Politik, 2002, no. 11

²¹¹ Gardner Feldman, Lily: Germany's Policy Toward Israel and the Israeli-Palestinian Conflict: Continuity and Change, s. 24-29, zde s. 28, in: Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

²¹² Knapp, Manfred: Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland, s. 137-174, zde s. 146, 154-156, in: Knapp, Manfred/Gert Krell (Hrsg.): Einführung in die Internationale Politik, Oldenbourg, München/Wien 1991, s. 417, ISBN 3-486-21865-4

²¹³ Haftendorn, Helga: Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000, Dva, Stuttgart 2001, 536 s., ISBN 3421052190, s. 92

²¹⁴ tamtéž, s. 93

svému exponovanému postavení se Spolková republika nemohla zřici vojenské ochrany NATO a Spojených států.²¹⁵

Překonání studené války mělo za následek uvolnění do té doby nehybného uspořádání mezinárodního systému.²¹⁶ Hlavním přáním Francie po pádu berlínské zdi bylo zapojit znovusjednocené Německo do evropského rámce. Francouzská vláda se prosadila politickým argumentem, že Německo musí být neodvolatelně integrováno do stále silnější Evropy.²¹⁷

Omezená transparentnost rozhodujícího procesu a chybějící možnosti kontroly evropských institucí stavěly Evropskou unii před rostoucí problém legitimacy. Politické změny v Evropě a ve světě nakonec ukázaly neschopnost Evropských společenství jednat politicky jednotně.²¹⁸ Zajištění politické akceschopnosti EU získalo na zvláštní naléhavosti, když se během války v Zálivu ukázalo, že Evropané nejsou schopni řešit vzniklou situaci samostatně. Proti návrhu většiny ministrů zahraničí států EU, aby se posílily kompetence společenství v zahraniční a bezpečnostní politice, vznesla ovšem námitku britská vláda. Ta zastávala názor, že bezpečnostní politika je výhradně záležitostí NATO. Bonn ale trval na tom, že se hospodářská, měnová i politická unie musí realizovat časově paralelně.²¹⁹

Spolková republika potřebovala evropský rámec pro koordinaci své zahraniční a bezpečnostní politiky, protože v něm měla větší možnosti prosazovat své zájmy, než když se spoléhala jen sama na sebe. To platilo jednak vůči nadále silné pozici USA, ale i se zřetelem na pokračující obavy evropských sousedů z příliš silného Německa. Z německého pohledu záležel úspěch hospodářské a měnové unie na tom, zda se vytvoří silné politické

²¹⁵ Knapp, Manfred: Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland, s. 137-174, zde s. 151, in: Knapp, Manfred/Gert Krell (Hrsg.): Einführung in die Internationale Politik, Oldenbourg, München/Wien 1991, s. 417, ISBN 3-486-21865-4

²¹⁶ Haftendorn, Helga: Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000, Dva, Stuttgart 2001, 536 s., ISBN 3421052190, s. 315

²¹⁷ Michael Stürmer: Deutsche Interessen, s. 39-62, zde s. 55, in: Kaiser, Karl/Hanns W. Maull (Hrsg.): Deutschlands neue Außenpolitik, Band 1 - Grundlagen, Oldenbourg, München 1994, s. 206, ISBN 3-486-56064-6

²¹⁸ Haftendorn, Helga: Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000, Dva, Stuttgart 2001, 536 s., ISBN 3421052190, s. 316

²¹⁹ Hacke, Christian: Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Weltmacht wider Willen?, Propyläen, Berlin 1997 (Aktualisierte Ausgabe), s. 605, ISBN 3-548-26512-X, s. 384-385

institute, které zajistí harmonizaci národních hospodářských, finančních a sociálních politik.²²⁰

Oslabení akceschopnosti na národní úrovni vedlo k posílení regionální a funkcionální integrace. V kontextu evropské integrace může Německo společně se svými partnery kontrolovat a formovat struktury vzájemného propojení, které v Evropě postupně vznikly. A dále tento proces podporuje kolektivní sílu Evropy, která tak má možnost posílit svůj vliv na mezinárodní dění.²²¹

Evropská unie jako celek je v současnosti největší obchodní a hlavní hospodářský, vědecký a výzkumný partner Izraele.²²² Je také hlavním hospodářským a politickým partnerem Libanonu, Sýrie, Jordánska a Egypta.²²³ Všechny země v regionu, jejichž základní bezpečnost je dotčena, sice nejdříve hledí k Washingtonu, ale hospodářsky je region spojen převážně s Evropou, která proto nese důležitou spoluodpovědnost za jeho blahobyt a nepřímo i stabilitu. Na tuto skutečnost reagovala Evropská středomořská politika a rozsáhlým nasazením barcelonského procesu se s jižními a východními státy Středomoří pokusila a (bohužel zatím ne příliš efektivně) stále pokouší vylepšit i otázky netradičních bezpečnostních problémů a bezpečnostní politiky v užším smyslu.²²⁴

Německo ve své poválečné historii programově přizpůsobovalo svůj veřejný postoj k izraelsko-palestinskému konfliktu evropskému rámci, ale zároveň omezovalo společnou evropskou pozici a politiku, když byly vysloveně proti-izraelské.²²⁵ Role Evropské unie v blízkovýchodním mírovém procesu přitom s časem postupně vzrůstala.

Německý vliv na společný evropský přístup a stoupající zájem Evropské unie o dění na Blízkém Východě dobře charakterizují některé z deklamací

²²⁰ Haftendorn, Helga: Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000, Dva, Stuttgart 2001, 536 s., ISBN 3421052190, s. 319

²²¹ tamtéž, s. 430

²²² The EU's relations with Israel, duben 2006 [online], Evropská společenství c1995-2007 [cit. 7.1.2007] Europa: European Commission: European Union in the World: External Relations. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/comm/external_relations/israel/intro/index.htm>

²²³ tamtéž

²²⁴ tamtéž

²²⁵ Gardner Feldman, Lily: Germany's Policy Toward Israel and the Israeli-Palestinian Conflict: Continuity and Change, s. 24-29, zde s. 26, in: Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

Evropské unie, které jsou považovány za jisté milníky v mírovém procesu a ve vývoji vztahů ke stranám blízkovýchodního konfliktu. Mezi ně patří především:

- Benátská deklarace z 13. června 1980, která stanovila „právo na existenci a bezpečnost všech států v regionu, včetně Izraele, a spravedlnost pro všechny národy, což předpokládá uznání legitimních práv palestinského lidu“.²²⁶
- Essenská deklarace, která přinesla za německého předsednictví Evropské unii v prosinci 1994 prohlášení, že by Izrael měl mít zvláštní status ve vztazích k Evropské unii na základě reciprocity a vzájemného zájmu.²²⁷
- Berlínská deklarace z 24. března 1999, kdy Německo opět předsedalo Evropské unii, která uvedla představu realizovatelného palestinského státu tvrzením, že „Evropská unie je přesvědčena, že vytvoření demokratického, životaschopného a mírového suverénního palestinského státu na základě existujících smluv a prostřednictvím jednání by bylo nejlepší zárukou izraelské bezpečnosti a přijetí Izraele jako rovného partnera do regionu“.²²⁸
- A konečně sevillská deklarace z 22. června 2002, která o očekávaném řešení konfliktu jednoznačně uvádí: „Urovnání může být dosaženo vyjednáváním a jen vyjednáváním. Cílem je ukončení okupace a brzké založení demokratického, životaschopného, mírového a suverénního státu Palestina na základě hranic z roku 1967, pokud by to bylo nutné, tak s menšími úpravami odsouhlasenými oběma stranami. Konečným výsledkem by měly být dva státy existující bok po boku v rámci bezpečných a uznaných hranic s normálními vztahy se svými sousedy. V tomto kontextu by mělo být nalezeno spravedlivé řešení otázky

²²⁶ The EU and the Middle East Peace Process, prosinec 2005 [online] Evropská společenství c1995-2007 [cit. 7.1.2007] Europa: European Commission: European Union in the World: External Relations. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/comm/external_relations/mepp/index.htm>

²²⁷ Schlußfolgerungen des Europäischen Rates der Staats- und Regierungschefs in Essen am 9. und 10. Dezember 1994, in: Internationale Politik, leden 1995, no. 1, s. 83-108, zde s. 91

²²⁸ The EU and the Middle East Peace Process, prosinec 2005 [online] Evropská společenství c1995-2007 [cit. 7.1.2007] Europa: European Commission: European Union in the World: External Relations. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/comm/external_relations/mepp/index.htm>

Jeruzaléma a spravedlivé, životaschopné a odsouhlasené řešení problému palestinských uprchlíků.“²²⁹

Německo se tedy na cestě od benátské deklarace v roce 1980 přes berlínskou deklaraci z roku 1999 k sevillské deklaraci z června 2002 na politické úrovni vždy podílelo na výzvách Evropského společenství k vytvoření palestinského státu, k akceptování Státu Izrael ze strany Arabů a Palestinců, ke stažení Izraele z teritorií okupovaných od roku 1967, k ukončení izraelské osidlovací politiky a zastavení násilí. V několika posledních letech Německo podporovalo snahy zacílené na deeskalaci a modus vivendi, což mimo jiné zahrnovalo i tzv. Mitchellovu zprávu²³⁰ a Tenetův pracovní plán²³¹, a na konferenci ministrů zahraničních věcí států EU a Středozeří v roce 2002 ve Valencii také saudský mírový návrh.²³²

Ovšem i nyní Německo určilo limity evropských cílů. Védřinův návrh na okamžité uznání palestinského státu a paralelní volby na okupovaných teritoriích narazil na odpor Fischera, který vycházel z toho, že proces musí být postupnější.²³³ Okamžité uznání státnosti a volby by podle Fischera jen hrály do rukou extrémistům. Spíše jako způsob, jak posoudit palestinský postoj, navrhl Fischer referendum o mírovém procesu, uznání Izraele a ukončení palestinského povstání.

Ačkoli barcelonská deklarace z března 2002 volá po stažení izraelských vojenských sil z území pod palestinskou samosprávou, uznává zároveň netypicky právo Izraele „bojovat s terorismem“.²³⁴ Není překvapující, že Německo dále ovlivnilo formu evropské kritiky k Izraeli, když nebyly

²²⁹ The EU and the Middle East Peace Process, prosinec 2005 [online] Evropská společenství c1995-2007

[cit.7.1.2007] Europa: European Commision: European Union in the World: External Relations.

Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/comm/external_relations/mepp/index.htm>

²³⁰ Sharm el-Sheikh Fact-Finding Committee, Washington, DC, über: <<http://www.meridian.org/sheikh.htm>>; překlad z angličtiny, in: Bericht des Scharm-el-Scheich-Untersuchungsausschusses (Mitchell-Bericht), vorgelegt am 30. April 2001, in: Internationale Politik, srpen 2001, no. 8, s. 105-109

²³¹ Israelische Botschaft, Berlin; © *Ha'aretz*, 15.6.2001; překlad z angličtiny, in: Waffenstillstandsplan für den Nahen Osten, vorgelegt vom Direktor der amerikanischen Central Intelligence Agency (CIA), George Tenet, am 14. Juni 2001, in: Internationale Politik, srpen 2001, no. 8, s. 120-122

²³² Projev spolkového ministra zahraničí Joschky Fischera o situaci na Blízkém Východě před Spolkovým sněmem 25. dubna 2002 v Berlíně, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 32-2/25.4.2002

²³³ Projev spolkového ministra zahraničí Joschky Fischera k situaci na Blízkém Východě před Spolkovým sněmem 25. dubna 2002, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 32-2/25.4.2002

²³⁴ Barcelona Declaration on the Middle East, 16.3.2002, Ref. CL02-007EN [online] Rada Evropské unie [31.12.2006] Evropská společenství c1995-2007 [cit. 7.1.2007] Europe: European Union in the World: European Union @ United Nations: Relevant EU Headquarters policies and declarations: peace & security. Dostupný z WWW: <http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_1228_en.htm>

uplatněny ekonomické sankce proti Izraeli, ačkoli se o nich v EU (a v některých německých kruzích, na příklad Karl Lamers) hodně debatovalo. Fischer, a také Schröder, byli proti ekonomickým sankcím proti židovskému státu.²³⁵

Evropská unie je největším dárce pomoci pro Palestince a Agenturu OSN pro pomoc a práci ve prospěch palestinských uprchlíků na Blízkém Východě (UNRWA).²³⁶ Od začátku druhé intifády v září 2000 podpora Evropské unie odrážela směsici mimořádné nouzové pomoci, více střednědobých opatření k vytváření institucí a snahy podporovat dále reformní proces.²³⁷ V tomto kontextu vedly podmínky spojené s finančními subvencemi Evropské unie k poměrnému vylepšení managementu veřejných financí palestinské samosprávy.

Unie je také intenzivně zapojena do mezinárodních a místních koordinačních struktur dárce a do místní koordinace v otázkách volební reformy, finanční odpovědnosti, reformy soudů a humanitární asistence.²³⁸ Spolupracuje s Palestinci, aby došlo k pokroku reformních plánů, aby kontrolovala jejich provádění, a aby upřesnila přesné standardy a překážky, které reformy zdržují. Komise společně s předsednickou zemí EU hraje hlavní roli ve spojené komisi mezinárodních dárce pomoci palestinské samosprávě vytvořené jen pro tento účel a v konferenci mezinárodních dárce pomoci pro mírový proces.²³⁹

Evropská komise se plně váže k formulaci a uplatňování Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU a podporuje evropskou pozici v blízkovýchodním mírovém procesu prostřednictvím své účasti v tzv. Kvartetu (skládajícího se z USA, OSN, Ruska a EU) na úrovni ministrů a

²³⁵ Srov. Vládní prohlášení spolkového kancléře Gerharda Schrödera k situaci na Blízkém Východě před Spolkovým sněmem 25. dubna 2002, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 32-1/25.4.2002; Projev spolkového ministra zahraničí Joschky Fischera k situaci na Blízkém Východě před Spolkovým sněmem 25. dubna 2002, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 32-2/25.4.2002

²³⁶ The EU's relations with West Bank and Gaza Strip, říjen 2006 [online] Evropská společenství c1995-2007 [cit.7.1.2007] Europa: European Commission: European Union in the World: External Relations. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/comm/external_relations/gaza/intro/index.htm>

²³⁷ tamtéž

²³⁸ tamtéž

²³⁹ The EU's relations with Israel, duben 2006 [online], Evropská společenství c1995-2007 [cit. 7.1.2007] Europa: European Commission: European Union in the World: External Relations. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/comm/external_relations/israel/intro/index.htm>

expertů a prostřednictvím svých snah o prosazování úplného uskutečnění „road map“.²⁴⁰

V červnu 2000 navíc Evropská rada přijala tzv. Společnou strategii pro středomoří²⁴¹, ve které sama sebe zavázala k podporování veškerých snah uzavřít a realizovat mírové dohody, a ke zvážení toho, jakým způsobem by barcelonský proces nejlépe mohl přispět ke stabilitě na Blízkém Východě. Na základě těchto směrnic a Společné strategie přijímá Rada pro obecné záležitosti a vnější vztahy (GAERC) pravidelně závěry blízkovýchodního mírového procesu a může také přijmout společné postoje a společné akce.²⁴²

Celkově lze však říci, že EU trpí třemi základními deficity při uplatňování aktivní role na Blízkém Východě:

Za prvé, Evropa a v jejím rámci i Německo může v důsledku nedostatku konkrétních možností ovlivňovat blízkovýchodní konflikt jen omezeně. Evropská politika s ohledem na tento region je formována nejednotně.²⁴³ Společné zahraniční a bezpečnostní politice dominují národní zájmy členských států, které často brání společné a koherentní politice. Francie a skandinávské země prosazují více proarabskou politiku, která se pokouší vyvážit proizraelský přístup USA.²⁴⁴ Na druhé straně Británie velmi podporuje stanovisko Spojených států, zejména s ohledem na oblast Perského zálivu.²⁴⁵ Obecně se dá říct, že se menšina evropských států přiklání k britsko-americké pozici a většina k francouzské. Pokud jsou stálí členové

²⁴⁰ tamtéž

²⁴¹ Common Strategy of the European Council of 19 June 2000 on the Mediterranean region (2000/458/CFSP) [online] Official Journal of the European Communities, 22.7.2000 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/comm/external_relations/euromed/common_strategy_med_en.pdf>

²⁴² The EU and the Middle East Peace Process, prosinec 2005 [online] Evropská společenství c1995-2007 [cit. 7.1.2007] Europa: European Commission: European Union in the World: External Relations. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/comm/external_relations/mepp/index.htm>

²⁴³ Christian, Schmidt: Friedensstifter zweiter Wahl? Die Rolle der Europäer im Nahen Osten, in: Internationale Politik, srpen 2001, no. 8, s. 47-52

²⁴⁴ Viz rozhovor o francouzské blízkovýchodní politice, Hubel, Helmut: Frankreich als Vermittler in Nahost?, in: Rill, (Ed.) (2000): Deutschland und Frankreich: Gemeinsame Zukunftsfragen (Argumente und Materialien zum Zeitgeschehen 21), München, s. 91-99, in: Kaim, Markus/ Oliver Lembcke: The German Role in the Middle East: High Time for a Check Up, s. 16-23, zde s. 20, Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

²⁴⁵ Viz Karp, Jonathan/ Marc Champion: Blair's Visit to Israel Stresses His Role in Mideast as a US Envoy of Sorts, in: Wall Street Journal Europe, 1.11.2001, in: BerndKaim, Markus/ Oliver Lembcke: The German Role in the Middle East: High Time for a Check Up, s. 16-23, zde s. 20, Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

Francie a Velká Británie rozdílného mínění, nemůže Spolková republika, ani Evropská unie celkově uplatnit svůj hlas ve sporných otázkách přesvědčivě, jelikož Německo není stálým členem Rady bezpečnosti OSN. Tyto odlišné postoje vedou k rozdílným přístupům členských států EU vůči blízkovýchodnímu mírovému procesu, zejména v otázce, zda by uznání palestinského státu mělo být začátkem (jak si to představoval francouzský ministr zahraničí Védrine)²⁴⁶ nebo koncem (podle Fischera a nebo Strawa) takového procesu.²⁴⁷ Politika Evropské unie tak ve výsledku často prezentuje nejmenšího společného jmenovatele. Pro jednotnou evropskou politiku vůči blízkovýchodnímu regionu, bez které není koherentní evropská politika vůbec možná, musí být tedy ještě odveden značný kus vnitroevropské práce.

Za druhé, angažmá Evropské unie se často setkává se skepsí Izraelců.²⁴⁸ Od zveřejnění první deklarační týkající se izraelsko-palestinského konfliktu v roce 1980 bylo Evropské společenství vnímáno izraelskými vládami jako „proarabské“. A toto vnímání je stále přizívováno různými kroky Evropské unie, jako např. během belgického předsednictví Radě Evropské Unie v druhé polovině roku 2001, když byl v Bruselu zahájen soudní proces proti ministerskému předsedovi Šaronovi, který se týkal možného porušování lidských práv během libanonské války roku 1982.

Za třetí, a částečně jako důsledek prvních dvou deficitů, postrádá EU trvalý politický závazek na Blízkém Východě. Ačkoli arabský svět a Palestinci požadují silnější účast EU na Blízkém Východě, příliš často se ukázalo, že to z jejich strany byl během vyjednávání především neúspěšný pokus o zvětšení nátlaku na Spojené státy a Izrael.²⁴⁹

²⁴⁶ Viz článek od francouzského ministra zahraničí Huberta Védryna: *Israelis, Palestiniens, il faut bouger!*, in: *Le Monde*, 23.10.2001, in: Bernd Kaim, Markus/ Oliver Lembcke: *The German Role in the Middle East: High Time for a Check Up*, s. 16-23, zde s. 20, Overhaus, Marco u. Co.: *German Foreign Policy and The Middle East Conflict*, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

²⁴⁷ Bacia, Horst: *Auf dem Beifahrersitz. Die Rolle der Europäischen Union im Nahost-Konflikt*, 18.3.2002 *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, [online] [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://fazarchiv.faz.net/webcgi?START=A20&DOKM=827497_FAZ_0&WID=18563-3020627-30602_2>

²⁴⁸ Kaim, Markus/ Oliver Lembcke: *The German Role in the Middle East: High Time for a Check Up*, s. 16-23, zde s. 20, in: Overhaus, Marco u. Co.: *German Foreign Policy and The Middle East Conflict*, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

²⁴⁹ tamtéž, s. 21

V součtu tyto tři aspekty blízkovýchodní politiky EU společně posilují určitý druh začarovaného kruhu: EU nemá konzistentní blízkovýchodní politiku a je chápána spíše jako proarabský a propalestinský stoupenec, ale v důsledku své nekonzistentní politiky není schopna podporovat arabskou a palestinskou pozici, alespoň ne bez Spojených států. Tento druh závislosti na Washingtonu vede nakonec k ještě většímu nedostatku společné blízkovýchodní politiky EU.

3.3.3 Perspektivy německé zahraniční politiky na Blízkém Východě

Projev německé vůle hrát aktivnější roli se za rudo-zelené vlády odrazil ve Fischerově sedmibodovém „idea paper“.²⁵⁰ Fischer v něm důkladně shrnul existující mírové plány a zdůraznil:

1. potřebu vyrovnané pozice vzájemného uznání státnosti mezi Izraelem a Palestinci s požadavkem nahrazení Jásira Arafata mezinárodně uznaným ministerským předsedou,
2. zaručenou roli pro tzv. „kvartet“ EU, USA, Ruská federace a OSN, která by zároveň dohlížela na právně-státní a demokratické reformy na palestinské straně a na mezinárodní mírovou konferenci.
3. Fischer navázal na své předcházející odpovědi francouzskému ministrovi zahraničí Védřinovi, ve kterých odmítl okamžité uznání palestinského státu a paralelní volby na okupovaných územích, a navrhl provizorní palestinský stát, dokud během dvou let nebude vyjednáán konečný statut. Podle Fischerovy představy mělo být uspořádáno referendum o mírovém procesu, uznání Izraele a ukončení palestinského povstání.²⁵¹

²⁵⁰ Srov. Projev spolkového ministra zahraničí Joschky Fischera o situaci na Blízkém Východě před Spolkovým sněmem 25. dubna 2002 v Berlíně, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 32-2/25.4.2002; Janes, Jackson: Fischer's „Idea Paper“ for the Middle East, [online] Washington: American Institute for Contemporary German Studies (AICGS), The Johns Hopkins University [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://www.aicgs.org/analysis/at-issue/ai-fischeridea.aspx>>

²⁵¹ Maull, Hanns W.: Die deutsche Nahostpolitik: Gescheiterte Ambitionen, s. 121-131, zde s. 126, in: Maull, Hanns W. (Hg.): Deutschland im Abseits? Rot-grüne Außenpolitik 1998-2003, Nomos Verlag, Baden-Baden 2003, s. 193. ISBN 3-8329-0180-9

V souvislosti s eskalací násilí mezi Palestinci a Izraelci znovu vyšla najevo strukturální asymetrie těchto dvou konfliktních stran.²⁵² Právě tato zvláštní asymetrie je mnoha pozorovateli chápána jako výraz pokračujícího bezpráví působeného dominující izraelskou vládou palestinskému lidu.²⁵³ Vojenská převaha zároveň ovšem byla a stále je de facto zárukou izraelského práva na existenci.²⁵⁴ Na rozdíl od Spojených států není Německo ochráncem (a tedy ručitelem vojenské převahy) Izraele. Ale na rozdíl od většiny evropských zemí německá diplomacie chápe nezbytnost ochrany Izraele.²⁵⁵

Německo je jediný člen EU, který je přijímán oběma stranami, jak Izraelci, tak Palestinci²⁵⁶. Pokud – a to je velké „pokud“ – by EU v tomto konfliktu měla hrát roli prostředníka²⁵⁷, německá vláda by musela být připravena převzít tuto výzvu. V takovém případě by Německo mělo získat určitý druh mezinárodního mandátu od ostatních členských států EU, aby mohlo převzít diplomatické vedení uvnitř evropského koncernu – jako junior partner Spojených států.²⁵⁸ Německo a další členské státy EU by potom mohly využít svého vlivu na Palestince a arabské země, aby posílily spolupráci pro znovuoobnovení blízkovýchodního procesu. Základy pro takovou vnitřní

²⁵² Shpiro, Shlomo: Baustein für die Zukunft. Die strategische Partnerschaft zwischen Deutschland und Israel bleibt von Bedeutung, in: Internationale Politik, září 2000, no. 9, s. 43-48

²⁵³ BerndKaim, Markus/ Oliver Lembcke: The German Role in the Middle East: High Time for a Check Up, s. 16-23, zde s. 22-23, Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

²⁵⁴ Shpiro, Shlomo: Baustein für die Zukunft. Die strategische Partnerschaft zwischen Deutschland und Israel bleibt von Bedeutung, s. 43-48, in: Internationale Politik, září 2000, no. 9

²⁵⁵ Rede des Bundesministers des Auswärtigen, Joschka Fischer, zur Nahost-Politik vor dem Deutschen Bundestag am 25. Oktober 2000 in Berlin, in: Internationale Politik, srpen 2001, no. 8, s. 89-91; Viz také Maull, Hanns W.: Die deutsche Nahostpolitik: Gescheiterte Ambitionen, s. 121-131, zde s. 124, in: Maull, Hanns W. (Hg.): Deutschland im Abseits? Rot-grüne Außenpolitik 1998-2003, Nomos Verlag, Baden-Baden 2003, s. 193. ISBN 3-8329-0180-9

²⁵⁶ Srov. Stein, Shimon: Germany's Middle East Policy from the Israeli Perspective, s. 30-33; Frangi, Abdallah: Germany and the Middle East Peace Process: The Palestinian Perspective, s. 34-36, all in: Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný na WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

²⁵⁷ Srov. Christian, Schmidt: Friedensstifter zweiter Wahl? Die Rolle der Europäer im Nahen Osten, s. 47-52, in: Internationale Politik, srpen 2001, no. 8; Le Gloannec, Anne-Marie: Europa als internationaler Akteur, s. 23-28, in: Internationale Politik, únor 2000, no. 2

²⁵⁸ Maull, Hanns W.: Die deutsche Nahostpolitik: Gescheiterte Ambitionen, s. 121-131, zde s. 125, in: Maull, Hanns W. (Hg.): Deutschland im Abseits? Rot-grüne Außenpolitik 1998-2003, Nomos Verlag, Baden-Baden 2003, s. 193. ISBN 3-8329-0180-9

pracovní skupinu uvnitř EU sice existují, ale je otázkou, zda je evropské státy dokáží využít.²⁵⁹

Dále by mělo být zmíněno, že existují také dvě perspektivy aktivního angažmá německé vlády na Blízkém Východě s ohledem na Spojené státy. Na jedné straně může Německo podporovat americkou blízkovýchodní politiku posílením americké věrohodnosti mezi Palestinci a Araby, zejména zmírňováním americké pozice k palestinským vyjednavčům.²⁶⁰ Na druhé straně je důležité, aby se Německo snažilo přesvědčit Spojené státy, že mírové uspořádání blízkovýchodního konfliktu je podmínkou pro stabilní mezinárodní vztahy s Perským zálivem i zbytkem světa.²⁶¹

Jisté je, že německá blízkovýchodní politika bude i v budoucnosti koordinována především ve spolupráci s Evropskou unií a USA.

²⁵⁹ Christian, Schmidt: Friedensstifter zweiter Wahl? Die Rolle der Europäer im Nahen Osten, s. 47-52, in: Internationale Politik, srpen 2001, no. 8

²⁶⁰ Stein, Kenneth W.: Die Bush-Doktrin: Selektives Engagement im Nahen Osten, s. 49-56, in: Internationale Politik, březen 2002, no. 3

²⁶¹ Srov. Zoellick, Robert B.: Essentials republikanischer Außenpolitik. Worauf sich Europa einstellen sollte, s. 49-50, in: Internationale Politik, březen 2000, no. 3; Hubel, Helmut/Markus Kaim: Wenig neue Akzente. Die zurückhaltende Nahost-Politik von Bush jr., s. 39-46, in: Internationale Politik, srpen 2001, no. 8

4 Závěr

Cílem předložené práce je analýza blízkovýchodní politiky Spolkové republiky a jejího směřování na přelomu tisíciletí. Autorka v úvodu vytyčila otázku, jak a proč se německá zahraniční politika na Blízkém Východě v této době změnila, a jak na druhé straně kontinuálně navazuje na předchozí období.

Německo ve vztahu k blízkovýchodnímu regionu po desetiletí nevyhlásilo žádné propracované programové prohlášení. Přesto má Německo v tomto regionu svoje vlastní politické, bezpečnostně politické i hospodářské zájmy a jako největší stát EU zároveň podstatný vliv na tvarování evropské společné zahraniční politiky ve vztahu k Blízkému Východu. Analýza německého blízkovýchodního angažmá na přelomu tisíciletí ukazuje, že německá politika na Blízkém Východě je řízena dvojakostí motivů: morálkou a pragmatismem.

Morální pocit historického závazku, ze kterého vyplývá silná německá podpora Izraele, jeho bezpečnosti a práva na existenci, je vyvážen pragmatickými zájmy v regionu. Němečtí politici se v současnosti obávají, že by ztráta kontroly na Blízkém Východě – která se v podstatě v měsících po září 2000 stala smutnou realitou – měla přímý vliv na evropskou bezpečnost a na stav evropské ekonomiky, protože „Blízký Východ je součástí [evropské, resp. německé] bezpečnosti“.²⁶² Proces sjednocování Evropy a vytvoření schengenského prostoru přiblížil Středomoří i do bezprostředního sousedství

²⁶² Gardner Feldman, Lily: Germany's Policy Toward Israel and the Israeli-Palestinian Conflict: Continuity and Change, s. 24-29, zde s. 26, in: Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>; Viz také Rede des Bundesministers des Auswärtigen, Joschka Fischer, zur Nahost-Politik vor dem Deutschen Bundestag am 25. Oktober 2000 in Berlin, in: Internationale Politik, srpen 2001, no. 8, s. 89-91

Spolkové republiky. Stabilizace vývoje středomořské oblasti, do které patří i problematický Blízký Východ, je proto důležitým zájmem německé zahraniční a bezpečnostní politiky.

Německá politika byla po desetiletí svou historickou odpovědností za holocaust zavázána Izraeli, ale zároveň podporovala i palestinské sebeurčení a vytvoření palestinskému státu. Váhavost hrát na Blízkém Východě roli aktivního vyjednavče byla vzhledem k ‚zvláštnímu‘ vztahu s Izraelem, tíže dějin a střetu závazku k Izraeli s uznáním a podporováním palestinského práva na sebeurčení ústředním projevem německé politiky v minulosti. Právě v tomto bodě začaly být prvky změny viditelnější.

Vývoj bezpečnostní problematiky na mezinárodním poli a postavení Spolkové republiky v mezinárodních vztazích, ve kterých je po spolkových vládách znovusjednoceného Německa požadováno převzetí většího dílu spoluodpovědnosti za dění ve světě, hovoří pro zesílený pragmatický zájem Německa o situaci na Blízkém Východě a aktivnější německé angažmá. Nová potencionální role Spolkové republiky na přelomu tisíciletí byla vázána především na Joschku Fischera (jako koneckonců v Německu tradičně na určité osoby vládnoucích politiků²⁶³), ale i německá vláda s odlišným politickým ražením se v budoucích letech bude na Blízkém Východě více angažovat a zůstane zároveň dále zavázána Izraeli.²⁶⁴

Nový politický přístup Německa signalizovalo jednání Joschky Fischera. Když byl Fischer během své návštěvy v Izraeli v červnu 2001 takřikajíc z první ruky konfrontován s následky jednoho sebevražedného atentátu v Tel Avivu, prodloužil v Izraeli svůj pobyt a ujal se prostředkování mezi Šaronem a Arafatem. Fischer dal Arafatovi zřetelně najevo, že je třeba, aby odsoudil násilí a vyjádřil svou vůli k příměří a návratu k vyjednávání, a zároveň přesvědčil Šarona, aby na sebevražedný útok reagoval přiměřeně.²⁶⁵

²⁶³ Gardner Feldman, Lily: The principle and practice of ‘reconciliation’ in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech Republic, *International Affairs* 75, 1999, no. 2, s. 335-356, ISSN 0020-5850, zde s. 345

²⁶⁴ Tuto hypotézu potvrzuje vyslání německých námořníků k pobřeží Libanonu v říjnu 2006 a diskuze, která toto nasazení doprovázela. Viz komentář Kohler, Berthold: Die Wacht vorm Libanon, in: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 14.9.2006, no. 214, s. 1

²⁶⁵ Gardner Feldman, Lily: Germany’s Policy Toward Israel and the Israeli-Palestinian Conflict: Continuity and Change, s. 24-29, zde s. 28, in: Overhaus, Marco u. Co.: *German Foreign Policy and The Middle East Conflict*, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

Přesto vnímal Fischer červen 2001 jen jako izolovaný příklad německého vyjednávání a odmítl hrát stálého vyjednavče, navzdory aktivní podpoře takové role ze strany Izraele a ze strany koordinátora evropské zahraniční politiky Javier Solana a pravděpodobného souhlasu Arafata a Američanů.²⁶⁶ Své kroky Fischer vysvětlil zdůrazněním německé „odpovědnosti využít možnosti k ukončení násilí, které existují“.²⁶⁷ Německá diplomacie na Blízkém Východě nenalezla vhodné podmínky, dobrou vůli partnerů a instituce k vyjednávání, které zde stále chybějí.

Manévrovací prostor pro samostatnou zahraniční politiku Německa je poměrně malý i v důsledku vzrůstající snahy o harmonizaci evropské zahraniční politiky, což samozřejmě platí i vůči Blízkému Východu. Přestože byl však základní postoj Evropské unie k blízkovýchodnímu mírovému procesu poprvé formulován Evropskou radou v deklaraci na summitu v Benátkách již v roce 1980 a byl opakovaně znovu potvrzen na následujících summitech a setkáních rad ministrů zahraničních věcí, zůstávají postoje jednotlivých států Evropské unie dodnes často nesladěné a celkově spíše proarabské, resp. propalestinské (zejména z izraelského úhlu pohledu).

Je navíc nutno vzít na vědomí, že případná společná evropská politika na Blízkém Východě nemá žádného regionálního partnera, protože zdejšími regionálními organizacím chybí akceschopnost. Politická kultura v regionu se vyznačuje silným bilateralismem. Každá multilaterální metoda přístupu k regionu musí tedy zatím být podporována silnými bilaterálními snahami zúčastněných Evropanů a Německo je na Blízkém Východě jako největší stát Evropské unie v tomto smyslu vnímáno jako obzvláště vážený účastník rozhovorů, což Spolkové republice nabízí možnost větší angažovanosti.

Jak je zřejmé z německé odpovědi na návrh francouzského ministra zahraničí Védrina z února 2002, aby Evropská unie uznala palestinský stát, Německo nesdílelo načasování ani metodu pro vytvoření státnosti podle

²⁶⁶ Zoellick, Robert B.: Essentials republikanischer Außenpolitik. Worauf sich Europa einstellen sollte, in: Internationale Politik, březen 2000, no. 3, s. 49-51

²⁶⁷ Gardner Feldman, Lily: Germany's Policy Toward Israel and the Israeli-Palestinian Conflict: Continuity and Change, s. 24-29, zde s. 28, in: Overhaus, Marco u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: University of Trier, Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

představ Francie, ani podle představ Arafata.²⁶⁸ Spolková republika se uvnitř Evropské unie snaží změkčovat kritiku Izraele a zároveň usiluje o vyrovnanou politiku k oběma stranám blízkovýchodního konfliktu. Tato politika má doplňovat a podporovat úsilí USA o dosažení mírového řešení na Blízkém Východě. Spojené státy, které jsou dlouhodobě nejdůležitějším spojencem Spolkové republiky, jsou totiž v současnosti asi jako jediné schopny zaručit existenci Izraele i vojensky, a zároveň bez nich není úspěch mírových jednání snad vůbec možný.

Morální odpovědnost za nacistickou minulost a závazek vůči Izraeli mohou být interpretovány jako další důvod pro zájem Německa o dění na Blízkém Východě. Němečtí vrcholoví politici stále trvají na ‚zvláštním‘ vztahu k Izraeli, který přirozeně vyplývá z morálního závazku Německa vůči Židům a Izraeli. Přehodnocení tohoto vztahu dosud odmítají, i když se v Německu čím dál jasněji ozývají i hlasy, které vedle morálního závazku k Izraeli připomínají rovnou měrou i morální závazek k Palestincům, za jejichž osud nese Německo následkem nacismu také nepřímo svou spoluodpovědnost.²⁶⁹

Přesto je zároveň možné i v přístupu k německo-izraelskému vztahu nalézt na německé straně prvky pragmatismu. Němečtí politici se už od počátku německo-izraelských styků za Adenauera často snaží udržovat ‚zvláštnost‘ vztahu buď ve vlastním zájmu, především s ohledem na věrohodnost německé poválečné přeměny ve světě, nebo usilují o to, vztah k Izraeli co možná nejvíce normalizovat, aby německá vláda mohla vystupovat co nejsuverénněji a nepůsobila ani proizraelsky, ani proarabsky.

Spolková republika se dlouhodobě snaží vyhybat konfrontaci izraelských a arabských, resp. palestinských očekávání. Od devadesátých let,

²⁶⁸ Horst Bacia: Auf dem Beifahrersitz. Die Rolle der Europäischen Union im Nahost-Konflikt, 18.3.2002 Frankfurter Allgemeine Zeitung, [online] [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW:

<http://fazarchiv.faz.net/webcgi?START=A20&DOKM=827497_FAZ_0&WID=18563-3020627-30602_2>

²⁶⁹ Tento vývoj potvrzuje manifest dvaceti pěti německých vysokoškolských učitelů, kteří vybízejí k přehodnocení ‚zvláštního‘ vztahu s Izraelem při zachování přátelství k židovskému státu a k většímu zohlednění závazku k Palestincům v zájmu samotných Izraelců, Palestinců i Němců a Evropanů. Viz dokument z 15. listopadu 2006: Freundschaft und Kritik. Warum die "besonderen Beziehungen" zwischen Deutschland und Israel überdacht werden müssen. Das "Manifest der 25", in: Frankfurter Rundschau [online] Frankfurter Rundschau online, c2007 [cit. 3.12.2006] Dostupný z WWW: <www.fr-online.de/doku/?em_cnt=1009679&em_cnt_page=1>

kdy se ukázala jako nezbytná větší mezinárodní angažovanost Německa, si spolkové vlády nemohou dovolit praktikovat pouhou pasivní reaktivní politiku na Blízkém Východě. Tím se zvýšila i pravděpodobnost, že se nadále nebudou moci vyhnout dilematu volby mezi podporou izraelských a nebo arabských požadavků. Je proto v zájmu Spolkové republiky usilovat o co nejvyrovnanější a zároveň nejneutrálnější politiku na Blízkém Východě.

Jakýkoli neutrální postoj Spolkové republiky k událostem na Blízkém Východě a německé blízkovýchodní angažmá bude přesto jako i dříve nadále „narážet“ na své hranice ve „zvláštním“ vztahu k Izraeli. Židovský stát má koneckonců rovněž své morální i pragmatické důvody k tomu, aby Spolkové republice stále znovu připomínal německou minulost.

Analýza dokládá pravdivost hypotézy, že realita německé blízkovýchodní politiky je vnitřně rozporná, a že pluralita různých teorií mezinárodních vztahů tuto rozpornost odráží. Bylo by chybné interpretovat německé angažmá na Blízkém Východě jen jedním teoretickým přístupem. Reálná politika, historická zátěž a zakotvení německé zahraniční politiky v mezinárodních vztazích tvoří různé aspekty německé politiky na Blízkém Východě, které spolu souvisí, a v nichž se německá blízkovýchodní politika odráží v různých úhlech pohledu. Každá teze přitom zároveň osvětluje jen určitý druh a aspekt jejího formování. Reálně-politickou tezi, morálně-politickou tezi a liberálně-institucionální tezi od sebe v případě interpretace německé blízkovýchodní politiky jako celku nelze oddělit.

Resümee

Deutschland hat im Nahen Osten keine koloniale Geschichte und somit auch keine kolonialhistorische Belastung seiner Nahostpolitik wie es im Falle anderer Länder, vor allem Frankreichs und Großbritanniens, ist. Die deutschen Beziehungen zu arabischen Ländern sind traditionell freundlich und die arabischen Länder hegen zu Deutschland langfristig Sympathien und Bewunderung.

Die Existenz Israels im Nahen Osten sorgt nichtsdestotrotz dafür, dass auch die deutsche Nahostpolitik durch eine historisch bedingte Belastung beeinflusst wird. Infolge der deutschen Vergangenheit und dem Genozid an den europäischen Juden unterhält die Bundesrepublik eine „besondere“ Beziehung und eine moralische Verpflichtung gegenüber Israel.

Aufgrund des Zwiespalts zwischen israelischen und arabischen Erwartungen unternimmt die deutsche Diplomatie seit der Aufnahme der Kontakte mit Israel besondere Anstrengungen, um zu allen Völkern und Staaten des Nahen Ostens konstruktive Beziehungen etablieren und aufrechterhalten zu können.

Erst seit den neunziger Jahren des vergangenen Jahrhunderts entwickelt Deutschland im Nahen Osten ein aktiveres Engagement. Die Verfasserin erklärt diese Entwicklung anhand folgender Umstände:

1. Die Wiedervereinigung Deutschlands im Jahre 1990 hat eine veränderte Rolle Deutschlands in Europa sowie der Welt zur Folge. Der wiedervereinigten, wirtschaftlich starken Bundesrepublik fällt unter den Mächten im Weltkonzert größere Verantwortung für das Geschehen in der Welt zu.
2. Nach dem Golfkrieg von 1990/1991 erkannten die deutschen Politiker, dass das bisherige Vorgehen deutscher Außenpolitik im Sinne einer rein passiv ausgerichteten „Scheckbuchpolitik“ für das

wiedervereinigte Deutschland und dessen veränderten Stärke ungünstig ist. Die deutsche Einstellung im Golfkrieg löste große finanzielle Forderungen von alliierter und insbesondere von israelischer Seite aus. Zudem wurde allgemein der Eindruck hervorgerufen, die deutsche Außenpolitik sei nicht handlungsfähig, was der Bundesrepublik schweren außenpolitischen Schaden zufügte. Die unveränderte Fortsetzung einer solchen passiv ausgerichteten Politik wurde als kontraproduktiv erkannt.

3. Durch das Schengener Abkommen kam es zum Abbau binneneuropäischer Grenzen, wodurch Deutschland de facto zu einem Mittelmeerstaat wurde. Somit tritt die Bundesrepublik auch in Nachbarschaft zum Nahen Osten. Die Stabilisierung der Entwicklung in der unruhigen Nahostregion wird aus sicherheitspolitischen Gründen zu einer der Prioritäten deutscher Außenpolitik.
4. Die Vorwärtsentwicklung des Friedensprozesses im Nahen Osten in der Mitte der neunziger Jahre sowie dessen Weiterführung nach der Regierungszeit Netanjahu um die Jahrhundertwende machte die deutsche Position zwischen Israelis und Arabern leichter. Die verstärkte Förderung einer größeren Einbindung der Europäischen Union im nahöstlichen Friedensprozess durch die Amerikaner begünstigte das aktivere deutsche Engagement.
5. Der Generationswechsel zusammen mit der wirtschaftlichen und politischen Stärkung Deutschlands in der Welt begünstigt die Tendenz zur „Modernisierung“ deutscher Geschichtstradition, die immer mehr pragmatisch betrachtet wird. Die moralische Verantwortung gegenüber dem Staate Israel wird verstärkt mit moralischer Verpflichtung gegenüber den Palästinensern ergänzt. Eine „Normalisierung“ der Beziehungen zu Israel wird zwar offiziell nach wie vor abgelehnt und die idealistische Dimension dieser Beziehungen bricht nicht zusammen, die Bundesrepublik versucht jedoch zugleich die „Besonderheit“ der Beziehung weiterhin zu ihren Gunsten zu nutzen.

Auch nach der Jahrhundertwende stößt Deutschland im Nahen Osten außenpolitisch an seine Grenzen - die Gründe dafür sieht die Verfasserin in folgenden Umständen:

1. Im Nahen Osten fehlen immer noch regionale, multinationale Organisationen, die zu einem Partner der Europäischen Union werden und sich im Friedensprozess engagieren könnten. Außer der Euro-mediterranen Partnerschaft, die vorwiegend an einer wirtschaftlichen Zusammenarbeit orientiert ist, trifft sich Israel mit seinen arabischen Nachbarn in keiner anderen regionalen Organisation.
2. Es fehlt an friedensorientierten Partnern im Nahen Osten, ohne welche eine konstruktive Friedenspolitik gar nicht entwickelt und erreicht werden kann.
3. Die deutsche Diplomatie wird nach wie vor geschwächt, wenn sich die deutsche Vergangenheit und Verantwortung für den Holocaust aufwirbeln. Die historisch bedingten Verpflichtungen aus den bestehenden Beziehungen und Verflechtungen mit Israel sowie den Palästinensern führen öfter zu einem Dilemma und Rückzug der deutschen Politik.

Die deutsche Nahostpolitik erfährt maßgebliche Beeinflussung durch verschiedene Faktoren, die in einer wechselseitigen Beziehung zueinander stehen und Teile der gesamten Politik bilden. Zu diesen Faktoren gehören die realpolitischen und idealpolitischen Aspekte der deutschen Außenpolitik sowie die Wirkung der internationalen Beziehungen der Bundesrepublik. Diese Aspekte lassen sich in drei theoretischen Thesen erläutern:

1. in der realistischen Tradition,
2. in der idealistischen Tradition,
3. mit der liberal institutionalistischen Theorie.

Die Verfasserin kommt zu dem Schluss, dass es unmöglich ist, die deutsche Nahostpolitik um die Jahrtausendwende nur mit einer einzigen von diesen Thesen richtig interpretieren und verstehen zu können.

Bibliografie

Literatura

Adenauer, Konrad: Erinnerungen. Bd. 2, 1953-1955, Dva, Stuttgart 1966, 556 s., ISBN 3-421-01396-9

Ben-Natan, Asher / Niels Hansen: Israel und Deutschland, Dorniger Weg zur Partnerschaft, Böhlau Verlag, Köln/Weimar/Wien 2005, 301 s., ISBN 3-412-13105-9

Clinton Olson, William (Ed.): The Theory and Practise of international Relations, Practice Hall, New Jersey 1991, 406 s., ISBN 0-13-913161-2

Dachs, Gisela (Hg.): Deutsche, Israelis und Palästinenser, Ein schwieriges Verhältnis, Palmyra, Heidelberg 1999, 296 s., ISBN 3930378256

Drulák, Petr: Teorie mezinárodních vztahů, Portál, Praha 2003, 224 s., ISBN 80-7178-725-6

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hrsg.): Israelis und Deutsche. Die Ambivalenz der Normalität, Eine Studie zum Deutschlandbild in Israel, Tel- Aviv, únor 2000, 51 s.

Friedrich, Jörg: Der Brand. Deutschland im Bombenkrieg 1940-1945, Propyläen, München 2002, 592 str. ISBN 3549071655

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

Hacke, Christian: Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland.

Weltmacht wider Willen?, Propyläen, Berlin 1997 (Aktualisierte Ausgabe), s. 605, ISBN 3-548-26512-X

Haftendorn, Helga: Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000, Dva, Stuttgart 2001, 536 s., ISBN 3421052190

Kaiser, Karl/Hanns W. Maull (Hrsg.): Deutschlands neue Außenpolitik, Band 1 - Grundlagen, Oldenbourg, München 1994, s. 206, ISBN 3-486-56064-6

Kaiserová, Kristina/Jiří Pešek (eds.): Viribus Unitis nedosti bylo Křena. Janu Křenovi k pětasedmdesátinám, Ústí nad Labem : albis international, 2005, s. 53-74, zde s. 71-72. ISBN 80-86971-03-1

Knapp, Manfred/Gert Krell (Hrsg.): Einführung in die Internationale Politik, Oldenbourg, München/Wien 1991, s. 417, ISBN 3-486-21865-4

Maull, Hanns W. (Hg.): Deutschland im Abseits? Rot-grüne Außenpolitik 1998-2003, Nomos Verlag, Baden-Baden 2003, 193 s. ISBN 3-8329-0180-9

Perthes, Volker (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s., ISBN 3-87902-068-8

Terner, Erich: Stát Izrael, Kora, Pardubice 1996, 184 s., ISBN 80-85644-14-2

Weingardt, Markus A.: Deutsche Israel- und Nahostpolitik, Die Geschichte einer Gratwanderung seit 1949, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2002, 504 s., ISBN 3-593-37109-X

Woyke, Richard (Hg.): Handwörterbuch internationaler Politik, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 2004, ISBN 3825207021

Časopisy a noviny

Archiv der Gegenwart:

Archiv der Gegenwart. Deutschland 1949 – 1999, Band 8 (Juni 1979 -
Dezember 1985), ISSN 0003-8865

Archiv der Gegenwart. Deutschland 1949-1999: Band 9 (Januar 1986 – Juni
1994), ISSN 0003-8865

Archiv der Gegenwart. Deutschland 1949 – 1999, Band 10 (Juli 1994 -
Dezember 1999), ISSN 0003-8865

Blätter für Deutsche und Internationale Politik:

Wiegel, Gerd: Niederlage, Befreiung oder Sieg. Der 8. Mai im Spiegel seiner
Jubiläen, in: *Blätter für Deutsche und Internationale Politik*, Analysen und
Alternativen, 2005, no. 5, s. 564-570. ISSN 0006-4416

Der Spiegel:

Leinemann, Jürgen: Die verkörperte Entwarnung. Der Kanzler Helmut Kohl,
in: *Der Spiegel*, 17.5. 1999, no. 20, s. 214 – 219

Frankfurter Allgemeine Zeitung:

Gillessen, Günther: Zwischen allen Stühlen, in: *Frankfurter Allgemeine
Zeitung*, 31.1.1991, no. 26/5D, s. 1

Kohler, Berthold: Die Wacht vorm Libanon, in: *Frankfurter Allgemeine
Zeitung*, 14.9.2006, no. 214, s. 1

International Affairs:

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

Gardner Feldman, Lily: The principle and practice of 'reconciliation' in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech Republic, in: *International Affairs* 75, 1999, no. 2, s. 335-356.

ISSN 0020-5850

Internationale Politik:

Aliboni, Roberto: Südmediterrane Herausforderungen. Antworten der EU-Staaten sind gefragt, s. 9-15, in: *Internationale Politik*, únor 1996, no. 2

Gasteyger, Curt: Neue Konturen europäischer Sicherheit, s. 21-29, in: *Internationale Politik*, prosinec 1996, no. 12

Häckel, Erwin: Die Nuklearpolitische Interessenlage Deutschlands, s. 3-8, in: *Internationale Politik*, říjen 1996, no. 10

Hubel, Helmut/Markus Kaim: Wenig neue Akzente. Die zurückhaltende Nahost-Politik von Bush jr., s. 39-46, in: *Internationale Politik*, srpen 2001, no. 8

Kennedy, Craig/ Marshall M. Bouton: Die wahre Kluft im transatlantischen Verhältnis. in: *Internationale Politik*, s. 45-52, 2002, no. 11

Krause, Joachim: Streit um Raketenabwehr, Ursachen der neuen transatlantischen Krise, s. 37-42, in: *Internationale Politik*, březen 2000, no. 3

Le Gloannec, Anne-Marie: Europa als internationaler Akteur, s. 23-28, in: *Internationale Politik*, únor 2000, no. 2

Schmidt, Christian: Friedensstifter zweiter Wahl? Die Rolle der Europäer im Nahen Osten, s. 47-52, in: *Internationale Politik*, srpen 2001, no. 8

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

Shpiro, Shlomo: Baustein für die Zukunft. Die strategische Partnerschaft zwischen Deutschland und Israel bleibt von Bedeutung, s. 43-48, in: *Internationale Politik*, září 2000, no. 9

Stein, Kenneth W.: Die Bush-Doktrin: Selektives Engagement im Nahen Osten, s. 49-56, in: *Internationale Politik*, březem 2002, no. 3

Umbach, Frank: Massenvernichtungswaffen in Asien. Ist die Politik der Nichtverbreitung gescheitert?, s.47-52, in: *Internationale Politik*, listopad 1999, no. 10

Weidenfeld, Werner (Hg.): Sicherheitspolitik im Mittelmeer-Raum. Zwischen außenpolitischer Neuorientierung und wirtschaftlichen Zwängen, s. 39-44, in: *Internationale Politik*, únor 1996, no. 2

Zoellick, Robert B.: Essentials republikanischer Außenpolitik. Worauf sich Europa einstellen sollte, s. 49-51, in: *Internationale Politik*, březem 2000, no. 3

Dokumenty

Bahr, Egon: referát „Wandel durch Annäherung“, Tutzing 15. července 1963, in: Deutschland Archiv 8/1973, s. 862 a násl.

Bericht des Scharm-el-Scheich-Untersuchungsausschusses (Mitchell-Bericht), vorgelegt am 30. April 2001, in: *Internationale Politik*, srpen 2001, no. 8, s. 105-109

Erklärung des Europäischen Rates in Berlin am 24./25.3.1999 zum Nahost-Friedensprozess („Berliner Erklärung“), in: EU-Homepage, <http://europa.eu.int/council/off/conclu/mar99_de.pdf>, in: Perthes, Volker (Hrsg.): Deutsche Nahostpolitik, Interessen und Optionen, Wochenschau 2001, 190 s., ISBN 3-87902-068-8, zde s. 186-187

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

Gemeinsames Pressecommuniqué anlässlich der Unterzeichnung des Europa-Mittelmeer-Assoziationsabkommens zwischen den Europäischen Gemeinschaften und Israel am 20. November 1995 in Brüssel, in: Internationale Politik, únor 1996, no. 2, s. 100-103

Luxemburger Abkommen. Wiedergutmachungs-Vertrag der Bundesrepublik Deutschland mit Israel, Lucemburk 10. září 1952, Haus der Geschichte, Bonn, EB-Nr.: 1994/05/0256

Rede des Bundesministers des Auswärtigen, Joschka Fischer, zur Nahost-Politik vor dem Deutschen Bundestag am 25. Oktober 2000 in Berlin, in: Internationale Politik, srpen 2001, no. 8, s. 89-91

Regierungserklärung des Bundeskanzlers Konrad Adenauer zur Wiedergutmachung vom 27.9.1951, in: Weber, Jürgen: Die Bundesrepublik wird souverän 1950-1955, (Geschichte der Bundesrepublik Deutschland, Band IV), Bayerische Landeszentrale für politische Bildungsarbeit, München 1991, s. 360, zde s. 343-344

Schlußforderungen des Europäischen Rates der Staats- und Regierungschefs in Essen am 9. und 10. Dezember 1994, in: Internationale Politik, leden 1995, no. 1, s. 83-108, zde s. 91

Waffenstillstandsplan für den Nahen Osten, vorgelegt vom Direktor der amerikanischen Central Intelligence Agency (CIA), George Tenet, am 14. Juni 2001, in: Internationale Politik, srpen 2001, no. 8, s. 120-122

Presse- und Informationsamt der Bundesrepublik, Bulletin:

Prohlášení Evropské rady v Benátkách 13.6.1980 o Blízkém Východu, in: Presse- und Informationsamt der Bundesrepublik, Bulletin, 71/17.06.1980

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

Projev spolkového ministra zahraničí Joschky Fischera o situaci na Blízkém Východě před Spolkovým sněmem 25. dubna 2002 v Berlíně, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 32-2/25.4.2002

Projev spolkového ministra zahraničí Joschky Fischera před 56. Valným shromážděním OSN 12. listopadu 2001 v New Yorku, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 82/12.11.2001

Vládní prohlášení německého spolkového kancléře před Spolkovým sněmem 10. listopadu 1998, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 74/10.11.1998

Vládní prohlášení spolkového kancléře Gerharda Schrödera před Spolkovým sněmem 29. října 2002 v Berlíně, in: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Bulletin, 85/29.10.2002

Internetové zdroje

American Institute for Contemporary German Studies (AICGS):

Janes, Jackson: Fischer's „Idea Paper“ for the Middle East, [online]
Washington: *American Institute for Contemporary German Studies (AICGS)*,
The Johns Hopkins University [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW:
<<http://www.aicgs.org/analysis/at-issue/ai-fischeridea.aspx>>

Langenbacher, Eric: On the Connection Between Memory and Democracy:
The German Case and Beyond, 12 s. [online] Washington: *American Institute
for Contemporary German Studies (AICGS)*, The Johns Hopkins University
[cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW:
<<http://www.aicgs.org/documents/langenbacher.pdf>>

Auswärtiges Amt:

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

Beziehungen zwischen der EU und Israel, duben 2006. [online] *Auswärtiges Amt*. c1995-2006 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW:
<[http://www.auswaertiges-
amt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Israel/BeziehungenZurEU.html](http://www.auswaertiges-
amt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Israel/BeziehungenZurEU.html)>

Beziehungen zwischen Iran und Deutschland. Březen 2006. [online] *Auswärtiges Amt*. c1995-2006 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW:
<[http://www.auswaertiges-
amt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Iran/Bilateral.html#t1](http://www.auswaertiges-
amt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Iran/Bilateral.html#t1)>

Israelisch-palästinensischer Konflikt, 30.11.2006 [online] *Auswärtiges Amt*. c1995-2006 [cit. 6.1.2007] Dostupný z WWW: <[http://www.auswaertiges-
amt.de/diplo/de/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/Nahost/IsraelischPal_
C3_A4stinensischerKonflikt.html](http://www.auswaertiges-
amt.de/diplo/de/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/Nahost/IsraelischPal_
C3_A4stinensischerKonflikt.html)>

Israel wird niemals allein stehen, (interview s Joschkou Fischerem). Die Welt, 5.11.2001 [online] *Auswärtiges Amt: Web-Archiv – Reden, Interviews, Pressemitteilungen*, c1996-2005 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW:
<[http://www.auswaertiges-
amt.de/diplo/de/Infoservice/Presse/Interviews/Archiv/2001/011105-
Israel.html](http://www.auswaertiges-
amt.de/diplo/de/Infoservice/Presse/Interviews/Archiv/2001/011105-
Israel.html)>

Bundeszentrale für politische Bildung:

Jeager, Kinan: Der „Staat Palästina“: Herausforderung der deutschen Politik. [online]. *Bundeszentrale für politische Bildung: Aus Politik und Zeitgeschichte* (B 49/2000) [cit. 6.1.2007]. Dostupný z WWW:
<<http://www.bpb.de/publikationen/6539ZS.html>>

Weingardt, Markus A.: Deutsche Israelpolitik: Etappen und Kontinuitäten. [online] *Bundeszentrale für politische Bildung: Aus Politik und Zeitgeschichte* (APuZ 15/2005) [cit. 6.1.2007]. Dostupný z WWW:

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

<http://www.bpb.de/publikationen/M9WU9T,0,0,Deutsche_Israelpolitik:_Etappen_und_Kontinuit%E4ten.html>

Das Parlament:

Alroi-Arloser, Grisha: Checkpoint, Aladdin, Magic Software und andere. Die aktuellen Handelsbeziehungen zwischen Deutschland und Israel, in: *Das Parlament*, 11.4.2005, no. 15 [online] *Das Parlament: Jahrgang 2005* [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://www.das-parlament.de/2005/15/Thema/015.html>>

Nassauer, Ostfried/ Christopher Steinmetz: Die Goldene Hochzeit der Waffenschieden, In: *Das Parlament*, 11.4.2005, no. 15 [online] *Das Parlament: Jahrgang 2005* [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://www.das-parlament.de/2005/15/Thema/016.html>>

Thom, Andrea: Zwischen Heuchelei und Feindseligkeit. In: *Das Parlament*, 11.4.2005, no. 15 [online] *Das Parlament: Jahrgang 2005* [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://www.das-parlament.de/2005/15/Thema/007.html>>

Frankfurter Rundschau:

Die Nahost-Krise wird ihre Lösung erzwingen – oder eskalieren, (interview s Joschkou Fischerem), *Frankfurter Rundschau*, 20.4.2002. [online] *Frankfurter Rundschau: Archiv bei GBI-Genios c2006* [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://fr-aktuell.gbi.de/webcgi?START=A20&T_FORMAT=5&DOKM=890939_FR_0&WID=12602-6000747-80062_4>

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

Freundschaft und Kritik. Warum die "besonderen Beziehungen" zwischen Deutschland und Israel überdacht werden müssen. Das "Manifest der 25", in: *Frankfurter Rundschau* [online] Frankfurter Rundschau online, c2007 [cit. 3.12.2006] Dostupný z WWW: <www.fr-online.de/doku/?em_cnt=1009679&em_cnt_page=1>

Evropská společenství:

Barcelona Declaration on the Middle East, 16.3.2002, Ref. CL02-007EN [online] Rada Evropské unie [31.12.2006] *Evropská společenství c1995-2007* [cit. 7.1.2007] Europe: European Union in the World: European Union @ United Nations: Relevant EU Headquarters policies and declarations: peace & security. Dostupný z WWW: <http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_1228_en.htm>

Common Strategy of the European Council of 19 June 2000 on the Mediterranean region (2000/458/CFSP) [online] Official Journal of the European Communities, 22.7.2000, *Evropská společenství c1995-2007* [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/comm/external_relations/euromed/common_strategy_med_en.pdf>

Eurobarometr: Iraq and Peace in the World. Full Report, November 2003, s. 78 [online] European Commission, Flash Barometr, No. 151, *Evropská společenství c1995-2007* [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl151_iraq_full_report.pdf>

The EU and the Middle East Peace Process, prosinec 2005 [online] *Evropská společenství c1995-2007* [cit. 7.1.2007] Europa: European Commission: European Union in the World: External Relations. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/comm/external_relations/mepp/index.htm>

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

The EU's relations with Israel, duben 2006 [online], *Evropská společenství c1995-2007* [cit. 7.1.2007] Europa: European Commission: European Union in the World: External Relations.

Dostupný z WWW:

<http://ec.europa.eu/comm/external_relations/israel/intro/index.htm>

The EU's relations with West Bank and Gaza Strip, říjen 2006 [online] *Evropská společenství c1995-2007* [cit.7.1.2007] Europa: European Commission: European Union in the World: External Relations.

Dostupný z WWW:

<http://ec.europa.eu/comm/external_relations/gaza/intro/index.htm>

2000/384/EG, EGKS: Beschluß des Rates und der Kommission vom 19. April 2000 über den Abschluß des Europa-Mittelmeer-Abkommens zur Gründung einer Assoziation zwischen den Europäischen Gemeinschaften und ihren Mitgliedstaaten einerseits und dem Staat Israel andererseits, in: databáze EUR-Lex [online] Úřad pro úřední tisky, *Evropská společenství, c1995-2007* [cit. 6.1.2007]. Dostupný na WWW: <http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=de&type_doc=Decision&an_doc=2000&nu_doc=384#top>

Stiftung Wissenschaft und Politik:

Asseburg, Muriel: German-Israeli Relations: Achievements and Challenges for the Future, červen 2005, 5 s., zde s. 3, SWP-Working Paper FG 6, 2005/03 [online] Berlin: *Stiftung Wissenschaft und Politik*: Deutsches Institut für internationale Politik und Sicherheit, c2003 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://www.swp-berlin.org/en/common/get_document.php?asset_id=2292&PHPSESSID=b9c4e273503128cb1eee3601781d056b>

Perthes, Volker: Germany and the Middle East (Contribution to a conference organised by Friedrich-Ebert-Stiftung, Beijing, March 16, 2005), červen

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

2005, 6 s., zde s. 1, SWP-Working Paper FG6, 2005/02 [online] Berlin:
Stiftung Wissenschaft und Politik: Deutsches Institut für internationale Politik
und Sicherheit, c2003 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://www.swp-berlin.org/en/common/get_document.php?asset_id=2291&PHPSESSID=d210bf764a1b47fe3313d944e054d3c9>

Ostatní odkazy

Bacia, Horst: Auf dem Beifahrersitz. Die Rolle der Europäischen Union im Nahost-Konflikt, 18.3.2002, in: ***Frankfurter Allgemeine Zeitung*** [online] [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <http://fazarchiv.faz.net/webcgi?START=A20&DOKM=827497_FAZ_0&WID=18563-3020627-30602_2>

Bauer, Yehuda: Problems of Contemporary Antisemitism, 12. března 2006, 20 s. [online] ***University of California Santa Cruz***: Jewish Studies at UC SC, c2001-2006, The Regents of the University of California, c2003 Estate of Morris Brose [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <<http://humwww.ucsc.edu/jewishstudies/docs/YBauerLecture.pdf>>

Biographie: Helmut Schmidt, geb. 1918 [online] ***Deutsches Historisches Museum***, 2000 [cit. 6.1.2007]. Dostupný z WWW: <<http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/SchmidtHelmut/>>

Bundeswahlleiter: Informationen der Landeswahlleiter [online]. ***Der Bundeswahlleiter*** c2005 [cit. 7.1.2007], Dostupný z WWW: <<http://www.bundeswahlleiter.de/landeswahlleiter/>>

Bureš, Jaroslav: Evropská unie a blízkovýchodní mírový proces, 24.11.2004 [online], Praha: ***Institut pro evropskou politiku EUROPEUM*** [cit. 6.1.2007]. Dostupný na WWW: <http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=751&cid=0&nolang=0&page=7&type=0>

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

BVerfGE 90, 286 – Bundeswehreinsatz, 12.07.1994 in: Axel Tschenscher:
Deutsches Fallrecht, 22.5.2005 [online] Bern: Institut für öffentliches Recht,
Universität Bern, c1994-2005 [cit. 6.1.2007] Dostupné na WWW:
<<http://www.oefre.unibe.ch/law/dfr/bv090286.html>>

Die Beziehungen zwischen der EU und Israel: Das Assoziationsabkommen
vom Typ "Europa-Mittelmeer", 13.1.2002 [online]. Mnichov – Tel Aviv:
haGalil onLine, c1995-2004 [cit. 6.1.2007], Dostupný na WWW:
<<http://www.nahost-politik.de/europa/israel-europa.htm>>

Die Nahost-Berichterstattung zur Zweiten Intifada in deutschen Printmedien
unter besonderer Berücksichtigung des Israel-Bildes. Analyse diskursiver
Ereignisse im Zeitraum von September 2000 bis August 2001. Kurzfassung.
34 s. [online] **Universität Duisburg/Essen**: Duisburger Institut für Sprach-
und Sozialforschung: Internetbibliothek, Duisburg [cit. 6.1.2007] Dostupný
z WWW: <[http://www.uni-
duisburg.de/DISS/Internetbibliothek/Artikel/DEUTSCH%20Kurzfassung%20I
srael%20Studie.pdf](http://www.uni-duisburg.de/DISS/Internetbibliothek/Artikel/DEUTSCH%20Kurzfassung%20Israel%20Studie.pdf)>

Doward, Jamie: Jews predict record level of hate attacks: Militant Islamic
media accused of stirring up new wave of anti-Semitism, The Guardian, 8.
srpna 2004 [online] TheObserver: UK news, **Guardian Unlimited**, Guardian
News and Media Limited c2006 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW:
<http://observer.guardian.co.uk/uk_news/story/0,6903,1278580,00.html>

Erneuerung – Gerechtigkeit – Nachhaltigkeit. Für ein wirtschaftlich starkes,
soziales und ökologisches Deutschland. Für eine lebendige Demokratie.
(koaliční smlouva SPD a Zelených), 88 s., zde s. 74, [online] in:
Bundesregierung, Berlin 16.10.2002 [cit. 6.1.2007] Dostupný na WWW:
<http://archiv.bundesregierung.de/artikel/17/444117/attachment/444120_3.pdf
>

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

Fischer, Joschka: The Question Facing Germany: Can We Criticize Israel?,
Frankfurter Allgemeine Zeitung, 11.5.2002 [online] **German Embassy,
Washington, D.C.**: Germany Info Home: Government & Politics, c2001-2006
[cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW:
<http://www.germany.info/relaunch/politics/new/pol_fischer_ME_2002_6.htm
>

Jeder 5. Deutsche denkt antisemitisch, Umfrage zu Antisemitismus in
Deutschland, stern / Forsa, 20.11.2003, s. 52, no. 48 [online] **Amadeo-
Antonio-Stiftung**: Mut gegen rechte Gewalt: Die Internet-Plattform gegen
Rechtsextremismus [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW: <[in: http://www.mut-
gegen-rechte-gewalt.de/artikel.php?id=79&kat=79&artikelid=804](http://www.mut-gegen-rechte-gewalt.de/artikel.php?id=79&kat=79&artikelid=804)>

Kalendarium – 12. April [online] Berlin: **Stiftung zur Aufarbeitung der SED-
Diktatur**. Bundesunmittelbare des öffentlichen Rechts. c2007 [cit. 6.1.2007]
Dostupný na WWW:
<<http://www.stiftung-aufarbeitung.de/kalendarium>>

Kleine Brockhoff, Thomas: Die Operation gegen Saddam zögert sich,
(interview s Zbigniewem Brzezinskim). **Die Zeit** [online] 11.4.2002, no. 16
[cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW:
<http://www.zeit.de/archiv/2002/16/200216_interview.s.18.xml>

Möllemann, Jürgen: Ich würde mich auch wehren, und zwar mit Gewalt, **ZDF**,
6.6.2002 (Archiv) [online] ZDF heute: Politik: Chronik des Antisemitismus-
Streits in der FDP, c2006 [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW:
<<http://www.heute.de/ZDFheute/inhalt/2/0,3672,185026,00.html>>

Overhaus, Marco, u. Co.: German Foreign Policy and The Middle East
Conflict, 17.5.2002 [online] Trier: **University of Trier**, Quarterly E-
Newsletter on German Foreign Policy, vol. 3, no. 7, s. 5-36 [cit. 6.1.2007]
Dostupný na WWW:
<www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue7.pdf>

Petra Dostálová: Německá zahraniční politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

Rohölimporte: März 2005, Bundesamt für Wirtschaft und Ausfuhrkontrolle,
Eschborn, 9.5.2005 [online] **Bundesministerium für Wirtschaft und
Technologie**.

[cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW:

<<http://bmwi.de/Navigation/root,did=63554,render=renderPrint.html>>

Sacks, Jonathan: The New Anti-Semitism, Ha'aretz, 6. září 2002 [online] **JCC
Association of North America**: From the Israeli Press, c2005 [cit. 7.1.2001]

Dostupný z WWW: <<http://israel.jcca.org/articles.htm?y=620051118152416>>

The Israeli Institut for Economic and Social Research. Friedrich-Ebert-
Stiftung. Roby Nathanson (Hrsg.): Die Haltung der israelischen Jugend zu
persönlichen, sozialen und nationalen Fragen: eine vergleichende Studie
1998-2004, Deutsche Kurzfassung, Tel Aviv, prosinec 2004 [online]

Friedrich-Ebert-Stiftung: Bibliothek, [cit. 7.1.2007]. Dostupný z WWW:

<library.fes.de/pdf-files/iez/50298.pdf>

Wir sind keine Satelliten, (interview s Joschkou Fischerem). **Die Welt**,
12.2.2002. [online], [cit. 7.1.2007] Dostupný z WWW:

<<http://www.welt.de/data/2002/02/12/401158.html?s=2>>

Petra Dostálová: Německá blízkovýchodní politika na přelomu tisíciletí, Praha 2007
Diplomová práce – FSV UK, Katedra německých a rakouských studií

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

Petra Dostálová